

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA
STANDARTLARI AÇISINDAN KONSOLİDASYON**

Yüksek Lisans Tezi

**Hatice BAŞARAN
0950Y74103**

İstanbul, 2012

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA
STANDARTLARI AÇISINDAN KONSOLİDASYON**

Yüksek Lisans Tezi

**Hatice BAŞARAN
0950Y74103**

Danışman: Yrd. Doç. Masum Türker

İstanbul, 2012

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek Lisans Öğrencisi Hatice BAŞARAN'ın “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından Konsolidasyon” konulu tez çalışması jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

Adı- Soyadı

İmza

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Masum TÜRKER .....

Jüri Üyesi : ....

Jüri Üyesi : ....

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

İşletmeler, globalleşen dünya ekonomisindeki yerlerini koruma ve büyüme amacıyla çeşitli yatırımlar gerçekleştirmektedirler. İşletmelerin yaptığı bu yatırımlar genellikle başka işletmelerin hisse senetlerinin alımı şeklinde olmaktadır. Yatırımcının, yavru işletmenin hisse senetlerini alarak gerçekleştirdiği yatırımlar; yatırımcı için bağlı ortaklık, iştirak, müşterek yönetime tabi ortaklık veya işletme birleşmesi olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu ayırım yapılırken yatırımcının, yatırım yaptığı işletme üzerindeki faaliyet ve finansman politikalarını yönetebilme gücü (kontrol gücü), faaliyet ve finansman politikalarına katılabilme gücü (önemli etki) veya müştereken kontrol hakkının bulunup bulunmadığı dikkate alınmaktadır. Yatırımcının bağlı ortaklık, iştirak veya müştereken kontrol edilen işletmedeki payı yatırımcı finansal tablolarına yansıtılarak faaliyet sonuçları tek işletmeye ait gibi gösterilmektedir. Yavru ortaklıktaki yatırımın niteliği konsolide edilme yöntemlerinin belirlenmesinde önem taşımaktadır. Yatırım üzerinde, kontrol gücünün varlığı durumunda tam konsolidasyon yöntemi uygulanarak ana ortaklık tarafından konsolide edilir. Yatırım üzerinde önemli etkinin varlığı durumunda, özkaynak yöntemine göre yatırımcı mali tablolarında muhasebeleştirilir. Müşterek yönetimin varlığı durumunda ise özkaynak yöntemi veya oransal konsolidasyon yöntemi uygulanarak, gerçekleşen yatırım yatırımcı finansal tablolarına yansıtılmaktadır.

ABSTRACT

Institutions are making investments in order to protect their spot and expand their business in the globalizing world. These investment consist mostly of buying other institutions' shares. Depending on the amount of shares, investors buy from a minor company, the investment can be called a subsidiary, shareholding, a joint managing company or a merger. While making this distinction, some aspects should be taken into consideration, such as investor's power of managing the operational and financial policies on the invested institution (the control power), the power of participating in the policies of operation and financing (significant influence) or checking if the investor has a joint control right over the institution. The share of the investor is shown in the financial statements of the investor so that the operating results are shown as they belong only to one institution. The nature of investment on the minor institution is important when specifying the method of consolidation. In case of presence of control power , a full consolidation method is applied on the share and it is consolidated by the main partner. In the presence of significant influence, a recognition is made via equity method on the investor's financial statements. In the presence of joint management, by applying the equity method or proportionate consolidation, the investment is reflected in the financial statements of the investor.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

Özet.....	iii
Tablo Listesi.....	viii
Kısaltmalar.....	x

GİRİŞ.....	1
------------	---

1. KONSOLİDE FİNANSAL TABLOLARIN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....4

1.1. Konsolidasyon Kavramı ve Konsolide Finansal Tabloların Tanımı.....	4
1.2. Konsolide Finansal Tabloların Tarihsel Gelişim Süreci.....	5

2. KONSOLİDE FİNANSAL TABLOLARA İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR.....10

2.1. Konsolidasyon ile İlgili Temel Kavramlar.....	10
2.2. Konsolide Finansal Tabloların Düzenlenme Amaçları.....	12
2.3. Konsolide Finansal Tabloların Kapsamı.....	14
2.4. Konsolide Finansal Tabloların Olumsuz Yanları.....	16
2.5. Konsolide Finansal Tablo Düzenleme Zorunluluğu Bulunmayan İşletmeler.....	17
2.6. Konsolide Finansal Tabloların Düzenlenmesine İlişkin İlke ve Esaslar.....	18
2.6.1. Konsolide Bilanço Düzenlenmesine İlişkin İlke ve Esaslar.....	20
2.6.2. Konsolide Gelir Tablosu Düzenlenmesine İlişkin İlke ve Esaslar.....	22
2.6.3. Konsolide Finansal Tablo Dipnotları.....	23

3. UMS 27 STANDARDINA GÖRE BAĞLI ORTAKLIKLARIN KONSOLİDASYONU.....26

3.1. Bağlı Ortaklık Kavramı ve Kontrol Unsuru.....	26
3.2. Bağlı Ortaklıkların Muhasebeleştirilmesi.....	27
3.3. Konsolidasyon Yöntemleri.....	28
3.3.1. Tam Konsolidasyon Yöntemi.....	28
3.3.2. Oransal Konsolidasyon Yöntemi.....	28
3.4. Konsolide Finansal Tabloların Düzenlenme Süreci.....	29
3.4.1. Finansal Tabloların Uyumlaştırılması.....	29
3.4.2. Finansal Tablo Kalemlerinin Toplanması.....	30
3.4.3. Eliminasyon İşlemleri.....	30
3.5. Tam Konsolidasyon Yönteminin Uygulanmayacağı Durumlar.....	30

3.6. Bağlı Ortaklıklara İlişkin Dipnotlar.....	32
3.7. Bağlı Ortaklıkların Konsolidasyonuna İlişkin Örnek Uygulama.....	33
4. UMS 28 STANDARDINA GÖRE İŞTİRAKLERİN KONSOLİDE FİNANSAL TABOLARA YANSITILMASI.....	39
4.1. İştirak Kavramı ve Önemli Etki.....	39
4.2. Özkaynak Yönteminin Uygulanması.....	41
4.2.1. İştirak Edilen İşletmenin Belirlenmesi.....	41
4.2.2. İştirak Yatırımının Muhasebeleştirilmesi.....	42
4.2.3. İştirak Yatırımında Oluşan Şerefiye.....	43
4.2.4. İştirak ile Yatırımcı Finansal Tablolarının Uyumlaştırılması.....	45
4.2.5. Grupçi İşlemlerin Eliminasyonu.....	46
4.2.6. İştirakin Kar veya Zarar Etmesi Durumu.....	47
4.2.7. Değer Düşüklüğü Zararı.....	50
4.3. Özkaynak Yöntemine İlişkin Muafiyetler.....	51
4.4. İştiraklerin Özkaynak Yöntemiyle İzlenmesinin Sonlandırılması.....	52
4.5. İştiraklerle İlgili Dipnotlar.....	53
5. İŞ ORTAKLIKLARINDAKİ PAYLARIN KONSOLİDE FİNANSAL TABOLARA YANSITILMASI	56
5.1. İş Ortaklıklarının Tarihçesi.....	56
5.2. İş Ortaklıklarının Kurulma Nedenleri.....	57
5.3. UMS 31 Standardı Kapsamında İş Ortaklığı Kavramı ve Müşterek Kontrol Unsuru.....	59
5.4. UMS 31 Standardına Göre İş Ortaklıklarındaki Payların Ortak Girişimci Finansal Tablolarına Yansıtılması.....	63
5.4.1. İş Ortaklıklarının Konsolidasyonu: Oransal Konsolidasyon.....	63
5.4.2. İş Ortaklıklarının Muhasebeleştirilmesi: Özkaynak Yöntemi.....	69
5.5. İş Ortaklığı ve Ortak Girişimci Arasındaki İşlemler.....	70
5.5.1. İş Ortaklığı ve Ortak Girişimci Arasındaki Varlık Alım Satım İşlemleri.....	70
5.5.2. Ortak Girişimcinin İş Ortaklığından Sağladığı Menfaatler.....	72
5.6. Müştereken Kontrol Edilen İşletmelerde Oransal Konsolidasyon ve Özkaynak Yöntemine İlişkin Muafiyetler.....	72
5.7. Müştereken Kontrol Edilen İşletmelerle İlgili Dipnotlar.....	74
6. İŞLETME BİRLEŞMELERİ VE KONSOLİDASYON.....	76
6.1. İşletme Birleşmeleri Kavramı ve Kapsamı.....	76
6.2. İşletme Birleşmeleri Nedenleri	78
6.3. UFRS 3 Standardına Göre İşletme Birleşmelerinin Muhasebeleştirilmesinde Satın Alma Yöntemi Uygulama Aşamaları.....	80
6.3.1. Edinen İşletmenin Belirlenmesi.....	81
6.3.2. Birleşme Tarihinin Belirlenmesi.....	83

6.3.3. İktisap Bedelinin Belirlenmesi.....	83
6.3.3.1. İktisap Edilen İşletmenin Değerinin Belirlenmesi.....	83
6.3.3.2. İşletme Birleşmelerinde Satın Alım Giderleri.....	85
6.3.3.3. Edinilen Tanımlanabilir Varlık ve Borçların Belirlenmesi, Sınıflandırılması ve Ölçülmesi.....	86
6.3.3.4. Azınlık Paylarının Ölçümü.....	89
6.3.4. Şerefiye.....	90
6.3.4.1. Şerefiyenin İlk Ölçümü ve Değerlemesi.....	91
6.3.4.2. Şerefiyede Değer Düşüklüğü Tespiti ve Muhasebeleştirilmesi.....	93
6.4. İşletme Birleşmelerine İlişkin Açıklanan Bilgiler.....	96
6.5. İşletme Birleşmelerinde Konsolidasyona İlişkin Örnek Uygulama.....	97

SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA.....	105

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1	: Konsolidasyon Kapsamındaki İşletmeler İçin Uygulanacak Uluslararası Muhasebe Standartları.....	15
Tablo 2	: X İşletmesi 01.01.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Tam Konsolidasyon).....	35
Tablo 3	: X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Tam Konsolidasyon).....	37
Tablo 4	: X İşletmesi 2010 Yılı Konsolide Gelir Tablosu (Tam Konsolidasyon).....	38
Tablo 5	: X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu.....	65
Tablo 6	: X İşletmesi 2010 Yılı Gelir Tablosu.....	65
Tablo 7	: Y İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu.....	66
Tablo 8	: Y İşletmesi 2010 Yılı Gelir Tablosu.....	66
Tablo 9	: Z İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu.....	66
Tablo 10	: Z İşletmesi 2010 Yılı Gelir Tablosu.....	66
Tablo 11	: X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Oransal Konsolidasyon).....	67
Tablo 12	: X İşletmesi 2010 Yılı Konsolide Gelir Tablosu (Oransal Konsolidasyon).....	67
Tablo 13	: Y İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Oransal Konsolidasyon).....	68
Tablo 14	: Y İşletmesi 2010 Yılı Konsolide Gelir Tablosu (Oransal Konsolidasyon).....	68
Tablo 15	: X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu(Özkaynak Yöntemi).....	69
Tablo 16	: Y İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Özkaynak Yöntemi).....	70
Tablo 17	: X ve Y İşletmeleri Birleşme Öncesi Bilançoları.....	97
Tablo 18	: Y İşletmesinin Net Belirlenebilir Varlıkları.....	100

Tablo 19 : X İşletmesinin Birleşme Sonrası Konsolide Bilançosu.....101

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
IASB	: The International Accounting Standart Board
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TL	: Türk Lirası
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UFRS 3	: İşletme Birleşmeleri
UFRS 9	: Finansal Araçlar
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
UMS 27	: Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar
UMS 28	: İştiraklerdeki Yatırımlar
UMS 31	: İş Ortaklıkları
UMS 36	: Varlıklarda Değer Düşüklüğü
vb.	: Ve Benzeri

0. GİRİŞ

0.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmada amaç Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre; hangi işletmelerin konsolide finansal tablolara dahil edilmesi gerektiği, konsolide finansal tabloların düzenlenme süreci, konsolidasyon yöntemleri ve konsolide finansal tablolara ilişkin dipnotların açıklanmasıdır.

0.2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Sermayenin uluslararası piyasalarda dolaşımın artması, çok uluslu işletmelerin ve buna bağlı olarak büyük sermaye birikimlerinin oluşmasını sağlamaktadır. Ekonomik anlamda sınırların kalkmasıyla birlikte işletmeler, ulusal pazar sınırlarını genişletmiş ve uluslararası piyasalarda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu nedenle işletmeler globalleşen dünya ekonomisine uyum sağlama, riski azaltma, pazar payını koruma ve pazar payını genişletme gibi amaçlarla büyümeyi temel ilke edinmişlerdir Çok uluslu işletmeler sermaye birikimleri üzerindeki mevcut riski azaltma amacıyla, içsel büyüme yerine faaliyet alanlarını genişleterek dışsal büyüme yolunu tercih etmektedirler.

Başka işletmelerin hisse senetlerini alarak büyüyen işletmelerin sayısının artış göstermesi (holding işletmelerinin sayısının artış göstermesi), grup işletmelerinin finansal durum ve faaliyet sonuçlarının tek çatı altında gösterilmesini gerekli kılmaktadır. Finansal durum ve faaliyet sonuçlarının tek çatı altında birleştirilmesiyle işletme ile ilgilileri karar alıcılar, ayrıntılardan kurtularak grup işletmeleri hakkında genel bir yargıya ulaşabilmektedirler. Ancak yatırım yapan işletme ve iştirakin farklı ülkelerde faaliyet göstermesi ve farklı raporlama standartlarını uygulaması bir takım sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle farklı raporlama standartları uygulamasının olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması ve global anlamda yeknesaklık sağlanması amacıyla, işletmeler Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board-IASB) tarafından yayınlanan

Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre raporlama yapmaktadırlar. İşletmelerin faaliyet sonuçlarını UFRS'ye göre raporlaması sonucunda, dünya piyasalarındaki yatırımcıların ve finans kurumlarının ihtiyaç duyduğu bilgiler finansal tablolar ile karşılanmaktadır.

0.3. ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE SINIRLANDIRILMASI

Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre konsolide finansal tabloların düzenlenmesi altı ana başlıkta incelenmiştir.

Birinci bölümde, konsolidasyon ve konsolide finansal tablolara ilişkin tanımlara yer verilmiş ve konsolide finansal tabloların dünyada ve Türkiye'de tarihsel gelişim süreci açıklanmıştır.

İkinci bölümde, konsolide finansal tabloların düzenlenme amaçları, konsolide finansal tabloların kapsamı ve konsolidasyonun olumsuz tarafları (sınırlar) ve konsolide finansal tabloların düzenlenmesine ilişkin esaslar açıklanarak konsolide finansal tabloların düzenlenme süreci ile ilgili genel açıklamalar yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, UMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar Standardı çerçevesinde, bağlı ortaklıkların muhasebeleştirilmesi ve tam konsolidasyon yönteminin uygulanması ile ilgili bilgiler açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde, UMS 28 İştirak Yatırımları Standardı çerçevesinde iştirak yatırımlarında önemli etki kavramı ve iştirak yatırımlarının muhasebeleştirilmesinde kullanılan özkaynak yöntemi açıklanmıştır. Özkaynak yöntemine ilişkin muafiyetler ve iştirak yatırımlarına ilişkin dipnotlarda yapılması gereken açıklamalara değişilmiştir.

Beşinci bölümde; iş ortaklıklarının tarihsel gelişim sürecine, UMS 31 İş Ortakları Standardı çerçevesinde iş ortaklıklarındaki payın yatırımcı finansal tablolarına nasıl yansıtıldığı ve iş ortaklıkları ile ilgili dipnotlarda yapılması gereken açıklamalar anlatılmıştır.

Altıncı bölümde; işletme birleşmelerine ilişkin genel açıklamalar ve UFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardı çerçevesinde edinen ve edinilen işletmelerin belirlenmesi, işletme birleşmelerinde satın alma yöntemi uygulaması, şerefiye konusu açıklanmıştır.

Sonuç bölümünde; çalışma ile ilgili genel değerlendirme yapılmaktadır.

0.4. ÇALIŞMADA UYGULANAN YÖNTEM

Bu çalışmada konsolide finansal tabloların düzenlenme süreci ve konsolidasyon yöntemleri açıklanırken; UMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar, UMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar, UMS 31 İş Ortaklıklarındaki Paylar ve UFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standartları esas alınarak yerli ve yabancı literatürler, yetkili kuruluşla ait yayınlar, makaleler, konferans ve sempozyumlarda sunulan bilgiler incelenmiş ve söz konusu kaynaklardan yararlanılmıştır.

1. KONSOLİDE FİNANSAL TABLOLARIN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

İşletmeler hukuki ve ekonomik nedenlerle aynı işletme tüzel kişiliği altında faaliyet göstermeyerek ayrı ekonomik tüzel kişilikler kurabilmektedir. Özellikle yabancı ülke yasalarına daha kolay uyum sağlanması amacıyla aynı gruba bağlı ayrı tüzel kişilikler kurulmaktadır. Hukuki olarak farklı tüzel kişiliğe sahip grup işletmeleri, ekonomik olarak bir bütün olduğundan dolayı, yatırımcılara aktarılacak bilginin doğruluğu konsolide finansal tablolar ile sağlanmaktadır. Çünkü işletme ile ilgili faaliyet sonuçlarının sunulmasında finansal tablolar hayati önem taşımaktadır.¹ Bu nedenle grup işletmeleri tarafından konsolide finansal tablolar ve bu tabloları açıklayıcı nitelik taşıyan dipnotlar düzenlenmektedir.

1.1. Konsolidasyon Kavramı ve Konsolide Finansal Tabloların Tanımı

Konsolide kavramı Fransızca kökenli bir kelime olup sağlamlaştırmak, takviye etmek anlamına gelmektedir. Konsolidasyon ise, konsolide finansal tablo hazırlama, konsolide etme, bir birim olduğu düşünülen işletme grubu ve iki ya da daha fazla işletmenin birleşmesi anlamını taşımaktadır.² Birden fazla işletmeye ait finansal tabloların birleştirilmesi anlamına gelen konsolide finansal tablolar düzenlenirken bireysel finansal tabloların grup işletmeleri olarak adlandırılan ortaklıklara ait olması gerekmektedir. Grup dışındaki ortaklıklar finansal tabloların konsolidasyonuna dahil edilmemekte bu ortaklıklar farklı yöntemlerle değerlendirilmektedirler.³ Diğer bir ifade ile konsolidasyona dahil edilmeyen grup dışındaki ortaklıklar, bireysel finansal tablolarını düzenlenmektedir.

Konsolide finansal tablolar; ana ortaklığın ünvanı altında düzenlenen ve ana ortaklık ile bağlı ortaklığın ve kontrol gücü ana ortaklıkta olan iştiraklerin

---

¹ Mustafa Türkot, “Finansal Muhasebede Uluslararası Standartlar”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 148 (Nisan 2005)

² Rafet Aktaş ve Ali Deran, **Konsolide Mali Tablolarla İlgili IFRS Çerçevesinde Hazırlanan Ulusal Düzenlemelerin İncelenmesi**, (Çevrimiçi)<http://www.sosbil.gazi.edu.tr> (Erişim Tarihi: 14.03.2011), s.3.

³ Fahrettin Özdemirci, “Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Tabloların Konsolidasyonu”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 307 (Mart 2007)

konsolidasyon yöntemi uygulanarak varlıklar, borçlar, özkaynaklar ile gelir ve giderleri bir bütün olarak gösteren, iştiraklerin ise özkaynaklardan pay alma yöntemi uygulanarak eklenmesiyle oluşturulan konsolide finansal tabloları ve bu tabloları açıklayıcı nitelikteki dipnotları ifade etmektedir. ⁴

UMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar Standardında yapılan tanıma göre; konsolide finansal tablolar, bir grubun finansal tablolarının tek bir işletmeye ait gibi gösterilmesidir. ⁵

1.2. Konsolide Finansal Tabloların Tarihsel Gelişim Süreci

Konsolide finansal tablolar 20. Yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletlerinde yaşanan ekonomik gelişmelerle; Avrupa Birliğine (AB) üye ülkelerde ise Avrupa Birliği Konsey Direktifleriyle başlamıştır.

1901 yılında Amerika Birleşik Devletleri'deki United States Steel Company adlı işletme ilk konsolide bilanço ve gelir tablosunu kamuoyuna duyuran işletmedir. ABD'de bazı işletmeler tarafından 20. yüzyıldan önce konsolide finansal tablolara benzer nitelikte finansal tablolar yayınlansa da yıllık hesapların konsolidasyonu olarak 1901'de United States Steel Company tarafından yayınlanan konsolide finansal tablolar bu konuda ilk olma niteliğini taşımaktadır. ⁶

AB'de konsolide finansal tabloların düzenlenmesine ilişkin 1976, 1978, 1979, 1981 yıllarında çalışmalar olmuş ve son olarak 13.07.1983 tarihinde söz konusu çalışmalar Avrupa Birliği Yedinci Yönergesi olarak yayınlanmıştır. ⁷

AB üye ülkelerinden biri olan Almanya'da, 1937'de Şirketler Kanununda yapılan revizyon ile bağlı ortaklığı olan işletmelerin konsolide finansal tablo

---

⁴ Yakup Selvi ve Fatih Yılmaz, "SPK Konsolidasyon Tebliği'nin İncelenmesi ve Örnek Bir Uygulama", **Mali Çözüm**, Sayı: 59 (Nisan – Mayıs - Haziran 2002)

⁵ Deloitte, Summaries of International Financial Reporting Standards, IAS 27 Consolidated and Separate Financial Statements, (Çevrimiçi) <http://www.iasplus.com/standard/ias27.htm> (Erişim Tarihi: 16.07.2011)

⁶ Cemal Elitaş, "**Muhasebe Araştırmalarında Kullanılan Yöntemler**", (Çevrimiçi) <http://www2.aku.edu.tr/~celitas/sayfalar/MT2.pdf> (Erişim Tarihi: 12.11.2011)

⁷ Oktay Güvemli, "Yedinci Yönergenin Öngördüğü Konsolide Mali Tablolar ve Ülkemizdeki Uygulamalarla Karşılaştırılması", **Türkiye 12. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, Editör: Latif Çakıcı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1991, s.144.

hazırlamaları konusunda zorunluluk getirilmiştir. 1980’li yıllarda ise AB üye ülkelerinin uyumlaştırılması amacıyla kapsamlı bir reform çalışması yapılmıştır. 1985 yılında AB tarafından yayınlanan muhasebe ve denetimle ilgili dört, yedi ve sekizinci yönergeler Almanya’da yasalaştırılmıştır.⁸

Fransa’da konsolide finansal tabloların düzenlemesi konusunda ilk yasal düzenleme 1986’ da yapılmıştır. Fransa’daki yasal düzenlemeyi tetikleyen unsur ise Avrupa Birliği Yedinci Yönergesi olmuştur. AB’de 1983 yılında konsolide finansal tablo uygulaması konusunda alınan kararının, üye ülke yasalarında yer alması ancak 1990’lı yıllarda gerçekleşmiştir.

Yasal düzenlemelerin önem arz ettiği Fransa ve Almanya gibi ülkelerde konsolidasyon uygulamasının pek yaygın olmadığı görülmektedir. Ancak bu ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerin küreselleşen dünya ekonomisiyle beraber uluslararası piyasalardan fon sağlayabilme amacıyla konsolide finansal tabloların düzenlenmesi konusuna önem verdikleri görülmektedir.

İngiltere ve Hollanda’da konsolide finansal tabloların düzenlenmesi 1920’lerde başlamıştır.

Geleneksel hukuk sisteminin olduğu İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde muhasebe düzenlemeleri kanun odaklı değil ekonomik birim odaklıdır. ABD ve İngiltere gibi ülkelerde işletmelere fon sağlayan yatırımcılar, finansal raporlamayı etkilemekte, finansal raporlamaya yön vermekte ve raporlama konusunun önem kazanmasında etkili olmaktadır.

Ülkeler arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler konsolidasyon uygulamasını etkilemektedir. Örneğin, Meksika’da ve Filipinler’de konsolide finansal tablo düzenlemesinin yaygın olması Amerika ile politik ve ekonomik ilişkilerin yoğun olmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de 1980’li yıllardan sonra yabancı sermayeli girişimlerde, işletmeler arasında yatırımlarda ve holdingleşmelerde önemli bir artış söz konusudur. AB’ye

---

⁸ Mehmet Özkan ve Serkan Terzi, “Avrupa Birliğinde Finansal Raporlama: İngiltere, Fransa ve Almanya Örnekleri”, **Mali Çözüm**, Sayı:100 (Temmuz – Ağustos 2010), s.35.

üyelik amacıyla, ulusal muhasebe hukuku hem Avrupa Birliği Direktiflerine hem de Uluslararası Muhasebe Standartları'na uyumlaştırma çalışmaları bu süreçte daha önemli hale gelmiştir. Uyumlaştırma çalışmalarında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)'nın, Maliye Bakanlığı'nın ve Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'nun bazı düzenlemeleri mevcuttur.⁹

Türkiye'de konsolide finansal tablolara ilişkin ilk düzeleme 28.03.1992 tarih ve 21185 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, SPK'nın Seri:XI, No:10 sayılı "Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara İlişkin İske ve Kurallar Hakkında Tebliğ"idir. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) 14.4.1996 tarihinde 11 adet standart taslağını Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) olarak kabul etmiş ve söz konusu standartlar 01.01.1997'de yürürlüğe girmiştir.¹⁰

Uluslararası Muhasebe Standartları, Türkiye'de ilk kez TMUDESK tarafından gündeme getirilmiştir.¹¹ Ancak TMUDESK yaptırım gücünden yoksun olduğu için faaliyetlerine son vermiştir. Daha sonra SPK tarafından 15.11.2003 tarihinde Seri:XI No:25 "Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ" ile; Türkiye'de UMS/IFRS düzenlemeleri ilk kez kabul edilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye'de Uluslararası Muhasebe Standartları ile ilgili önem arz eden bir diğerkuruluş da Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK)'dur. TMSK, Sermaye Piyasası Kanununa eklenen; 15.12.1999 tarih ve 23910 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4487 sayılı kanunla kurulan idari ve mali özerkliği bulunan kamu tüzel kişisidir. TMSK, UMS/IFRS düzenlemelerini aynen uygulama kararı almıştır. TMSK, IASB (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu) ile yapılan telif hakkı sözleşmesine dayanarak Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Türkçe çevirilerini Türkiye Muhasebe Standartları olarak resmi gazetede yayınlamaktadır.¹² Sonuç olarak Uluslararası Muhasebe Standartlarındaki

---

⁹ Metin Saban ve Murat Genç, "Firmalar Arası Yatırımların Muhasebeleştirilmesinde Uluslararası Düzenlemeler ve Türkiye Uygulamaları", **Mali Çözüm**, Sayı: 60 (Temmuz – Ağustos – Eylül 2002)

¹⁰ Nihat K.Anıl, B.Bahadır Aycan ve Ayşe Anıl, "Türkiye Muhasebe Standartları'nın Uluslararası Muhasebe Standartlarına Uyumlaştırılmasında Geline Son Nokta", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 34 (Mayıs 2006)

¹¹ Aktaş ve Deran, **a.g.m.**, s.3.

¹² Ahmet Ağca ve Rafet Aktaş, "Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama (IAS/IFRS) Standartları İMKB'de Yer Alan Firmaların Finansal Tablolarını Nasıl Etkiledi?", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 18 (Ağustos 2007)

gelişmeler, Türkiye’de TMSK aracılığı ile yakından izlemekte ve uygulama IASB tarafından yayınlanan normlara paralel gitmektedir.¹³

Konsolide finansal tablolarla ilgili Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı da 10.5.1997 tarih ve 22985 sayılı Resmi Gazetede “Bankaların Konsolide Mali Tablolar Düzenlemesine ve Konsolide Mali Tabloların İlanına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”i yayınlamıştır. Bu düzenlemelerden sonra 13.11.2001 tarih ve 24582 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, SPK Seri:XI, No:21 sayılı “Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ” yer almaktadır.¹⁴

Ülkelerin hukuki, ekonomik ve sosyal yapılarının farklılığı finansal raporlamaların da farklı tarihlerde gündeme gelmesine ve farklı uygulama esaslarının gelişmesine neden olmuştur. Örneğin, bir ülkedeki işletme fon ihtiyacını bankalardan kullandığı krediler ile karşılarken, bir başka ülkedeki işletme sermaye piyasalarına hisse senetlerini ihraç ederek fon ihtiyacını karşılayabilmektedir. Bu durum ülkeler arasında farklı esaslara dayanarak rapor hazırlama yöntemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Günümüzde grup işletmeler tarafından konsolide finansal tablo düzenlemek hem ulusal hem de uluslararası bir kural haline gelmiştir. Finansal tablo kullanıcılarının doğru bilgilendirilmeleri ve konsolide finansal raporlamanın eksiklerinin giderilmesi amacıyla bir çok ülke muhasebe standartlarını oluşturmuştur. Ekonomik anlamda sınırların kalkması ile Avrupa Birliği Yönergeleri ve ASEAN (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği) Muhasebe Standartları gibi düzenlemeler ile bölgesel yeknesaklık sağlama çalışmaları yapılmıştır.¹⁵

Konsolide finansal tablolarla ilgili ilk Uluslararası Muhasebe Standardı (UMS) 1977 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından

---

¹³ Anıl, Aycan ve Anıl, **a.g.m.**

¹⁴ Selvi ve Yılmaz, **a.g.m.**

¹⁵ İdil Kaya, “FASB-IASB Anlaşması ve Global Finansal Muhasebe Standartlarına Doğru”, **6.Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, 16- 19 Nisan 2003.

yayınlanan UMS 3 Birleşik (Konsolide) Finansal Tablolar Standardıdır.¹⁶ Bu standart daha sonra 1989 yılında yürürlükten kaldırılarak UMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar ve UMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar Standardı kapsamına alınmıştır.¹⁷

Konsolide finansal tablolar ile yatırımcıların daha doğru bilgi edinmesi sağlanmaktadır. Günümüzde çok uluslu işletmelerin sayısının artması ve bu işletmelerin fon bulma stratejileri, konsolide finansal tablo düzenlemelerinde en önemli faktör olmaktadır.¹⁸

Konsolidasyon konusunda 2000’li yıllara gelindiğinde ise finansal hizmet sunucuları arasındaki konsolidasyonlar, ABD’de büyük bir hızla devam ederken, AB’de yaşanan parasal birlik nedeniyle daha fazla önem kazanmıştır. Bu nedenle konsolidasyonun daha global bir boyut kazanması da beklenmektedir.¹⁹

---

¹⁶ Deloitte, Summaries of International Financial Reporting Standards, IAS 27 Consolidated and Separate Financial Statements, (Çevrimiçi) <http://www.iasplus.com/standard/ias27.htm> (Erişim Tarihi: 16.07.2011)

¹⁷ Anıl, Aycan ve Anıl, **a.g.m.**

¹⁸ Oktay Güvemli, “Yedinci Yönergenin Öngördüğü Konsolide Mali Tablolar ve Ülkemizdeki Uygulamalarla Karşılaştırılması”, **Türkiye 12. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, Editör: Latif Çakıcı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1991, s.144.

¹⁹ Özen Özden Ünlü, “Finansal Konsolidasyon ve Türk Bankacılık Sektörü”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 247 (Mart 2002)

2. KONSOLİDE FİNANSAL TABLOLARA İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR

Konsolide finansal tablolar düzenlenirken; yatırım yapan işletme, konsolidasyona dahil edilecek yatırımlarını öncelikli olarak tespit etmekte ve söz konusu yatırımları niteliğine uygun olarak kendi finansal tablolarında göstermektedir.

2.1. Konsolidasyon ile İlgili Temel Kavramlar

Ana ortaklık; bağlı ortaklığın üzerinde sermaye ve yönetim ilişkileri kapsamında kontrol gücü bulunan işletmedir. UMS 27'ye göre ana ortaklık; bir veya birden fazla işletme üzerinde bağlı ortalığı bulunan işletmedir.

Bağlı ortaklık; ana ortaklığın doğrudan veya dolaylı olarak sermaye ve yönetim ilişkileri çerçevesinde yarısından fazla oranda hisseye, oy hakkına veya yönetim çoğunluğunu seçme hakkına veya yönetim çoğunluğuna sahip olduğu işletmedir. Bağlı ortaklıklarda önem arz eden husus, bağlı ortaklık üzerinde ana ortaklığın mutlak hâkimiyetinin var olmasıdır.²⁰

Müşterek yönetime tabi ortaklık; yönetimi veya sermayesi, konsolidasyona dahil ortaklar ile birlikte başka bir hissedar ve/veya hissedar grubu tarafından eşit olarak paylaşılan işletmelerdir.²¹ SPK'da yapılan tanıma göre, müşterek yönetime tabi teşebbüsler; yönetimini, birden fazla tarafın, bir sözleşme çerçevesinde birlikte paylaştığı işletmelerdir.

İştirakler; yatırımcı işletmenin, tüzel kişiliği olmayan işletmeler de dahil, üzerinde önemli etkisi olan ancak yatırımcının iş ortaklığı veya bağlı ortaklığı niteliği

²⁰ TSPAKB, “Muhasebe, Denetim ve Etik Kurallar”, Haziran 2011, (Çevrimiçi)http://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/57ad7180-c5e7-49f5-b282-c6475cdb7ee7/ETM_kilavuzlar_ileri_muhabese_denetim_062011.pdf (Erişim Tarihi: 07.08.2011), s.86

²¹ Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ, Seri: XI, No:21

taşımayan yatırımlardır.²² Ana ortaklığın, iştirak yönetimine ve işletme politikalarının belirlenmesine doğrudan veya dolaylı olarak katılım hakkı bulunmaktadır. Ana ortaklığın, sermayesinin %20'den fazla ancak %50'den azına sahip olduğu yatırımlar iştirak kapsamında değerlendirilmektedir.

Azınlık payı; ana ortaklığın doğrudan ve dolaylı olarak kontrolünün bulunduğu bağlı ortaklıklarda ana ortalığa ait kısmın dışında kalan paylardır.²³ Azınlık payı bağlı işletmenin, ana ortaklık dışındaki pay sahiplerinin haklarını göstermektedir.

Holding; başka işletmelerin hisselerinin çoğunluğunu elinde bulundurarak başka şirketleri bağlı işletmeler veya yavru işletmeler olarak kontrol altında bulunduran işletmelerdir.²⁴ Holding işletmelerinin esas faaliyet konusu, başka bir işletmeye iştirak ederek yavru ortağın veya iştirakin yönetimini ve kontrolünü elinde bulundurmadır. Bu nedenle holding işletmeleri yatırım işletmesi olmaktan çok, mali işletme özelliği taşımaktadır. Yavru ortaklığın veya iştirakin yatırım ortaklığı olması ve bu işletmelere yönetim açısından bazı hizmetlerin holding tarafından verilmesi durumunda, holdingler yatırım işletmesi özelliği taşıyabilmektedir. Holding grubunda ayrı tüzel kişiliği bulunan birden fazla işletme bir araya gelmektedir. Ana ortaklık veya holdingin gerçek durumunun yansıtılması amacıyla, ayrı tüzel kişiliği bulunan bağlı ortaklıkların, iştiraklerin ve iş ortaklıklarının düzenledikleri bireysel finansal tablolar muhasebeleştirme ve raporlama yöntemlerine göre ana ortaklık veya holding finansal tablolarına yansıtılmaktadır.

Kontrol gücü; ana ortaklığın, işletme faaliyetlerinden fayda sağlama amacıyla söz konusu işletmenin finansman ve işletme politikaları ile ilgili kararlarında tek başına etkin rol oynamasıdır.²⁵

Konsolidasyon şerefiyesi; bir işletmenin hisse senetlerinin %50'den fazlasının bir başka işletme tarafından satın alınması durumunda oluşmaktadır.²⁶ Ana

---

²² Ercan Bayazıtlı, Orhan Çelik ve Saim Üstündağ, **Türkiye Muhasebe Standartlarına Genel Bakış**, Ankara: TESMER Yayınları Yayın No:67, 2006, s.223.

²³ Fatih Kemal Ebiçlioğlu ve Abdülkadir Kahraman, **Yönetim Muhasebesi**, Ankara: TÜRMOB Yayınları, 2000, s.562.

²⁴ Yurdakul Çaldağ, **Şirketler Muhasebe ve Vergi Uygulamaları**, Ankara: TÜRMOB Yayınları, 2003, s.729.

²⁵ Remzi Örten, Hasan Kaval ve Aydın Karapınar, **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2010, s.389.

ortaklığın bağlı ortaklığın sermayesinde sahip olduğu payların elde etme maliyeti, bağlı ortaklığın gerçeğe uygun değerle değerlendirilen özkaynak tutarından yüksek ise aradaki fark konsolidasyon şerefiyesini oluşturmaktadır.²⁷ Konsolidasyon şerefiyesi bağlı ortaklığın; yüksek kazanma gücü, özel bilgi birikimi, nitelikli ve uzmanlaşmış işgücü, iş bağlantıları, var olan müşteri portföyü ve bağlı ortaklığın isminin sektörde veya piyasada iyi bir yer edinmiş olması gibi nedenlerle oluşabilmektedir.²⁸

2.2. Konsolide Finansal Tabloların Düzenlenme Amaçları

UMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu ve Kavramsal Çerçeveye göre finansal tabloların amacı, finansal tablo kullanıcılarının ekonomik karar alma süreçlerinde işletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını, finansal durumundaki değişiklikleri ve nakit akışlarını görebileceği finansal tabloların ve bunlara ilişkin dipnotların oluşturulmasıdır.

Finansal tabloların içeriğini ve biçimini belirleyen standartlar oluşturulurken finansal tablo kullanıcıların ihtiyaç duyacağı bilgiler göz önüne alınmaktadır. Finansal tablo kullanıcıları; işletmenin kendisi, işletmenin ortakları ve üçüncü kişilerden (potansiyel yatırımcılar, çalışanlar, tedarikçiler, müşteriler, kredi kurumları, kredi derecelendirme kuruluşları ve vergi otoriteleri vb.) oluşmaktadır. Finansal tablo kullanıcılarının alacakları kararlarda faydalı olabilecek bilgilerin finansal tablolarda yer verilmesi önem taşımaktadır. Özellikle işletmeye kaynak sağlayan mevcut ve potansiyel yatırımcıların, borç verenlerin ve kredi veren tarafların, finansal tabloları düzenleyen işletme hakkındaki tahminlerinde yardımcı olacak bilginin sağlanması temel amaçtır.²⁹

Finansal tabloların ekonomik karar alanlara faydalı olabilmesi için Kavramsal Çerçevede yer alan aşağıdaki nitelikler kapsamında düzenlenmiş olması gerekmektedir:

---

²⁶ İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, **Türkiye ve Uluslararası Muhasebe Standartlarında Şerefiye**, İstanbul: Yayılım Yayıncılık, 2001, s.43

²⁷ Örtün, Kaval ve Karapınar, **a.g.e.**, s.396.

²⁸ Volkan Demir ve Oğuzhan Bahadır, **UFRS/IFRS Kapsamında İşletme Birleşmeleri ve Konsolidasyon**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009, s.52.

²⁹ İdil Kaya, **Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Konsolide Finansal Tablolar**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2011, s.11.

- a. Anlaşılabilirlik,
- b. İhtiyaca Uygunluk,
  - İhtiyaca uygunluk ve önemlilik
- c. Güvenilirlik,
  - Doğru bir şekilde gösterim,
  - Özin önceliği
  - Tarafsızlık
  - İhtiyatlılık,
  - Tam açıklama
- d. Karşılaştırılabilirlik.³⁰

Konsolide finansal tablolar, genel anlamda finansal tabloların düzenlenme amaçları da dahil olmak üzere bazı nedenlerle düzenlenmektedir.

Konsolide finansal tabloların düzenlenme amacı, finansal tablo kullanıcılarına, özellikle ana ortaklık yatırımcılarına, grubun tamamı hakkında gerçeğe uygun ve güvenilir bilgileri sunmaktır.³¹ Bunun gereği olarak, grup işletmelerinin finansal durumları, faaliyet sonuçları ve nakit akışları konsolide finansal tablolar ile tek çatı altında birleştirilerek ana ortaklığın gerçek faaliyet sonuçları ve finansal durumu ortaya konmaktadır.³²

Konsolide finansal tabloların düzenlenmesi sonucunda; ana ortaklığın, kontrolü ana ortaklıkta olan bağlı ortaklıkların, iştiraklerin ve iş ortaklıklarının varlık, kaynak, gelir ve giderleri ve gayrinakdi yükümlülükleri tek bir ortaklığa aitmiş gibi gösterilerek grup işletmesinin bir bütün olarak finansal durumu ve faaliyet sonuçları hakkında tasarruf sahiplerine, finansal yatırımcılara, denetim mercilerine ve ilgili diğer kişilere, bilgi verilmektedir.³³

---

³⁰ a.g.e., s.11.

³¹ Yıldız Özerhan Akbulut, "TMS 27 Kapsamında Konsolide Finansal Tabloların Düzenlenmesi", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 58(Mayıs 2008)

³² Demir ve Bahadır, a.g.e., s.32.

³³ Hadi Ekici, "Bankacılıkta Mali Tabloların Konsolidasyonu", **Mali Çözüm**, Sayı: 59 (Nisan – Mayıs - Haziran 2002), (Çevrimiçi) <http://www.istanbulsmmmodasi.org.tr/htmldergi.asp?id=2359>, (Erişim Tarihi:07.08.2011)

Konsolidasyona dahil işletmeler arasında mal ve hizmet alım satım ilişkisi söz konusu olabilmektedir. İşletmenin kârını veya zararını etkileme amacıyla mal veya hizmet alım - satım ilişkisi piyasa bedelinin üzerinde veya piyasa bedelinin altında bir bedelle gerçekleşebilmektedir. Piyasa bedelinin altında veya piyasa bedelinin üzerinde gerçekleşen alım- satım ilişkisi nedeniyle, işletmelerin kârı veya zararı bireysel finansal tablolarında olduğundan farklı gösterilerek işletmelerin gerçek durumları gizlenebilecektir.

Ana ortaklığın bireysel finansal tabloları düzenlendiğinde, işletmenin kâr/zarar durumunu etkileyen grup içi işlemler görünmemektedir. Örneğin, piyasa bedelinin üzerinde mal ve hizmet satışı söz konusu ise ana ortaklığın kârı gerçek durumu yansıtmayarak olduğundan fazla görünecektir. Ancak konsolide finansal tablolar ile ana ortaklığın kârını arttırıcı nitelik taşıyan grup içi işlemler elimine edilmekte ve dolayısıyla ana ortaklığın doğru finansal tablolarına ulaşılabilir. ³⁴

2.3. Konsolide Finansal Tabloların Kapsamı

Ana ortaklığın kontrolündeki tüm işletmeler konsolide finansal tablolar kapsamında değerlendirilmektedir. Konsolidasyon kapsamındaki işletmeler şunlardır:

- a. Ana ortaklık
- b. Bağlı ortaklık (%50'den fazla iştirak vardır.),
- c. Müşterek yönetime tabi ortaklık,
- d. İştirakler (%20'den fazla ancak %50'den az iştirak vardır.). ³⁵

Konsolidasyon kapsamındaki işletmelerin muhasebeleştirilme yöntemi ve uygulanacak Uluslararası Muhasebe Standartları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

³⁴ Oktay Güvemli, "Birleştirilmiş Mali Tablolar", **Vergi Dünyası**, Sayı: 112 (Aralık 1990)

³⁵ Nalan Akdoğan, "TMS-5 Konsolide Finansal Tablolar Standartının İncelenmesi ve Bir Örnek Uygulama", **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Sayı: 5 (Ekim 2001), s.17.

Tablo 1: Konsolidasyon Kapsamındaki İşletmeler İçin Uygulanacak Uluslararası Muhasebe Standartları

HİSSE SENEDİ EDİNİMİ	MUHASEBELEŞTİRME	UMS
% 20'den Az sahiplik	Gerçeğe Uygun Değer	UMS 39
%20-%50 arasında sahiplik	Özkaynak Yöntemi	UMS 28
%50'den fazla sahiplik	Konsolidasyon	UMS 27
İş Ortaklıkları	Oransal Konsolidasyon veya Özkaynak Yöntemi	UMS 31

Ana ortaklığın doğrudan veya dolaylı olarak bir işletmedeki oy hakkının yarısından fazlasını kontrol etmesi halinde kontrolün var olduğundan söz edilebilmekte ve söz konusu yatırımlar UMS 27 standardına göre ana ortaklığın finansal tablolarına yansıtılmaktadır.

Yatırım yapılan işletmenin finansal ve faaliyet politikalarına ilişkin alınacak kararlara katılabilme yetkisinin var olması durumunda; yatırım yapılan işletmedeki pay yatırımcı finansal tablolarına UMS 28 standardına göre yansıtılmaktadır.

Ekonomik faaliyet üzerindeki kontrolün sözleşmeye bağlı olarak iki veya daha fazla tarafça paylaşılması durumunda, alınacak kararlarda oy birliği şartı aranmaktadır. İş ortaklığı olarak adlandırılan söz konusu yatırımlar ortak girişimci finansal tablolarına UMS 31 standardına göre yansıtılmaktadır.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarar yansıtılan finansal varlık veya borçlar, vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık ve borçlar, krediler ve alacaklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar UMS 39 standardına göre muhasebeleştirilmektedir.³⁶

³⁶ İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, “Türkiye Muhasebe Standartları’na Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi”, **Mali Çözüm**, Sayı:86 (Mart – Nisan 2008), s.70

2.4. Konsolide Finansal Tabloların Olumsuz Yanları

Konsolide finansal tablolar birden fazla işletmenin finansal tablolarının birleştirilmesini konu edindiğinden dolayı düzenlenen konsolide finansal tabloların bir takım olumsuz yanları söz konusu olabilmektedir. Konsolide finansal tabloların olumsuz yanları şunlardır:

- a. Konsolide finansal tablonun analizinden elde edilen sonuçlar ve oranlar ortalama bir değer taşımaktadır. Bunun sonucu olarak performansı kötü olan bir işletmenin mali verileri, grup içindeki diğer performansı iyi olan bir işletmenin etkisi ile iyi gibi görünebilir veya en azından durumunun bozukluğu diğer işletmelerin sonuçları arasında kaybolabilmektedir.
- b. Konsolidasyona dahil olan işletmeler tarafından uygulanan farklı değerlendirme yöntemleri ve muhasebe sistemleri konsolide finansal tablo sonuçlarının sapmasına neden olabilmektedir.
- c. Kredi verenler ve işletme sahipleri, konsolide finansal tablolardan hareketle işletmelerin bireysel finansal tablolarındaki parasal durumu yanlış yorumlayabilmektedir. Özellikle kârın dağıtılabılır kâr olarak görünmesi söz konusu olabilir. Diğer bir ifade ile birçok işletmenin kârını bir tek kâr olarak gören yatırımcılar veya diğer ilgililer işletmelerin her birinin kârını olumlu olarak yorumlayabilirler. Ancak işletmelerin bireysel finansal tablolarında dağıtılabılır kâr olmayabilir veya konsolide finansal tablolarda görünen yüksek kâr fazla kâr payı dağıtılacağı anlamına gelmeyebilir.
- d. Konsolide finansal tabloların hazırlanmasında karşılaşılan önemli sorunlardan biri, işletmelerin yabancı ülkelerdeki şirketlerin sermayesine katılmaları ve holding ilişkileri kurmalarıyla ortaya çıkan para birimi farklılığıdır. Diğer bir ifade ile yabancı ülkedeki yavru işletmenin bulunduğu ülke para birimi ile düzenlenmiş finansal tablolarının, ana ortaklığın konsolide tabloları hazırlanırken ana ortaklığın bulunduğu ülke para birimi ile ifade edilme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu zorunluluk gereği bazı değerlendirme ölçüleri kullanılarak yabancı para üzerinden düzenlenen finansal tablolar, ülke para birimine çevrilmekte ve ardından da konsolide finansal tablo

oluşturulmaktadır. Bu sürecin olumsuz yanı ise gruba bağlı bir yavru işletme sonuçlarının kur dalgalanmaları nedeni ile konsolide finansal tablolara çok değişik şekilde yansıtılabilmektedir.³⁷

2.5. Konsolide Finansal Tablo Düzenleme Zorunluluğu Bulunmayan İşletmeler

Ana ortaklık temel ilke olarak bağlı ortaklıklarını konsolide etmek zorundadır. Ancak aşağıdaki şartların tamamının gerçekleşmesi halinde, ana ortaklığın konsolide finansal tablo sunma sorumluluğu ortadan kalkmaktadır:

- a. Ana ortaklığın, başka bir işletmenin tamamen veya kısmen bağlı ortaklığı olması durumunda azınlık hakları sahiplerine ve diğer ortaklara konsolide finansal tablo sunulmayacağı hakkında bilgi verilmiş ve söz konusu tarafların buna itiraz etmemiş olması gerekmektedir.
- b. Ana ortaklığa ait borçlanma araçlarının veya sermayeyi temsil eden finansal araçların bir borsada işlem görmemesi gerekmektedir.
- c. Ana ortaklığı herhangi bir finansal aracın ihracı için menkul kıymet kuruluna veya diğer bir düzenleyici otoriteye finansal tablolarını sunmamış olması veya sunma aşamasında olmaması gerekmektedir.
- d. Ana ortaklığın konsolide finansal tablo yayınlayan başka bir ana ortaklığın yavru ortağı olması gereklidir.³⁸

Bu şartların tümünün varlığı halinde konsolide finansal tablo düzenlemeyen işletmeler kendi bireysel finansal tablolarını düzenleyerek söz konusu bağlı ortaklıklarını maliyet yöntemi veya UMS 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” hükümlerine göre raporlamaktadırlar.

³⁷ Nejat Tenker, **Finansal Muhasebe**, Ankara: Gazi Kitabevi, 1999, s.328.

³⁸ Eser Şağar, **UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**, Editör: Necdet Sağlam, Salim Şengel ve Bünyamin Öztürk, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2007, s.764

2.6. Konsolide Finansal Tabloların Düzenlenmesine İlişkin İlke ve Esaslar

Konsolide finansal tablolar bir takım ilkeler çerçevesinde ve gereken düzeltme işlemleri yapılarak oluşturulmaktadır. Konsolide finansal tablolar düzenlenirken uyulması gereken ilke ve esaslar şunlardır:

- a. Konsolide finansal tabloların hazırlanabilmesi için konsolidasyon kapsamındaki tüm işletmelerin aynı muhasebe standartlarını uygulaması gerekmektedir. Grup işletmelerde uygulanan muhasebe standartlarının ana ortaklıkta uygulanan muhasebe standartlarından farklı olması durumunda bağlı ortaklığın finansal tablolarında gerekli düzeltmeler yapılarak finansal tablolar arasında uyum sağlanmalıdır.
- b. Konsolidasyon kapsamındaki işletmelerin bireysel finansal tablolarında farklı muhasebe politikalarının uygulanması halinde, muhasebe politikalarının neden olduğu farklılıklar, muhasebenin önemlilik kavramı gereği, konsolide finansal tabloların hazırlanma sürecinde giderilmektedir. Uygulanan muhasebe politikalarından kaynaklanan farklılıkların tam olarak hesaplanamaması durumunda, düzeltme işlemleri belli varsayımlar ve tahminler esas alınarak yapılmaktadır. Düzeltme işlemlerinde esas alınan varsayımlar ve tahminler ve düzeltme yapılamayan farklılıklar dipnotlarda açıklanmalıdır.
- c. Konsolide finansal tabloların hazırlanmasında konsolidasyona dahil tüm işletmelerin finansal tablolarının aynı tarih itibariyle düzenlenmiş olması gerekmektedir. Konsolidasyon kapsamındaki işletmelerin finansal tablo kapanış tarihleri farklı ise aşağıdaki esaslara uyulur:
  - Ana ortaklık ile bağlı ortaklığın kapanış tarihleri arasındaki farkın üç aydan daha uzun bir süre olması halinde bağlı ortaklık, ana ortaklığın kapanış tarihini esas alarak yeni bir finansal tablo düzenlemektedir. Örneğin ana ortaklığın hesap dönemi sonu 31.12.2010 iken bağlı ortaklığın hesap dönemi sonu 31.05.2011 ise bağlı ortaklık yeni bir finansal tablo düzenlemekte ve konsolidasyona bu tablo dahil edilmektedir.

- Konsolidasyona dahil işletmelerin kapanış tarihleri arasında 3 aydan az bir süre varsa, bağlı ortaklık finansal tablolarını ana ortaklığın kapanış tarihine göre düzeltmektedir. Düzeltme işlemi, ana ortaklık ve bağlı ortaklığın hesap dönemleri arasında gerçekleşen önemli işlem ve olayları da içerecek şekilde yapılmaktadır. Örneğin ana ortaklığın hesap dönemi sonu 31.12.2010 iken bağlı ortaklığın hesap dönemi sonu 31.01.2011 ise bağlı ortaklık finansal tablolarını ana ortaklığın finansal tablo tarihine göre düzeltmektedir.
- d. Bir bağlı ortaklığın faaliyet sonuçları, bağlı ortaklık kontrol edilmeye başlandıktan sonra konsolide edilmektedir. Satışı yapılan bağlı ortaklık ise kontrolün kaybedildiği tarihe kadar konsolide gelir tablosuna dahil edilmekte ve bağlı ortaklığın elden çıkarıldığı tarihteki net varlık değeri ile satış bedeli arasındaki farktan doğan kâr veya zarar konsolide gelir tablosuna yansıtılmaktadır.
- e. Konsolide edilen bir bağlı ortaklıkta azınlık payına ait zararlar, bağlı ortaklıktaki azınlık paylarına ait toplam öz kaynak tutarını aşabilir. Bu fazlalık veya azınlığa ilişkin herhangi diğer bir zarar, çoğunluk payının hesabına yazılır. Bağlı ortaklık sonraki dönemlerde kâr elde edecek olursa, bu kâr daha önce çoğunluk tarafından karşılanan azınlığın zarar payı itfa edilinceye kadar azınlık kâr paylarından mahsup edilir. Yani azınlık paylarının toplamı hiçbir zaman negatif olarak gösterilmez.
- f. Bir bağlı ortaklığın grup dışında tutulmuş imtiyazlı hisselerine sahip olması halinde ana ortaklık, kâr dağıtımını ilan edilmiş olsun veya olmasın, bağlı ortaklığın imtiyazlı hisselerine göre düzeltme yaptıktan sonra kâr veya zararlardan hissesine düşen payı hesaplamaktadır.
- g. Konsolidasyona tabi olan işletmelerden bir veya birkaçının grubun finansal tablolarının doğru ve gerçeği yansıtmasını etkileyebilecek öneme sahip olmaması halinde konsolidasyona dahil edilmeyebilmektedir.

- h. Bağlı ortaklık yakın zamanda elden çıkarılma amacıyla elde tutulmakta ise yani bağlı ortaklığın kontrolü geçici olarak ana ortaklığın elinde ise, bağlı ortaklık konsolide finansal tablolara dahil edilmemektedir.
- i. Bağlı ortaklığın uzun dönemde ciddi kısıtlamalar altında olması nedeniyle ana ortaklığa fon aktarım gücünün bulunmaması durumunda bağlı ortaklık konsolidasyon dışı bırakılabilmektedir.³⁹

2.6.1. Konsolide Bilanço Düzenlenmesine İlişkin İlke ve Esaslar

Konsolide bilançonun düzenlenmesinde aşağıdaki esaslara uyulması gerekmektedir:

- a. Ana ortaklık ve bağlı ortaklıkların tüm bilanço kalemleri ayrı ayrı toplanmaktadır. Ana ortaklığın, bağlı ortaktaki payı %100’n altında olsa dahi aktif ve pasif kalemleri toplanmakta ve ana ortaklık dışı paylar azınlık payı olarak pasifte özkaynaklarda ayrı bir kalem olarak gösterilmektedir.
- b. Konsolidasyon kapsamındaki işletmeler bağlı ortaklık haline geldiği tarih itibariyle ve daha sonraki pay alımlarında bir defaya mahsus olarak, ana ortaklığın, bağlı ortaklığın sermayesinde sahip olduğu payların elde etme maliyeti, bu payların alım tarihi itibariyle bağlı ortaklığın makul değere göre deęerlenmiŐ bilançosundaki öz sermayesinde temsil ettiği değerden mahsup edilir. Bu aradaki fark ise Şerefiyeyi oluŐurmaktadır.
- c. İlke olarak, konsolide bilançonun denmiŐ/çıkarılmıŐ sermayesi ana ortaklığın denmiŐ/çıkarılmıŐ sermayesine eşit olmalıdır. Ancak bağlı ortaklıkların ana ortaklıkta pay sahibi olması halinde konsolide bilançonun denmiŐ/çıkarılmıŐ sermayesi ana ortaklığın denmiŐ/çıkarılmıŐ sermayesinden az olabilmektedir. Bu durumda konsolide bilançonun sermayesi hesaplanırken; ana ortaklığın bilançosundaki denmiŐ/çıkarılmıŐ sermaye tutarından bağlı ortaklığın sahip olduğu pay tutarı indirilmektedir.

---

³⁹ Mete zmen “Türkiye Muhasebe Standardı-5 Konsolide Finansal Tablolar”, **Mali zm**, Sayı: 66 (Ocak – Şubat – Mart 2004); TSPAKB, s.88.

- d. Konsolidasyon yöntemine tabi ortaklıkların birbirlerinden olan alacak ve borçları karşılıklı olarak indirilmektedir. Grup işletmelerinin, birbirlerinin borçlanmayı temsil eden menkul kıymetlerine veya kıymetli evrakına sahip olması halinde, söz konusu menkul kıymetler veya kıymetli evraklar indirime tabi tutulmaktadır.
- e. Konsolidasyon yöntemine tabi ortaklıkların birbirlerinden satın almış oldukları dönen ve duran varlıklar, bu varlıkların tam konsolidasyon yöntemine tabi ortaklıklara olan ilk elde etme maliyetlerini gösterecek şekilde düzeltmeler yapılmalı ve bulunan tutarlar üzerinden konsolide bilanço düzenlenmelidir.
- f. Grup içinde alım satıma konu olan stoklar ilk elde etme maliyetine göre düzeltilerek konsolide bilançoda izlenir. İlk madde ve malzeme, yarı mamul, ara mamul, mamul ve emtianın satışından sonra stokta kalan tutarın ve kâr/zararın saptanmasının imkânsız olması durumunda bu hesaplama uygun varsayımlar kullanılarak yapılır ve kullanılan varsayımlar dipnotlarda açıklanır.
- g. Konsolidasyon yöntemine tabi ortaklıkların aralarında alım satıma konu olan amortisman tabi duran varlıklar, alım satım işlemi nedeniyle oluşan gelir ve gider kalemlerinden arındırılarak konsolide finansal tablolara yansıtılmaktadır. Gelir ve gider kalemlerinin yanı sıra satış nedeniyle oluşan yeni şartlarda yapılan hesaplamalar ile satış öncesi şartların devamı niteliğindeki hesaplamalar arasındaki amortisman farkları karşılıklı olarak mahsup edilmektedir.
- h. Grup içi bakiyeler, işlemler, kâr ve zararlar konsolide finansal tablolar düzenlenirken tamamen elimine edilmektedir. Grup içi işlemler nedeniyle oluşan ve bilanço ile ilişkilendirilen kâr ve zararlar tamamen elimine edilmektedir. Eliminasyon işlemi sonucu ortaya çıkan zararlar, ilgili varlıklarda değer düşüklüğünün söz konusu olduğunu göstermektedir.

- i. Ana ortaklığın ve bağılı ortaklıkların birbirlerine sermaye taahhütlerinden kaynaklanan borçların söz konusu olması halinde bu borçlar, ilgili oldukları ödenmemiş sermaye ve varsa emisyon primi alacaklarından indirilmektedir.
- j. Konsolidasyon kapsamındaki bağılı ortaklıkların tüm öz sermaye hesap grubu kalemlerinden, ana ortaklık ve bağılı ortaklıklar dışı paylara ait tutarlar indirilmekte ve konsolide bilançoda öz sermaye hesap grubundan önce “Ana Ortaklık Dışı Öz Sermaye veya Azınlık Payı ” adıyla gösterilmektedir.
- k. Bağılı ortaklıktaki ana ortaklık dışı paya isabet eden zarar tutarı, ana ortaklık dışı pay tutarından fazla ise; ana ortaklık dışı pay sahiplerinin zararın karşılanma konusunda bağlayıcı yükümlüğü yoksa veya zararın karşılanması için ilave yatırımları yapabilme gücü yeterli değil ise söz konusu fazla olan tutar ana ortaklığın bağılı ortaklıktaki payından mahsup edilmektedir. Bağılı ortaklığın daha sonra kâra geçmesi durumunda ise öncelikle mahsup edilen tutara kadar tüm kârlar ana ortaklığın payına ilave edilmektedir.⁴⁰

2.6.2. Konsolide Gelir Tablosu Düzenlenmesine İlişkin İlke ve Esaslar

Konsolide gelir tablosu aşağıdaki ilke ve esaslar çerçevesinde düzenlenmektedir:

- a. Ana ortaklık ve bağılı ortakların gelir tablosu kalemleri ayrı ayrı toplanmaktadır. Hesap dönemi içinde elde edilen bağılı ortaklar elde etme tarihi esas alınarak konsolide gelir tablosuna dahil edilmektedir.
- b. Yapılan toplama işleminde konsolide finansal tablolar kapsamında değerlendirilen işletmeler arasında gerçekleşen mal ve hizmet satışları, toplam satış tutarından ve satışların maliyetinden düşülmektedir. Bu ortaklıkların stok alım ve satımından kaynaklanan kâr, konsolide finansal tablolarda stoklardan düşülerek satışların maliyetine eklenmekte; zarar ise stoklara ilave edilerek satışların maliyetinden düşülmektedir.

---

⁴⁰ Nalan Akdoğan ve Nejat Tenker, **Finansal Tablolar Ve Mali Tablolar Analiz Teknikleri**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2001, s.410-411; TSPAKB, s.88.

- c. Konsolidasyon yöntemine tabi ortaklıkların birbiri ile olan işlemlerinden doğan gelir ve gider kalemleri ilgili hesaplarla karşılıklı mahsup edilmektedir.
- d. Konsolidasyona tabi ortaklıklar arasında amortismanına tabi iktisadi kıymet alım satımından kaynaklanan kâr, zarar ve amortisman farklarının hesaplanmasında ilgili varlığın grup işletmesine olan ilk maliyeti dikkate alınmaktadır.
- e. Konsolidasyon kapsamındaki bağlı ortaklıkların dönem net kâr veya zararlarından tam konsolidasyon yöntemine tabi ortaklıklar dışındaki paylara isabet eden kısım, net konsolide kâr zarardan önce “Ana Ortaklık Dışı Kâr/Zarar” hesap grubu adıyla indirim olarak gösterilmektedir. Ana Ortaklık Dışı Kâr/Zarar, konsolide gelir tablosunda dönem net kâr/zararından düşülerek konsolide kâr veya zarar bulunmaktadır. Bulunan değer konsolide bilançoda yer alan Dönem Net Kârı veya Dönem Net Zararı hesabının bakiyesi olmaktadır.
- f. Raporlama dönemi içinde elde edilen bağlı ortaklığın gelir ve giderleri elde edildiği tarihten itibaren konsolide finansal tablolara dahil edilmektedir. Elden çıkarılan bağlı ortaklığın gelir ve giderleri, ana ortaklığın bağlı ortaklık üzerindeki kontrol gücünü kaybettiği tarih olan elden çıkarılma tarihine kadar konsolide finansal tablolara dahil edilmektedir. Elden çıkarılan bağlı ortaklıklarda, elde edilen gelir ile bağlı ortaklığın aktifte izlenen tutarından borçların çıkarılması sonucu bulunan tutar arasındaki fark gelir tablosu ile ilişkilendirilmektedir.⁴¹

2.6.3. Konsolide Finansal Tablo Dipnotları

Konsolide finansal tabloların dipnotlarında aşağıdaki hususlara yer verilmektedir:

- a. Konsolidasyona dahil bağlı ortakların ünvanı, ikamet yeri, sermayesi ve bu sermaye içinde ana ortaklık ile diğer bağlı ortaklıkların sahip olduğu paylar.

---

⁴¹ Akdoğan ve Tenker, **a.g.e.**, s.410-411; TSPAKB, s.88; Özmenç **a.g.m.**

- b. Topluluğa dahil ortaklıkların yapısında bir önceki döneme kıyasla oluşan değişiklikler.
- c. Konsolide finansal tablolara dahil olmayan bağlı ortaklıklarda ana ortaklığın sahip olduğu paylar ve bu payların borsa değeri, borsa değerinin olmaması halinde net defter değerine göre hesaplanan değeri, açıklayan bilgiler ve konsolide edilmeme nedenleri.
- d. Konsolide finansal tablo kapsamında iflas veya tasfiye halinde olan veya merkezi yurtdışında bulunan ortaklıklar ve bunlara ilişkin bilgiler.
- e. Konsolide finansal tablo uygulamasında yıllar arasında farklı muhasebe politikası uygulanmışsa bunun nedenleri ve parasal etkileri.
- f. Konsolidasyonda kullanılan varsayım, teknik ve yöntemlere ilişkin açıklama.
- g. Ana ortaklık ile bağlı ortaklıkların konsolide finansal tablo düzenleme tarihinden sonra ortaya çıkan ve açıklama gerektiren konulara ilişkin bilgiler.
- h. Oylama gücünün yarıdan fazlasına doğrudan veya dolaylı olarak sahip olmayan ana ortaklık ile bağlı ortaklıklar arasındaki ilişkinin mahiyeti.
- i. Oylama gücünün yarıdan fazlasına, bağlı ortaklık aracılığı ile dolaysız veya dolaylı olarak sahip bulunan fakat kontrolün yokluğu nedeniyle de bir bağlı ortaklık olmayan işletme adı.
- j. Yabancı ortaklıklara ait finansal tabloların TL'ye çevrilmesinde esas alınan yöntemler.
- k. Bağlı ortaklıkların elde edilmesi ve satışının, rapor verme dönemindeki finansal duruma, rapor dönemindeki sonuçlara ve bir önceki döneme ait tutarlara etkisi.
- l. Toplulukta çalışan personel sayısı.

m. Konsolide finansal tabloları önemli ölçüde etkileyen veya finansal tabloların açık, yorumlanabilir ve anlaşılabilir olması için açıklanması gereken diğer bilgiler.⁴²

---

⁴² Akdoğan, **a.g.m.**, s.33; TSPAKB s.91

3. UMS 27 STANDARDINA GÖRE BAĞLI ORTAKLIKLARIN KONSOLİDASYONU

Ana ortaklığın kontrolü altında bulunan bağlı ortaklıklar, ana ortaklık tarafından UMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar Standardına göre konsolide edilmektedir.

3.1. Bağlı Ortaklık Kavramı ve Kontrol Unsuru

Bağlı ortaklıklar, tüzel kişiliği olmayan işletmeler (adi ortaklıkları gibi) de dahil olmak üzere, başka bir işletme tarafından kontrol edilen işletmelerdir.

Bir işletmenin bağlı ortaklık olarak adlandırılması için aşağıdaki şartlardan birinin var olması yeterli olmaktadır. Sermaye ve yönetim ilişkileri kapsamında ana ortaklık tarafından doğrudan veya diğer bağlı ortaklıkları veya iştirakleri vasıtasıyla;

- a. Hisselerinin %50'den fazlasına veya
- b. Toplam oy hakkı içinde %50'den fazla oranda oy hakkına veya
- c. Yönetim kurullarında çoğunluğu seçme hakkına veya
- d. Yönetim çoğunluğuna;

sahip olunan yurtiçinde kurulu işletmeler ile ilgili ülke mevzuatına göre yurtdışında kurulu bulunan ve faaliyette olan işletmeler bağlı ortaklık olarak adlandırılmaktadır.⁴³

Kontrol, bir işletmenin faaliyetlerinden fayda sağlama amacıyla finansman ve işletme (faaliyet) politikaları ile ilgili kararlarında tek başına etkin olabilme gücüdür.

⁴⁴ Ana ortaklığın kontrol gücünün var olduğu tüm işletmeler, ana ortaklık tarafından konsolide edilmektedir.

⁴³ Yüksel Yalkın Koç vd., **Türkiye Muhasebe Standartları: TMS/TFRS 2011**, Ankara: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK), 2011, s.645

⁴⁴ Türkan Önder, "Uluslararası Muhasebe Standardı 28 İlgili Şirketlerdeki Yatırımların Muhasebeleştirilmesi", Uluslararası Muhasebe Standardı (1-31), Der. Ahmet Hayri Durmuş, İstanbul: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği, 1992, s.226

UMS 27'ye göre; ana ortaklığın doğrudan veya bağlı ortaklıkları aracılığı ile dolaylı olarak bir işletmedeki oy haklarının yarıdan fazla kontrol gücünü elinde bulundurması durumunda, aksini kanıtlayan açık deliller olmadığı sürece, kontrolün var olduğu kabul edilmektedir. Bir yatırımda oy haklarının yarıdan daha azı (%50 veya daha az hissesi olmasına rağmen) kontrol edilmekle beraber aşağıdaki şartlardan birinin söz konusu olması halinde kontrolün var olduğu kabul edilmektedir:

- a. Diğer pay sahipleriyle (yatırımcılarla) yapılan bir anlaşma gereği oy haklarının yarıdan fazlasının kontrolüne yatırımcının sahip olması.
- b. Bir düzenlemeye veya sözleşmeye (anlaşma) dayanarak, işletmenin finansal ve faaliyet (işletme) politikalarını yönetebilme yetkisinin yatırımcının elinde bulunması.
- c. İşletmenin yönetim kurulu veya bu hakları haiz yürütme organı üyelerinin çoğunluğunu atama veya görevden alma gücünün yatırımcı elinde bulunması.
- d. İşletmenin yönetim kurulunda veya bu hakları haiz yürütme organında oyların çoğunluğunu kontrol etme gücünün ana yatırımcının elinde bulunması.⁴⁵

3.2. Bağlı Ortaklıkların Muhasebeleştirilmesi

Bağlı ortaklıklar konsolidasyon yöntemi ile ana ortaklık tarafından konsolide edilmektedir. Ana ortaklığın yavru işletmedeki payına bakılmaksızın yavru işletmenin tüm varlık, borç ve sermayesi konsolidasyona dahil edilmektedir. Ana ortaklığın yavru işletmedeki payı %100'ün altında ise, topluluğa dahil olmayan yavru işletme hissedarlarının payları pasifte "Azınlık Payları" olarak gösterilir.⁴⁶

---

⁴⁵ Mehmet Akif Tunç, "TMS 27 Kapsamında Konsolidasyon İşlemleri", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 43 (Şubat 2007)

⁴⁶ Osman Altuğ. **Holding Şirketlerinde Muhasebe Düzeni**, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yayın No: 434, 1986, s.241.

3.3. Konsolidasyon Yöntemleri

Yatırım yapan işletmenin finansal tablolarında yatırım yapılan işletmenin raporlanması, finansal tablo sonuçları açısından önem arz etmektedir. Hisseleri satın alınan işletme, yatırımcı finansal tablolarında yatırımın niteliğine göre tam konsolidasyon veya oransal konsolidasyon yöntemine göre yansıtılmaktadır.

3.3.1. Tam Konsolidasyon Yöntemi

Tam konsolidasyon yönteminde, konsolidasyon kapsamındaki ana ortaklık ve bağlı ortaklıklara ait bilanço ve gelir tablosu kalemleri bir bütün olarak birleştirilmektedir. Bilanço ve gelir tablosu kalemleri toplanırken konsolidasyon ilke ve esasları çerçevesinde gerekli düzeltmeler yapılmaktadır.⁴⁷ Bilanço ve gelir tablosu kalemleri toplanırken azınlık paylarının olup olmadığı hususu önem arz etmemektedir. Azınlık paylarının varlığı halinde azınlık paylarına düşen tutarlar bilançonun pasifinde özkaynakların altında ayrı bir kalem olarak açıklanmaktadır.

Tek komple birleştirmeyi ifade eden tam konsolidasyon yönteminde bilanço konsolide edilirken, ana ortaklığın varlıkları arasında yer alan “BAĞLI ORTAKLIKLAR” hesabında yer alan sermayeye katılım payı tutarı, bağlı ortaklığın “SERMAYE” hesabında yer alan sermaye tutarından düşülmektedir. Bu düzeltmeden sonra ise ana ortaklık ve bağlı ortaklıkların tüm varlık ve borçları toplanmaktadır.⁴⁸ Bağlı ortaklığın karının, ana ortaklığın katılma oranına düşen kısım ise özsermayelerde birleştirilmektedir.⁴⁹

3.3.2. Oransal Konsolidasyon Yöntemi

Oransal konsolidasyonda ortaklık oranı önem arz etmekte ve azınlık hakları söz konusu olmamaktadır. Çünkü yatırım yapan işletme, yatırım yapılan işletmenin finansal tablo kalemlerini ortaklık oranı kadar birleştirmektedir.

---

⁴⁷ TSPAKB, s.87

⁴⁸ Burçin Gözlüklü ve Tarık Bölükbaşı, “TMS 27 Çerçevesinde Finansal Tabloların Konsolidasyonu” **Vergi Dünyası**, Sayı: 337 (Eylül 2009), s.44.

⁴⁹ Ümit Ataman, **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2003, s.477.

Oransal konsolidasyon, konsolidasyon kapsamına alınan bağılı ortaklıkların aktif, pasif, gelir, gider ve gayrinakdi yükümlülüklerinin ana ortaklığın ortaklık oranı kadar, ana ortaklığın aktif, pasif, gelir, gider ve gayrinakdi yükümlülükleri ile birleştirilmesini öngören yöntemdir.⁵⁰

Oransal konsolidasyonda ana ortaklığın bağılı ortaklıktaki payı kadar, ana ortaklığın finansal tabloları ile birleştirme işlemleri yapılmadan önce yapılması gereken düzeltme işlemleri varsa bunlar yapılmaktadır.⁵¹ Düzeltme işlemleri ile ifade edilen finansal tabloların uyumlaştırılması ve eliminasyon işlemleridir.

3.4. Konsolide Finansal Tabloların Düzenlenme Süreci

Bağılı ortaklıklar, ana ortaklık tarafından tam konsolidasyon yöntemine göre konsolide edilmektedir. Ana ortaklığın bağılı ortakları konsolide etmesi üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar;

- a. Finansal tabloların uyumlaştırılması,
- b. Finansal tablo kalemlerinin toplanması ve
- c. Eliminasyon işlemleri

şeklinde sıralanabilir.

3.4.1. Finansal Tabloların Uyumlaştırılması

Konsolidasyon kapsamında olan ana ortaklık ve bağılı ortakların finansal tabloları, aynı raporlama dönemleri içinde ve aynı muhasebe politikaları uygulanarak düzenlenmiş olmalıdır.

Konsolidasyona dahil olan ana ortaklığın ve bağılı ortaklıkların raporlama dönemlerinin aynı olması esastır. Ancak ana ortaklık ve bağılı ortaklıkların raporlama dönemlerinin birbirinden farklı olması durumunda; bağılı ortaklık ana ortaklığın raporlama dönemini ve raporlama dönemleri arasında gerçekleşen önemli işlem ve

---

⁵⁰ Özgür Özkan ve Tuğçe Uzun Kocamış, “UMS – TMS 27’ye Göre Konsolide ve Bireysel Finansal Tabloların Hazırlanması (Uygulama Örnekleri)”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 216 (Aralık 2010)

⁵¹ TSPAKB, s.87.

olayları da dikkate alarak finansal tablolarını düzeltmektedir. Raporlama dönemleri arasındaki farkın üç aydan fazla olmaması durumunda bağlı ortaklık finansal tablolarını düzeltmektedir. Aksi durumda aradaki fark üç aydan fazla ise bağlı ortaklık ana ortaklığın raporlama dönemini esas alarak yeni finansal tablolarını düzenlemektedir.⁵²

Ana ortak ve bağlı ortaklıkların finansal tabloları aynı muhasebe politikaları uygulanarak düzenlenmelidir. Farklı muhasebe politikalarının uygulanması durumunda bağlı ortakların finansal tabloları, ana ortaklık tarafından uygulanan muhasebe politikaları dikkate alınarak düzeltilmelidir.

3.4.2. Finansal Tablo Kalemlerinin Toplanması

Ana ortaklık ve bağlı ortaklıkların finansal tablo kalemleri tek tek birleştirilmektedir. Raporlama dönemi içinde alınan bağlı ortaklık, alındığı tarihten itibaren konsolidasyona dahil edilmektedir. Aynı şekilde raporlama dönemi içinde kontrolü kaybedilen bağlı ortaklık kontrolün kaybedildiği tarihe kadar konsolide edilmektedir.⁵³

3.4.3. Eliminasyon İşlemleri

Konsolide finansal tablolar hazırlanırken mükerrerliğe neden olan işlemlerin etkileri giderilmelidir. Örneğin; ana ortaklığın bilançosunda görünen bağlı ortaklıklar tutarının mükerrerliğe neden olmaması için elimine edilmektedir. Ana ortaklık ve bağlı ortaklıklar arasında gerçekleşen alım – satım ilişkilerinin söz konusu olması durumunda bunlara ilişkin etkiler de elimine edilir.

3.5. Tam Konsolidasyon Yönteminin Uygulanmayacağı Durumlar

Konsolide finansal tablo düzenlemek zorunda olan ana ortaklıklar, aşağıdaki durumların varlığı halinde bağlı ortaklıklarını düzenlemiş oldukları konsolide finansal tablolara dahil etmemektedirler:

---

⁵² Örtün, Kaval ve Karapınar, **a.g.e.**, s.395.

⁵³ Tamer Aksoy, **Tüm Yönleriyle Denetim**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2006, s.836

- a. Bağlı ortaklığın kontrolünün geçici nitelik taşması halinde yani bağlı ortaklık alım tarihinden itibaren on iki ay içinde satılacak ise konsolidasyona tabi tutulmamaktadır.
- b. Bağlı ortaklığın varlıkları üzerideki hakların değerini önemli ölçüde yitirmesi veya bağlı ortaklığın uzun dönemli ciddi kısıtlamalar altında olması ve bu durum nedeniyle ana ortaklığa fon aktarım gücünün bulunmaması halinde konsolidasyona tabi tutulmamaktadır.
- c. Konsolidasyona dahil edilecek bağlı ortaklıkların küçük olması ve faaliyet hacminin düşük (Toplam aktif, hasılat, bilanço dışı ykmllkler vb. finansal tablo büyüklükleri bakımından küçük) olması nedeniyle konsolide finansal tabloları önemli ölçüde etkilemeyen işletmeler konsolidasyon dışı tutulabilmektedir. Ancak konsolidasyon dışı tutulan birden fazla işletmenin finansal tablolara toplam etkisinin önemli olması halinde bunlar toplu olarak değerlendirilmektedir.
- d. Ana ortaklık tarafından, on iki ay içinde bağlı ortaklığın satış işlemleri başlamış ancak düzenleyici otorite tarafından satışın onaylanmaması nedeniyle satış bilanço tarihi itibariyle devam etmekte ise (Satışın tamamlanmasına engel olabilecek herhangi bir neden söz konusu olmamalıdır.) ana ortaklığın bağlı ortaklığını konsolidasyona tabi tutulma zorunluluğu ortadan kalmaktadır.⁵⁴

Bu durumların varlığı halinde ana ortaklık tarafından konsolide edilmeyen bağlı ortaklıklar elde etme maliyetiyle veya gerçeğe uygun değer ile ana ortaklığın finansal tablolarında muhasebeleştirilmektedir.

---

⁵⁴ zerhan Akbulut, **a.g.m.**

3.6. Bağlı Ortaklıklara İlişkin Dipnotlar

UMS 27 standardına göre konsolide finansal tablo dipnotlarında aşağıdaki açıklamaların yapılması gerekmektedir:

- a. Ana ortaklığın bağlı ortaklık üzerindeki oy hakkının %50'den az olması durumunda ana ortaklık ile bağlı ortaklık arasındaki ilişkinin niteliği.
- b. Ana ortaklığın doğrudan veya bağlı ortaklıkları vasıtasıyla dolaylı olarak oy hakkının veya potansiyel oy hakkının %50'sinden fazlasına sahip olunmasına rağmen, kontrolün olmadığı durumlara ilişkin açıklama.
- c. Konsolide finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan, ana ortak ile bağlı ortaklığın raporlama tarihi veya hesap dönemine ilişkin farklılığın söz konusu olmasının nedeni.
- d. Borçların geri ödenmesi veya nakit temettü dağıtılması gibi nakit çıkışı gerektiren konularda, bağlı ortaklığın ana ortaklığa fon aktarmasıyla ilgili olarak önemli bir kısıtlama varsa, bu kısıtlamanın nedeni ve düzeyi.
- e. Ana ortaklığın bağlı ortaklıkta sahip olduğu paylarda herhangi bir değişimin etkisini gösteren çizelge.
- f. Bağlı ortaklıktaki kontrolün kaybedilmesi durumunda, ana ortaklığın muhasebeleştirdiği kazanç veya zarar açıklanır. Kontrolün kaybedildiği tarih itibariyle, eski bağlı ortaklıkta herhangi bir yatırımın muhasebeleştirilmesine ilişkin kazanç veya zarar tutarı ve söz konusu kazanç veya zararın yansıtıldığı gelir tablosunun alt kalem veya kalemleri belirtilerek açıklanmaktadır.⁵⁵

Konsolide finansal tablo düzenleme zorunluluğu olmayan ve konsolide finansal tablo düzenlemeyi tercih etmeyen işletmeler düzenledikleri bireysel finansal tablo dipnotlarında aşağıdaki bilgileri açıklamaktadırlar:

- a. Düzenlenen finansal tabloların bireysel finansal tablolar olduğu, konsolide finansal tablo düzenlememe istisnasından yararlandığı, UFRS'ye göre

⁵⁵ Mahmut Yardımcıoğlu, "Finansal Tabloların Konsolidasyonu ve Uluslararası Muhasebe Standartları Yönünden Değerlenmesi", **Mali Çözüm**, Sayı: 90 (Kasım - Aralık 2008), s.157.

konsolide finansal tabloları düzenlenen işletmenin adı ve birleşme ülkesi veya ikametgahı, konsolide finansal tabloların bulunabileceği adres.

- b. Önemli bağlı ortaklık, müştereken yönetilen işletme ve iştirak yatırımlarının adı, birleşme ülkesi veya ikametgahını, sahiplik hakkının oranını içeren liste ve söz konusu bağlı ortaklık, müştereken yönetilen işletme ve iştirak yatırımlarının muhasebeleştirme yöntemlerine ilişkin bilgiler dipnotlarda açıklanmaktadır.⁵⁶

3.7. Bağlı Ortaklıkların Konsolidasyonuna İlişkin Örnek Uygulama

X işletmesi 1 Ocak 2010'da Y işletmesinin % 90'ını 234.000 TL karşılığında satın almıştır. Y işletmesinin gerçeğe uygun değeri, 260.000 TL; net belirlenebilir varlıkları ise 250.000 TL'dir.

Y işletmesinin gerçeğe uygun değerinden X işletmesine düşen pay 234.000 TL $(260.000 \times \% 90 = 234.000)$ 'dir.

Y işletmesinin net belirlenebilir varlıklarından X işletmesine düşen pay 225.000 TL'dir.

Y işletmesinin özkaynaklarından X işletmesine düşen pay ve şerefiye aşağıdaki gibi hesaplanarak elimine edilmektedir.

$$\begin{aligned} \text{Y İşletmesinin Sermayesi} &= 225.000 \times 90\% = 202.500 \\ \text{Y İşletmesinin Geçmiş Yıllar Kârı} &= 25.000 \times 90\% = 22.500 \end{aligned}$$

$$\text{Y İşletmesinin Gerçeğe Uygun Değeri} - \text{Y İşletmesinin Net Belirlenebilir Varlıkları} = \text{Şerefiye}$$

⁵⁶ Yalkın vd. a.g.e., s.652.; IASB, IAS 27 Consolidated and Separate Financial Statements, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias27.pdf> (Erişim Tarihi :14.03.2010).

$$260.000 - 250.000 = 10.000$$

$$X \text{ işletmesinin Şerefiye Payı} = 10.000 \times \% 90 = 9.000$$

$$\text{Azınlık Şerefiye Payı} = 10.000 \times \% 10 = 1.000$$

X işletmesinin bağlı ortaklığı olan Y işletmesini finansal tablolarında muhasebeleştirilmesi, azınlık payı ve özsermayeye ilişkin eliminasyon kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır.

BAĞLI ORTAKLIKLAR	234.000	
BAĞLI ORTAKLIKLARA SERMAYE TAAHHÜTLERİ		234.000
Y İşletmesinin %90'ı İçin Sermaye Taahhüdü		

BAĞLI ORTAKLIKLARA SERMAYE TAAHHÜTLERİ	234.000	
BANKALAR		234.000
Sermaye Taahhüdü Ödemesi		

SERMAYE	202.500	
GEÇMİŞ YILLAR KÂRI	22.500	
ŞEREFİYE	10.000	
BAĞLI ORTAKLIKLAR		234.000
AZINLIK PAYI		1.000
Özsermaye ve Azınlık Payı Eliminasyonu		

Satın alım tarihi itibarıyla (01.01.2010) ve eliminasyon kayıtlarından sonra, Y işletmesi X İşletmesinin finansal tablolarına tablo 2’deki gibi yansıtılacaktır.

Tablo 2: X İşletmesi 01.01.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Tam Konsolidasyon)

	X İşletmesi	Y İşletmesi	Eliminasyon		Azınlık Payı	X İşletmesi Konsolide Bilançosu
			Borç	Alacak		
Nakit ve Nakit Benzerleri	10.000	3.000				13.000
Ticari Alacaklar	70.000	20.000				90.000
Stoklar	46.000	12.000				58.000
Y Bağılı Ortaklığı	234.000	-		234.000		-
Binalar	200.000	160.000				360.000
Taşıtlar	120.000	90.000				210.000
Demirbaşlar	30.000	35.000				65.000
Birikmiş Amortisman	(20.000)	(20.000)				(40.000)
Haklar	76.000	35.000				111.000
Şerefiye			9.000		1.000	10.000
Varlıklar	766.000	335.000				877.000
Krediler	335.000	40.000				375.000
Ticari Borçlar	80.000	44.500				124.500
Ödenecek Vergi	1.000	500				1.500
Gider Karşılıkları	3.000	-				3.000
Sermaye	300.000	225.000	202.500		22.500	300.000
Geçmiş Yıllar Karı	47.000	25.000	22.500		2.500	47.000
Azınlık Payları						26.000
Kaynaklar	766.000	335.000				877.000

X ve Y işletmesi arasında raporlama dönemi içinde gerçekleşen işlemler şunlardır:

- X işletmesi Y işletmesine 25.000 TL; Y işletmesi de X işletmesine 15.000 TL stok alımı için avans vermiştir.

- X işletmesi Y işletmesine finans kuruluşundan temin ettiği krediyi kullandırmış ve bunun karşılığı 3.500 TL faiz geliri elde etmiştir. Y işletmesi de aynı tutarı gelir tablosunda finansman gideri olarak göstermiştir.
- X işletmesi, Y işletmesine maliyet bedeli 2.500 TL olan ticari malını 4.000 TL'ye satmıştır. Y işletmesi ise söz konusu malın tamamını 7.000 TL karşılığı grup dışı bir işletmeye satmıştır.

Grupçi işletmeler arasında gerçekleşen işlemlerin, konsolide finansal tablolarda mükerrerliğe neden olunmaması için elimine edilmesi gerekmektedir. Eliminasyon ile ilgili muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

ALINAN AVANSLAR - X İşletmesi	15.000	
ALINAN AVANSLAR - Y İşletmesi	25.000	
VERİLEN AVANSLAR - X İşletmesi		25.000
VERİLEN AVANSLAR - Y İşletmesi		15.000
Alınan ve Verilen Avansların Eliminasyonu		
FAİZ GELİRİ	3.500	
FAİZ GİDERİ		3.500
Faiz Gelir ve Giderinin Eliminasyonu		
SATIŞLAR	4.000	
SATIŞLARIN MALİYETİ		4.000
Grupçi Satışların Eliminasyonu		

Tüm bu işlemlerden sonra X İşletmesinin 31.12.2010 tarihi itibariyle konsolide bilançosu ve 01.01.2010-31.12.2010 dönemi gelir tablosu, sırasıyla tablo 3 ve 4'teki gibi olacaktır.

Tablo 3: X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Tam Konsolidasyon)

	X İşletmesi	Y İşletmesi	Eliminasyon		Azınlık Payı	X İşletmesi Konsolide Bilançosu
			Borç	Alacak		
Nakit ve Nakit Benzerleri	12.000	4.000				16.000
Ticari Alacaklar	85.000	22.000				107.000
Stoklar	50.000	15.000				65.000
Verilen Avanslar	30.000	15.000		40.000		5.000
Y Bağı Ortaklığı	234.000	-		234.000		-
Binalar	200.000	180.000				380.000
Taşıtlar	156.000	90.000				246.000
Demirbaşlar	34.000	35.000				69.000
Birikmiş Amortisman	(22.000)	(21.000)				(43.000)
Haklar	76.000	35.000				111.000
Şerefiye			9.000		1.000	10.000
Varlıklar	855.000	375.000				966.000
Krediler	305.000	35.000				340.000
Ticari Borçlar	85.000	44.500				129.500
Alınan Avanslar	29.000	25.000	40.000			14.000
Ödenecek Vergi	2.500	500				3.000
Gider Karşılıkları	6.000	-				6.000
Sermaye	300.000	225.000	202.500		22.500	300.000
Geçmiş Yıllar Karı	47.000	25.000	22.500		2.500	47.000
Dönem Karı	80.500	20.000	18.000		2.000	98.500
Azınlık Payları						28.000
Kaynaklar	855.000	375.000				966.000

Tablo 4: X İşletmesi 2010 Yılı Konsolide Gelir Tablosu (Tam Konsolidasyon)

	Eliminasyon				Azınlık Payı	X İşletmesi Konsolide Gelir Tablosu
	X İşletmesi	Y İşletmesi	Borç	Alacak		
Satışlar	205.000	48.000	4.000			249.000
Satışların Maliyeti	(116.000)	(22.600)		4.000		(134.600)
Genel Yönetim Gideri	(5.000)	(400)				(5.400)
Faiz Gelirleri	3.500	-	3.500			-
Finansman Giderleri	(7.000)	(5.000)		3.500		(8.500)
Dönem Karı	80.500	20.000	20.000			80.500
Azınlık Payları D. Karı					2.000	(2.000)
Ana Ortaklık Dönem Karı				18.000		18.000
Konsolide Dönem Karı						98.500

4. UMS 28 STANDARDINA GÖRE İŞTİRAKLERİN KONSOLİDE FİNANSAL TABLOLARA YANSITILMASI

İştirak yatırımlarının muhasebeleştirilmesinde, iştirak yatırımlarından elde edilen menfaatlerin ve kayıpların raporlanmasında UMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar Standardı dikkate alınmaktadır.

İştiraklerdeki yatırımların raporlanmasını ele alan UMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar Standardı ilk olarak 1988 yılında yayınlanmıştır. Söz konusu standart 28.11.1994 tarihinde yeniden düzenlenmiştir. Ancak 28 Kasım 1994'te yeniden düzenlenen UMS 28 ile ilk yayınlanan standart arasında önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Temmuz 1998 tarihinde UMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı; Aralık 1998 tarihinde ise UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ile uyum sağlanması amacıyla UMS 28 standardında yeniden düzenlemeler yapılmıştır. 1999 yılında ise UMS 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar ve UMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar standartları ile tutarlı hale gelebilmesi için UMS 28 standardı revize edilmiştir.

4.1. İştirak Kavramı ve Önemli Etki

İştirak yatırımlarında yatırım yapılan işletmenin yönetimine ve işletme politikalarının belirlenmesine katılma anlamında devamlı bir bağ bulunmaktadır. İşletmenin sahip olduğu ortaklık payının önemli yanı; ortaklık paylarının ya da hisselerinin işletmede yatırım amacıyla bulundurulmasıdır.

Standartlarda geçen tanıma göre iştirak; yatırımcı işletmenin, adi ortaklık gibi tüzel kişiliği olmayan işletmelerde dâhil olmak üzere, iş ortaklığı veya bağlı ortaklık niteliği taşımayan ancak üzerinde önemli etkisi bulunan işletmelerdir. Bu tanımda temel unsur önemli etki kavramıdır. İş ortaklıkları ve iştiraklerin benzer noktaları olsa da iki kavram arasındaki temel fark iş ortaklıklarının sözleşmeye bağlı olmasıdır.⁵⁷

---

⁵⁷ Üçkuyu, a.g.e., s.137.

Önemli etki, yatırım yapılan işletmenin yatırım ve işletme politikalarıyla ilgili kararlarına katılma gücü olup bu politikaları tek başına veya bir başka yatırımcı ile ortak kontrol edebilme gücüdür. Bir yatırımcının doğrudan veya dolaylı olarak yatırım yapılan işletmenin oy hakkının %20'den fazla ancak %50'den az payına sahip olması durumunda, aksi açıkça ortaya konulmadığı sürece, söz konusu yatırımcının önemli etkisi olduğu kabul edilmektedir.

Oy hakkı kıstası haricinde aşağıdaki hususlardan bir veya birden fazlasının söz konusu olması durumunda yatırımcı işletmenin önemli etkisinin bulunduğu kabul edilmektedir:

- a. Yatırım yapılan işletmenin yönetim kurulu ya da eşdeğer idari organında temsil edilme.
- b. Temettüler ya da diğer yatırım kararları dahil olmak üzere, işletmenin politika belirleme süreçlerine dahil olma.
- c. Yatırımcı ve yatırım yapılan işletme arasında önemli işlemlerin gerçekleştirilmesi.
- d. İşletmeler arasında üst düzey personel (yönetici personel) değişimi.
- e. İşletme için gerekli teknik bilginin sağlanması.⁵⁸

Bir işletme hisse senedi ilmuhaberleri, hisse – alım opsiyonu, adi hisse senedine çevrilebilir borç ve özkaynağa dayalı finansal araçlara, kullanıldığında başka bir işletmenin faaliyet ve finansman politikalarıyla ilgili işletmeye ilave oy gücü veren ya da başka tarafın oy gücünü azaltan (potansiyel oy hakları) araçlara sahip olabilmektedir. Kullanılabilir ya da dönüştürülebilir durumdaki potansiyel oy haklarının etkisi ve varlığı, diğer işletmelerin elinde tuttuğu potansiyel oy haklarıyla birlikte, bir işletmenin önemli etkiye sahip olup olmadığının değerlendirilmesi sırasında dikkate alınmaktadır. Potansiyel oy hakları, gelecek bir tarihte veya gelecekteki bir olaya bağlı olarak kullanılması veya dönüştürülebilmesi gibi

---

⁵⁸ Yalkın vd., a.g.e., s.658

durumlar söz konusu olduğunda o an için mevcut kullanılabilir veya dönüştürülebilir oy hakkı olarak değerlendirilmez.⁵⁹

Potansiyel oy haklarının önemli etkiye katkı sağlayıp sağlamadığı tespit edilirken, yönetimin bu hakları kullanma istek ve finansal yeterliliği haricinde, olayla ilgili (bireysel veya topluca değerlendirilen potansiyel oy haklarının kullanılma koşulları ve sözleşmeye bağlı düzenlemeler dahil) diğer tüm hususlar da incelenmektedir.⁶⁰

4.2. Özkaynak Yönteminin Uygulanması

Yatırımcının doğrudan veya dolaylı olarak yatırım yaptığı işletmenin oy hakkının %20'den fazla ancak %50'den azını elinde bulundurması halinde önemli etkinin varlığından söz edilebilmektedir. Yatırımcı önemli etkinin var olduğu durumda yatırımcı kendi finansal tablolarına özkaynak yöntemini kullanarak yansıtılmaktadır.

4.2.1. İştirak Edilen İşletmenin Belirlenmesi

Bir grubun iştirakteki payı, ana ortaklığın ve bu ana ortaklığın bağlı ortaklıklarının söz konusu iştirakteki paylarının toplamıdır. Bu çerçeveden hareketle, söz konusu grubun diğer iştiraklerinin ve iş ortaklarının elindeki paylar iştirak payının tespitinde göz ardı edilmektedir.⁶¹ Diğer bir ifadeyle; özsermaye yönteminin uygulanma sürecinde, ilgili iştirakte bağlı ortaklıkların ve iş ortaklıklarının payı ihmal edilmektedir.

Öz sermaye yöntemine göre muhasebeleştirilen iştiraklerin iştiraki, bağlı ortaklığı veya iş ortaklığı varsa; iştirakin net varlığı, kârı veya zararı olarak, iştirakin konsolide bilançosundaki tutarlar dikkate alınmaktadır. Bu şekilde işleme tabi tutulan iştiraklerde, söz konusu iştirakin iştiraki, bağlı ortaklığı ve iş ortaklığı tarafından

⁵⁹ IASB, IAS 28 Investments In Associates, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias28.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.03.2011).

⁶⁰ IASB, IAS 28 Investments In Associates, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias28.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.03.2011).

⁶¹ Gücenme Gençoğlu, a.g.e., s.329.

uygulanan farklı muhasebe politikaları varsa; söz konusu işletmeler finansal tablolarını, iştirakin finansal tabloları ile uyumlu hale gelecek şekilde düzeltmiş olmalıdırlar.

4.2.2. İştirak Yatırımının Muhasebeleştirilmesi

İşletmenin ve bir grubun iştirak niteliği taşıyan yatırımı, özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilirken yatırımın iştirak niteliği kazandığı tarih itibariyle ve daha sonraki pay alımlarında, bir defaya mahsus olmak üzere, ana ortaklığın iştirakin sermayesinde sahip olduğu paylar elde etme maliyetine göre muhasebeleştirilmektedir.⁶²

Örnek: X işletmesi, net varlıkları 1.000 TL olan Y işletmesinin %40'ını 15.06.2010'da 400 TL karşılığı satın almıştır. X işletmesinin, iştiraki olan Y işletmesini ilk muhasebeleştirilmesi aşağıdaki olmaktadır.

İŞTİRAKLER	BANKALAR	400	400
------------	----------	-----	-----

İktisap tarihinden sonra iştirak yatırımından yatırımcıya düşen kâr veya zarar payı, yatırımcının finansal tablolarına yansıtılarak yatırımın defter değeri arttırılmakta veya azaltılmaktadır. İştirakin kâr etmesi durumunda yatırımın defter değeri arttırılmak, zarar etmesi durumunda ise yatırımın defter değeri azaltılmaktadır. İştirakin elde ettiği kârları dağıtma kararı alması durumunda daha önce defter değeri arttırılan iştirakin değeri kâr dağıtımı sonrası azaltılmaktadır.⁶³

İştirakin diğer kapsamlı gelirindeki (özsermaye kalemlerinde) değişiklikler yatırımcının payı kadar yatırımın defter değerinde düzeltme yapılmasını gerekli kılmaktadır. Değişikliklerden yatırım yapan işletmeye düşen pay, yatırım yapan

⁶² Kudret Şevket Sayın, “İştirak Yatırımlarının Özkaynak Yöntemine Göre Muhasebeleştirilmesi”, *Review of Social, Economic & Business Studies* Eylül 2008, s.442.

⁶³ Üçkuyu, a.g.e., s.140.

işletmenin diğer kapsamlı gelirinde muhasebeleştirilmektedir. İştirakin özsermaye kalemlerindeki değişiklikler, maddi duran varlığın yeniden değerlendirilmesi veya yabancı para çevrim farkı gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir.⁶⁴

Potansiyel oy haklarının söz konusu olması halinde, iştirakin kârından/zararından ve özkaynağındaki değişikliklerden yatırımcı mevcut olan payı kadar hak sahibi olmaktadır.

4.2.3. İştirak Yatırımında Oluşan Şerefiye

Özkaynak yöntemine göre yatırımcının iştirak payı, başlangıçta elde etme maliyetine göre kaydedilmektedir. İştirakin alım tarihi itibarıyla net varlıklarının gerçeğe uygun değeri ve elde etme maliyeti arasındaki fark iştirak iktisabından kaynaklanan şerefiyeyi oluşturmaktadır. İştirak iktisabından kaynaklanan şerefiye UFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardına göre muhasebeleştirilmektedir. UFRS 3 standardı gereği şerefiye yatırımın defter değerine yansıtılmaktadır. Hesaplanan şerefiye tutarı için amortisman ayrılmamakta sadece, şerefiyenin değer düşüklüğü testine tabi tutulmasına söz konusu standart izin vermektedir. Yatırımın defter değerine yansıtılan şerefiye tutarı, iştirakin kâr veya zararından yatırımcıya düşen pay hesaplanırken dikkate alınmamaktadır.⁶⁵

İştirakin tespit edilebilir varlık, borç ve koşullu borçlarının net gerçeğe uygun değerinden yatırımcıya düşen payın yatırımın elde etme maliyetini aşan kısmı, yatırımın defter değerinden (elde etme maliyeti) düşülerek şerefiye hesaplanmaktadır. Defter değerinden düşülen bu tutar, yatırımın iktisap edildiği dönemde iştirakin kâr veya zararındaki yatırımcıya düşen payın belirlenmesinde gelirlere dahil edilmektedir.

İştirakin değerine dahil edilerek yatırımcının finansal tablolarına yansıtılan şerefiye tutarında değer düşüklünün tespiti halinde, söz konusu değer düşüklüğü, iştirakler temettü gelirlerinden düşülür.

⁶⁴ Aslı Türel ve Yiğit Bora Şenyiğit, “İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanmasında Örneklerle Özkaynak Yöntemi”, **Mali Çözüm**, Sayı: 73(Ekim – Kasım – Aralık 2005), s.205.

⁶⁵ Gücenme Gençoğlu, **a.g.e.**, s.331.

Örnek: X işletmesi net varlıkları 1.000 TL olan Y işletmesinin %40'ını 15.06.2010'da 480 TL karşılığı satın almıştır. Y işletmesinin net varlıklarından, X işletmesine düşen pay 400 TL'dir.

$$\begin{array}{l} \text{Y İşletmesinin Gerçeğe} \\ \text{Uygun Değerinden X} \\ \text{İşletmesine Düşen Pay} \end{array} - \begin{array}{l} \text{Y İşletmesinin Net} \\ \text{Varlıklarından X} \\ \text{İşletmesine Düşen Pay} \end{array} = \text{ŞEREFİYE}$$

$$\text{Şerefiye Tutarı} = 480 - 400 = 80 \text{ TL}$$

İŞTİRAKLER	BANKALAR	480	480
------------	----------	-----	-----

X işletmesi şerefiye tutarını finansal tablolarına yansıtılırken şu unsurlara dikkat etmektedir.

- a. İştirakin tanımlanabilir varlık ve yükümlülükleri ayrı yazılmadığından şerefiye tutarı da ayrı olarak gösterilmemekte ve iştirak yatırımının üzerine dâhil edilerek finansal tablolara 480 TL olarak yansıtılmaktadır.
- b. İştirakin (Y işletmesinin) kâr dağıtım kararı alması durumunda ise, iştirak edene (X işletmesine) düşen pay hesaplanırken şerefiye dikkate alınmamaktadır.
- c. X işletmesinin iktisap ettiği şerefiye için amortisman ayırması mümkün değildir, ancak değer düşüklüğü testi sonucu değer düşüklüğüne tabi tutabilmektedir. Değer düşüklüğü ayrıldıktan sonra, izleyen raporlama dönemlerinde Y işletmesinin net varlıklarında artış olsa dahi X işletmesinin şerefiye için ayırdığı değer düşüklüğünü iptal etmesi mümkün değildir.

X işletmesi, Y işletmesinin %40 payını 350 TL karşılığı satın almış olsaydı; Y işletmesinin net varlıklarından X işletmesine düşen pay ve ödenen tutar arasındaki fark finansal tablolara gelir olarak yansıtılacaktır.

İŞTİRAKLER		400	
	BANKALAR		350
	DİĞER GELİRLER		50

4.2.4. İştirak ile Yatırımcı Finansal Tablolarının Uyumlaştırılması

İştirak eden yatırımcı ile iştirak tarafından uygulanan muhasebe politikaları yeknesak olmalı yani benzer işlem ve benzer koşullar için aynı muhasebe politikaları uygulanmalıdır. İştirakin yatırımcı işletmeden farklı muhasebe politikaları benimsemesi ve bunları uygulaması halinde özkaynak yöntemi uygulanırken, iştirakin muhasebe politikaları ile yatırımcının muhasebe politikaları arasında uyum sağlanması amacıyla iştirakin finansal tabloları düzeltilmektedir.

Yatırımcı tarafından özkaynak yöntemi uygulanırken, iştirakin en yakın tarihli finansal tabloları dikkate alınmaktadır. İştirakin ve iştirak edenin raporlama dönemlerinin birbirinden farklı olması durumunda; iştirak, iştirak edenin kullanımı için finansal tablolarını yatırımcının raporlama tarihini baz alarak düzeltmektedir. Söz konusu düzeltmeler yapılsa dahi iştirak eden ve iştirakin raporlama dönemleri farklılığının üç aydan fazla olması söz konusu olamaz. Farklılığın üç aydan fazla olması durumunda yatırımcının raporlama dönemi baz alınarak iştirak tarafından finansal tablolar yeniden düzenlenir. Düzenlenen finansal tabloların, iştirak edenin ve iştirakin raporlama tarihleri arasında gerçekleşen önemli işlem ve olayları da içermesi gerekmektedir.⁶⁶ Kavramsal çerçeve gereği raporlama tarihleri arasındaki farkın da dönemler itibarıyla aynı olması gerekmektedir.

⁶⁶ S.Hüseyin Tokay, “İştiraklerin Muhasebeleştirilmesinde Özkaynak Yöntemi” **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 115 (Temmuz 2002), s.43

Bir iştirakin kendi bağı ortaklıklarının, iştiraklerinin ve iş ortaklıklarının bulunması durumunda; özkaynak yöntemi uygulanırken dikkate alınan kâr/zarar ve net varlıklar, iştirakin muhasebe politikalarının yeknesak hale getirilmesi için gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra hazırlanmış finansal tablolarına yansıtılan tutarlar olmaktadır.

4.2.5. Grupiçi İşlemlerin Eliminasyonu

İştirak ile yatırımcı arasında mal ve hizmet veya varlık alım satım ilişkisi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda iştirak ile yatırımcı arasında gerçekleşen işlemlerden doğan kâr veya zarar yatırımcının iştirak oranı kadar elimine edilerek yani iştirak edenin finansal tablolarına ancak iştirakteki grup dışı yatırımcıların payı kadar yansıtılmaktadır. Ancak bu işlemlerden kaynaklanan zararlar varlığın değerinde düşüklüğe neden oluyorsa, elimine edilmez.

Özkaynak yönteminde, konsolidasyonda olduğu gibi finansal tablo kalemleri tek tek birleştirilmediğinden, iştirak ile yatırımcı arasında gerçekleşen işlemlerden doğan kâr veya zarar tek taraflı olarak elimine edilmektedir. Toplam kâr tek kalem bazında ve ortaklık payı ölçüsünde elimine edilmektedir.⁶⁷

Örnek: X işletmesi 01.08.2010 tarihinde Y işletmesinin %30 payını 10.000 TL karşılığında satın almıştır. 2010 yılı raporlama döneminde, raporda yer alan bilgilerin doğruluğunu yansıtabilmesi için X ve Y işletmeleri arasındaki işlemler X işletmesinin Y işletmesindeki yatırım oranında elimine edilmektedir. 2010 yılı içinde X ve Y işletmeleri arasındaki işlemler aşağıdaki gibidir.

1. X işletmesi maliyeti 900 TL olan ticari malını, Y işletmesine 1.300 TL karşılığında satmıştır. Raporlama dönem sonu itibarıyla X işletmesinin aldığı ticari mallar satılmamıştır.
2. X işletmesine ait binanın Y işletmesi tarafından kullanılması nedeniyle; X işletmesi 2010 yılı kira bedeli olarak Y işletmesinden 500 TL tahsil etmiştir.

Eliminasyon ile ilgili yapılması gereken kayıtlar şu şekilde olmaktadır.

---

⁶⁷ Örtün, Kaval ve Karapınar, **age.**, s.428.

1. X işletmesi Y işletmesine gerçekleştirdiği satıştan 400 TL kâr etmiştir. Kârın kendi payına ait kısmı elimine etmesi gerekmektedir. Elimine edilmesi gereken satış tutarı $1.300 \text{ TL} \times 30\% = 390 \text{ TL}$ 'dir. X işletmesi kendi payına ait olan kısmı düşerek; diğer ortak girişimcinin payı olan 910 TL'yi finansal tablolarına yansıtacaktır. X işletmesinin gerçekleştirdiği satışın maliyeti, $900 \times 30\% = 270 \text{ TL}$ de satışların maliyetinden elimine edilecektir. X işletmesinin eliminasyon için yapması gereken kayıt;

SATIŞLAR		390	
SATIŞLARIN MALİYETİ			270
İŞTİRAKTEN ALACAKLAR			120

2. X işletmesinin elde ettiği kira 500 TL'dir. Eline edilecek tutar ise 150 TL ($500 \times 30\% = 150$)'dir. Özkaynak yönteminde kalem kalem birleştirme olmadığından eliminasyon tek kalem ve tek yönlü olarak yapılır.

KİRA GELİRİ		150	
	İŞTİRAKTEN ALACAKLAR		150

4.2.6. İştirakin Kâr veya Zarar Etmesi Durumu

Yatırımcının, iştirak üzerinde önemli etkisi olduğundan iştirakin performansı ve bunun sonucu olarak yatırımın getirisi üzerinde, hak sahibi olmaktadır.

İştirak zararından yatırımcıya düşen pay, iştirak edenin iştirakteki toplam payına eşit veya payın üstünde ise yatırımcı kendi payının üzerindeki zarar tutarını finansal tablolara yansıtılmamaktadır.⁶⁸ İştirak edenin, iştirakteki uzun vadeli her türlü hakkını (ticari borç ve alacak harici uzun vadeli alacaklar ve verilen borçlar)

⁶⁸ Sayın, a.g.m., s.449.

ifade eden yatırım payı, özkaynak yöntemine göre bulunan söz konusu iştirak yatırımının defter değerine eşit olmalıdır.

Özsermayedeki değişikliğin kâr veya zarar dışındaki öz sermaye kalemlerinden kaynaklanması halinde ana ortaklığın öz sermayesinde de bu kalemlere ilişkin gerekli düzeltmeler yapılmalıdır. İştirak eden ortaklığın, iştirakin zararlarındaki payı iştirakteki hakkına eşit veya bundan fazla ise iştirak iz bedeli ile izlenir.

Yatırımcının, özkaynak yöntemine göre iştirakteki zararı finansal tablolarına yansıtması sonucu, payı sıfıra indikten sonra, ilave zarar karşılığı ayırması ve borç tutarlarının muhasebeleştirilmesi ancak yatırımcının yasal veya zımni kabulden doğan yükümlülüğe maruz kalmış olması ya da iştirak adına ödemeler yapmış olması halinde söz konusu olur. Önceki raporlama dönemlerinde zarar eden iştirakin sonraki dönemlerde kâr etmesi durumunda, finansal tablolara yansıtılmamış zarar sıfırlandıktan sonra kâr yatırımcı finansal tablolarına yansıtılabilmektedir.

Yatırımcı dışındaki taraflarca elde tutulan ve iştirakin ihraç ettiği imtiyazlı hisse senetlerinin (özkaynak olarak sınıflandırılmış) bulunması halinde, iştirak tarafından kâr payı dağıtım kararı alınmış olsun veya olmasın, yatırımcı işletme iştirakin kâr veya zarar tutarından kendisine düşen payı, imtiyazlı hisse senetleri için ödenecek kâr paylarına göre gereken düzeltmeyi yaptıktan sonra hesaplamaktadır.

Örnek: X işletmesi, net varlıkları 1.000 TL olan Y işletmesinin %40'ını 15.06.2010'da 400 TL karşılığı satın almıştır. Y işletmesinin, raporlama dönemi sonu olan 31.12.2010'daki net varlıkları 1.200 TL'dir. Söz konusu 200 TL artış 2010 yılı kârından kaynaklanmaktadır. Y işletmesi yönetim organı tarafından, dönem kârının %50'sinin dağıtılmasına karar alınmıştır.

İlk muhasebeleştirme ile ilgili kayıtlar "İştirak Yatırımının Muhasebeleştirilmesi" bölümünde yapıldığından, örnekte dönem kârı ve kâr dağıtım ile ilgili işlemler yapılacaktır.

Y işletmesinin 2010 yılı kârından X işletmesine düşen pay; $200 \times \% 40 = 80$ TL'dir. Y işletmesinin dönem kârının X işletmesine yansıtılması ile ilgili muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

İŞTİRAKLER	80	
TEMETTÜ GELİRLERİ		80

Y işletmesinin dağıtacağı kâr; $200 \times \%50 = 100$ TL'dir.

Y işletmesinin dağıtacağı kârdan X işletmesine düşen pay; $100 \times \% 40 = 40$ TL'dir. X işletmesinin kâr dağıtımından aldığı pay aşağıdaki gibi muhasebeleştirilecektir.

BANKALAR	40	
İŞTİRAKLER		40

Y işletmesi 2010 yılında 500 TL zarar etseydi, X işletmesi zararın kendine düşen kısmını aşağıdaki şekilde hesaplayarak finansal tablolarına yansıtacaktı.

Y işletmesinin 2010 yılı zararından X işletmesine düşen pay; $500 \times \% 40 = 200$ TL'dir. X işletmesine düşen zarar payı, iştiraklerin değerinin azalmasına neden olmaktadır. (Söz konusu zarar payı; X işletmesinin diğer kapsamlı gelirine yansıtılmaktadır.)

İŞTİRAKLERDEKİ ZARAR PAYLARI	200	200
İŞTİRAKLER		

4.2.7. Değer Düşüklüğü Zararı

Özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilen iştirak yatırımının değeri, yatırımcıya düşen zarar payı nedeniyle sınırlanması durumu da dahi olma üzere değer düşüklüğü zararlarının yatırımcının finansal tablolarına yansıtılmasında UMS 39 standardı hükümleri dikkate alınmaktadır. Ayrıca, net yatırımın ve değer azalış tutarının bir parçasını oluşturmayan hakları ile ilgili olarak bir değer azalışının finansal tablolara yansıtılıp yansıtılmayacağını belirlemek amacıyla da bu standart hükümlerine uyulmaktadır.

İştiraklerdeki yatırımın defter değerine dahil olan şerefiye, finansal tablolarda ayrı bir kalem olarak yer almadığından UMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardında yer alan şerefiye için değer düşüklüğüne ilişkin hükümler ayrıca uygulanmamaktadır. Bunun yerine UMS 39 standardı uygulanırken yatırımda değer düşüklüğünün olabileceğini durumlarda, iştirakin geri kazanılabilir tutarı, yani kullanım değeri ile gerçeğe uygun değerinden satış maliyetlerinin düşülmesi sonucu bulunan tutardan büyük olanı, ile defter değeri karşılaştırılarak yatırımın tüm defter değeri UMS 36 standardına göre değer düşüklüğü açısından değerlendirilmektedir. İştirakin kullanım değerinin belirlenmesi amacıyla bir takım tahminler yapılmaktadır. Söz konusu tahminler şunlardır:

- İştirakin faaliyetlerinden sağlanacak nakit akımları ve yatırımın elden çıkartılması ile elde edilecek kazançlar da dahil olmak üzere, gelecekte gerçekleşmesi muhtemel nakit akımlarının bugünkü değerinden yatırımcıya düşen pay veya
- İştiraktan alınacak kâr paylarından ve yatırımın elde çıkartılması sonucu elde edilecek nakit akımlarının bugünkü değerinden kendisine düşen pay

bu iki tahmin de uygun varsayımlar altında aynı sonuçları vermektedir.

Örnek: X işletmesi, net varlıkları 1.000 TL olan Y işletmesinin %40'ını 15.06.2010'da 400 TL karşılığı satın almıştır. X işletmesinin, Y işletmesini iktisap ettiği raporlama döneminde; Y işletmesinin hisse senetlerinin değerinin azalması sonucu 60 TL değer düşüklüğü tespit edilmiştir. Y işletmesi değer düşüklüğünden X işletmesine düşen pay, 24 TL($60 \times \%40 = 24$)'dir.

KARŞILIK GİDERLERİ	İŞTİRAKLER	24	24
--------------------	------------	----	----

İştirak yatırımı elden çıkartıldığında veya hisselerinin değerinde artış olduğunda ayrılan karşılık iptal edilmektedir.

4.3. Özkaynak Yöntemine İlişkin Muafiyetler

Yatırımcı işletmenin, gerçekleştirdiği yatırım üzerinde önemli etkisi söz konusuysa yatırımını özkaynak yöntemine göre finansal tablolarına yansıtılmaktadır. Ancak bazı istisnaların varlığı halinde bir iştirak yatırımı için özkaynak yöntemi uygulanmamaktadır. Bu istisnalar şunlardır:

- a. Yatırım yapılan iştirak satış amaçlı elde tutulmakta ise özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilmemekte; TFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler Standardına göre yatırımcının finansal tablolarında gösterilmektedir.
- b. Konsolide finansal tablo düzenleme yükümlülüğü bulunmayan ana ortaklığın aynı zamanda iştiraki bulunmaktaysa yatırımını özkaynak yöntemine göre finansal tablolarına yansıtılabilmektedir.

- c. Yatırımcının tamamına başka bir işletme sahipse veya yatırımcı başka bir işletmenin kısmen bağlı ortaklığı ise, azınlık hakları sahipleri ve ana ortaklığı tarafından onay alınması (söz konusu tarafların bilgilendirilmiş ve itiraz etmemiş olması) şartıyla yatırımcı işletme özkaynak yöntemini uygulamayabilmektedir.
- d. Yatırımcının borçlanma (tahvil vb.) veya özkaynağa dayalı araçları kamuya açık bir piyasada (menkul kıymet borsaları) işlem görmemekte ise yatırımcı, iştirakini finansal tablolarında özkaynak yöntemine göre yansıtmayabilmektedir.
- e. Yatırımcının herhangi bir finansal aracın ihracı için sermaye piyasası düzenleyici kuruluşuna başvuru yapmamış veya finansal tablolarını söz konusu kuruluşa göndermemiş olması şartıyla özkaynak yöntemini uygulamayabilmektedir.
- f. Yatırımcının, ana ortaklığı tarafından düzenlenen konsolide finansal tabloların kamuya açıklanması halinde, özkaynak yöntemi yatırımcı işletme tarafından uygulanmayabilmektedir.⁶⁹

4.4. İştiraklerin Özkaynak Yöntemiyle İzlenmesinin Sonlandırılması

Özsermaye yöntemine göre muhasebeleştirilen iştirakler üzerinde yatırımcı finansal ve faaliyet politikalarına katılma gücünü kaybettiğinde, iştirakteki önemli etki de kaybedilmektedir. Önemli etkinin kaybı, sahiplik düzeylerinde mutlak ve göreceli bir değişim ile birlikte veya böyle bir değişiklik gerçekleşmesizin de meydana gelebilmektedir. Örneğin, iştirakin kontrolünün; devletin, mahkemenin, kayyum ya da bir düzenleyici otoritenin kontrolüne geçmesi söz konusu olduğunda önemli etki ortadan kalkabilmektedir. Önemli etkinin ortadan kalkması sözleşmeye bağlı olarak da gerçekleşebilir. İşletme üzerinde önemli etkinin kaybettiği tarih

---

⁶⁹ Ümmühan Aslan ve Şerife Subaşı, **UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**, Editör: Necdet Sağlam, Salim Şengel ve Bünyamin Öztürk, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2007, s.794.

itibariyle yatırımcı, yatırımını özsermaye yöntemine göre muhasebeleştirmeye son vermektedir.⁷⁰

İştirakin ciddi ve uzun dönemli kısıtlar altında faaliyetini sürdürmesi sebebiyle, yatırımcıya fon aktarım gücü söz konusu değil ise, bu tarihten itibaren özsermaye yöntemine göre muhasebeleştirilmeye son verilmektedir.

İştirak yatırımının, yatırımcının bağlı ortaklığı haline dönüşmesi durumunda söz konusu yatırım UMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar Standardı gereği konsolidasyon yöntemine göre yatırımcının finansal tablolarına yansıtılmaktadır.⁷¹ İştirak yatırımının, yatırımcının iş ortaklığı haline dönüşmesi durumunda ise UMS 31 İş Ortaklıklarındaki Paylar Standardına göre yatırım oransal konsolidasyon veya özkaynak yöntemine göre yatırımcı finansal tablolarına yansıtılmaktadır. Yatırımcı, yatırım üzerinde önemli etkinin bitti tarihten itibaren özkaynak yöntemi uygulamayı bırakarak, yatırımını UFRS 9 Finansal Araçlar standardına göre muhasebeleştirmektedir. UFRS 9 standardına göre, yatırımın iştirak niteliğini kaybettiği tarihteki gerçeğe uygun değeri, ilk muhasebeleştirilme değeri olmaktadır.

İştirak üzerindeki önemli etkinin kaybedilmesi ile iştirakin elden çıkartılması aynı esasları uygulamayı gerektirmektedir. Bu nedenle iştirak tarafından daha önce diğer kapsamlı gelire (özkaynaklara) yansıtılmış kazanç veya kayıp, ilgili varlık veya borcun elden çıkartılmasına ilişkin kâr veya zarar olarak yeniden sınıflandırılır.

4.5. İştiraklerle İlgili Dipnotlar

Özsermaye yöntemine göre muhasebeleştirilen iştiraklerle ilgili olarak finansal tablolarda gösterilemeyen aşağıdaki hususlara dipnotlarda yer verilmektedir:

- a. Hisse senetleri borsada işlem gören iştiraklerdeki yatırımların gerçeğe uygun değerleri.

---

⁷⁰ Gücenme Gençoğlu, **a.g.e.**, s.325.

⁷¹ Demir ve Bahadır, **a.g.e.**, s.158.

- b. Her iştirakin varlık, yükümlülük, zsermaye, hasılat ve kr ve zararını da içerecek Şekilde zet finansal bilgileri.
- c. Doğrudan veya bağlı ortaklıklar vasıtasıyla dolaylı olarak oy hakkının %20'den daha azına sahip olunması halinde, önemli derecede etkiye sahip olunduğu sonucuna varılması nedeniyle zsermaye yöntemine göre muhasebeleştirilen işletmelerle ilgili olarak bu kararların nedeni.
- d. Doğrudan veya bağlı ortaklıklar aracılığı ile dolaylı olarak oy hakkının %20'sine veya daha fazlasına sahip olunmasıyla beraber, önemli derecede etkiye sahip olunmadığı sonucuna varılması nedeniyle zsermaye yöntemine göre muhasebeleştirilmeyen işletmelerle ilgili olarak bu kararın nedenleri.
- e. Bir iştirakin zkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilmesinde, yatırımcı işletmenin raporlama tarihi yada raporlama döneminden farklı olması halinde, iştirakin finansal tablolarının raporlama tarihi ile farklı raporlama tarihi yada raporlama dönemi kullanılmasının gerekçeleri.
- f. İştirakin nakit temettü, kredi yada avansların geri demesi Şeklinde yatırımcıya fon transferi yapma yeteneği üzerindeki her türlü önemli kısıtlamaların içeriği ve kapsamı.
- g. Yatırımcı işletmenin iştirakin zararlarından kendi payına düşen tutarı muhasebeleştirilmeye son vermiş olması durumunda, hem ilgili dönemde hem de birikimli olarak iştirakin zararlarında yatırımcı işletmenin finansal tablolarına yansıtılmamış olan kâr payı.
- h. Bir iştirakin satış amaçlı varlık olarak sınıflandırılması durumunda.
- i. Bireysel olarak veya gruplandırmak suretiyle; toplam varlıklar, toplam ykmllkler, hasılat ve kâr/zarar tutarları dahil olmak üzere, zkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilmeyen iştiraklerin zet finansal bilgileri.⁷²

---

⁷² Gücenme Gençoğlu, **a.g.e.**, s.337.; IASB, IAS 28 Investmens In Associates, (evrimii) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias28.pdf>. (Erişim Tarihi: 10.03.2011).

Duran varlık olarak özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilen iştiraklerin kâr veya zararından yatırımcıya düşen pay ve bu iştirak yatırımlarının defter değerleri ayrı ayrı açıklanmaktadır. Bu iştiraklerin elden çıkarılan faaliyetlerinden yatırımcıya düşen pay ayrıca açıklanmaktadır.

İştirakin kapsamlı gelir tablosunda muhasebeleştirilen değişikliklerden yatırımcıya düşen pay, yatırımcı tarafından doğrudan kendi kapsamlı gelir tablosunda muhasebeleştirilir.

İştirakin koşullu borçlarından yatırımcıya düşen pay ve yatırımcının, iştirakin yükümlülüklerinin tamamı ya da bir kısmından tek başına sorumlu olması sebebiyle ortaya çıkan koşullu borçlar UMS 37 standardı gereği dipnotlarda açıklanmaktadır.

5. İŞ ORTAKLIKLARINDAKİ PAYLARIN KONSOLİDE FİNANSAL TABLOLARA YANSITILMASI

İş ortaklıklarındaki payların muhasebeleştirilmesi ve iş ortaklığına ait varlık, borç, gelir/giderlerin ve diğer hususların ortak girişimcilerin finansal tablolarında raporlanması “UMS 31 İş Ortaklıklarındaki Paylar” standına göre yapılmaktadır. Müşterek kontrol edilen anlaşmaya taraf olan yatırımcı, payını bu standart kapsamında finansal raporlarına yansıtmaktadır.

5.1. İş Ortaklıklarının Tarihçesi

İş ortaklıkları, ilk olarak 1800’li yıllarında ABD’de gemicilik sektöründe ve balina avcılığında, dünyada üstünlük kurma amacıyla oluşturulmuştur. 1880’li yıllara gelindiğinde ise iş ortaklıkları demiryolu ve maden endüstrilerinde de görülmeye başlanmıştır. 1970’li yıllardan sonra daha fazla önem kazanmaya başlayan iş ortaklıkları özellikle çok uluslu işletmelerin dünya piyasalarında daha aktif hale gelmesiyle yaygın olarak başvurulan iş organizasyonu haline gelmiştir.⁷³

Türkiye’de 1983 sonrası yabancı sermaye yatırımlarının artmasıyla iş ortaklarının sayısında önemli artışlar meydana gelmiştir. Bu durum Türkiye’de sermaye birikiminin artmasını, sermaye yapısını güçlenmesini ve ileri teknolojik yatırımların Türkiye’ye gelmesini sağlamıştır. Gerek yabancı sermaye gerek yerli sermaye tarafından kurulan ortaklıklar, önemli teknolojik yatırımların ve teknoloji seviyesinin artmasını sağlamıştır.⁷⁴

UMS 31 standardı ilk olarak Aralık 1990 tarihinde yayınlanmış ve 1 Ocak 1992 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu standart bugüne kadar pek çok kez revize edilmiş ve son olarak 2008 yılında revize edilerek 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁷⁵

⁷³ Ekrem Tatoğlu, “Uluslararası Stratejik İttifaklar: İş Ortaklıkları ve Şirket Birleşmeleri”, **MÜSİAD Çerçeve Dergisi**, Sayı: 51 (Haziran 2009), s.141.

⁷⁴ Dursun Ali Turanlı, “İş Ortaklıklarında Dönem Kar ve Zararın Dağıtımı ve Vergilendirilmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 247 (Mart 2002)

⁷⁵ Deloitte, Summaries of International Financial Reporting Standards, IAS 31 Interests In Joint Ventures, (Çevrimiçi) www.iasplus.com/standard/ias31.htm (Erişim Tarihi: 16.07.2011)

5.2. İş Ortaklıklarının Kurulma Nedenleri

Temel amacı büyüme olan işletmeler, amaçlarını gerçekleştirmek için iş ortaklığı organizasyonlarını kurabilmektedirler. Ortak girişimciler pazar paylarını arttırmak, mevcut pazar paylarında daha etkin çalışmak veya sektörel anlamda faaliyet alanını genişletmek amacıyla bir araya gelmektedirler.⁷⁶ Genel anlamda iş ortaklıkları şu gerekçelerle kurulmaktadır:

- a. Ölçek ekonomisinden yararlanma ve kaynakların birleştirilmesi,
- b. Hukuki nedenler,
- c. Teknolojik nedenler ve bilgi paylaşımı,
- d. Kurumsal yapının geliştirilmesi,
- e. Riskin azaltılması ve rekabet gücünün artırılması.

Ölçek Ekonomisinden Yararlanma ve Kaynakların Birleştirilmesi: Girişimci tek başına büyük projelerin gerçekleştirilebilmesi için gereken patent, ucuz işgücü temini, teknik bilgi, hammadde ve ekonomik yeterliliğe sahip olmayabilir. Uluslararası bir yatırımın gerçekleşme sürecinde genellikle; gelişmiş ülkede faaliyet gösteren işletme teknik bilgi, üretim yöntemi ve pazarlama stratejileri gibi beşeri sermayesini ortaya koyarken, yerli işletme üretim süreci için gerekli fiziki unsurları ve işçi temini gibi konularda katkı sağlamaktadır.

Hukuki Nedenler: Çok uluslu işletmelerin, özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde yerli bir yatırımcı ortak olmadan faaliyet göstermeleri hukuki sebeplerle güçleşebilmektedir. İşletmelerin yatırımlarını gerçekleştirebilmesi için yerli işletmelerle ortak olma zorunlu getirilmiş olabilmektedir. Gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin bu şekilde getirdiği yasal düzenlemeler sonucu, çok uluslu işletmeler pazara girebilme amacıyla iş ortaklığı şeklinde bir organizasyon kurma yoluna gitmektedirler.⁷⁷

---

⁷⁶ Vahit Menter, "Joint Venture (Ortak Girişim) Sözleşmeleri ve Türk Mevzuatındaki Durumu", **Vergi Dünyası**, Sayı: 305 (Ocak 2007), s.129.

⁷⁷ İnan Özalp, Yıldırım Saldıraner ve Ahmet H.Dereköy, "Çok Uluslu İşletmelerin Geleceğine Bir Çözüm Olarak Joint Venture", **Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları**, 1991, s.117.

Teknolojik Nedenler ve Bilgi Paylaşımı: İş ortaklıklarında, ortaklar arasında karşılıklı olarak “know how” transferi gerçekleşebilmektedir. İş ortaklığı organizasyonu ile bir araya gelen iki işletme arasında teknolojik anlamda bilgi akışı ve bilgi paylaşımı olmaktadır. Bilgi akışı ve paylaşımı genelde yerli teknoloji ile daha gelişmiş bir yabancı teknolojinin bir katılımı sonucu gerçekleşir. Özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren işletmeleri, iş ortaklığı anlaşmasına götüren en önemli sebep, teknolojik açıdan üstün çok uluslu işletmeler ile yapılacak iş ortaklığı anlaşmaları sayesinde teknoloji transferinin gerçekleşmesini sağlamaktır.⁷⁸

Kurumsal Yapının Geliştirilmesi: İş ortaklıkları sayesinde, çok uluslu işletmeler yeni pazarlar hakkında daha fazla bilgi edinmekteyken; gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren işletmeler ise yeni yönetim ve uygulama yöntemlerini öğrenme olanağı sağlamış olmaktadır. Tüm ortak girişimcilerin aynı ülkede faaliyet gösterdiği iş ortaklıklarında da ortakların birbirlerine yönetim ve deneyim konusunda katkısı olabilmektedir. Farklı yönetim kültürleri olan işletmelerin, iş ortaklıkları sayesinde birbirleri ile olan ilişkileri daha yoğun olacağından, bilgi ve deneyim paylaşımı gerçekleşebilir. Bunun yanı sıra iş ortaklığında pay sahibi olmanın sorumluluğu ile ortaklar tarafından kurumsallaşmaya da önem verilmektedir. Kurumsallaşma ilkeleri olan şeffaflık, eşitlik, hesap verebilirlik ve sorumluluk unsurları özellikle iş ortaklıkları şeklinde organizasyonlar için daha fazla önem arz etmektedir.

Riskin Azaltılması ve Rekabet Gücünün Arttırılması: Yatırımcıların, büyük projeleri gerçekleştirme amacıyla iş ortaklığı oluşturması, söz konusu projelerdeki yatırım yükünün ve riskinin paylaşarak azalmasını sağlamaktadır.⁷⁹ Ortak girişimcilerin bir araya geldiği iş ortaklığı organizasyonu ile güçlü finansal ve teknik yapı kurulmakta ve rekabet gücü de arttırılmaktadır. Özellikle çok uluslu işletmelerin ağırlıklı olarak bulunduğu gelişmiş ülkelerde iş ortaklığı oluşturmadaki en temel faktör riskin paylaşılması olmaktadır. Artan risk ve rekabet sonucu işletmelerde ortaklık düşüncesi ağır basmaktadır. İş ortaklığının her iki taraf için yararlı olması,

---

⁷⁸ Salim Şengel, “Ortak Girişim Faaliyetlerinin Raporlanması”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004, s.22.

⁷⁹ Menter, a.g.m.

ortak girişimcilerin birbirlerine karşı tamamlayıcı üstünlüklerinin bulunmasına bağlı olmaktadır. Ancak bu takdirde iş ortaklığı ve ortak girişimciler adına ekonomik olarak bir değer teşkil edilebilmektedir.⁸⁰

5.3. UMS 31 Standardı Kapsamında İş Ortaklığı Kavramı ve Müşterek Kontrol Unsuru

İş ortaklıkları, iki veya daha fazla girimcinin müşterek kontrol niteliği taşıyan sözleşmeye dayalı bir düzenleme ile bağlanmasıdır. Türü ne olursa olsun tüm iş ortaklıkları iki temel unsuru içermektedir. Bu unsurlar şunlardır:

- a. Sözleşmeye bağlı bir düzenleme ve
- b. Müşterek yönetim.

Sözleşmeye bağlı bir düzenleme ile ifade edilen, ortak girişimciler arasında imzalanan bir sözleşmenin söz konusu olması veya ortak girişimciler arasındaki müzakere tutanağının varlığıdır. Sözleşmeye bağlı düzenleme, iş ortaklığının ana sözleşmesi, karar defteri veya ortak girişimin diğer iç mevzuatı içinde yer alabilmektedir. Genellikle yazılı olan ve yazılı olması önem arz eden sözleşmeye bağlı düzenleme;

- a. İş ortaklığının faaliyeti, ömrü ve raporlama yükümlülükleri
- b. İş ortaklığının yönetim kurulu veya eş değer idari organı üyelerinin atanması ve ortak girişimcilerin oy hakları
- c. Ortak girişimcilerin sermaye katılımları
- d. İş ortaklığının stok, gelir, gider ve faaliyet sonuçlarının ortak girişimciler arasındaki paylaşımı

unsurlarını içermektedir.⁸¹

İş ortaklıklarında önemli olan bir diğer unsur müşterek kontroldür; müşterek kontrolü ise sağlayan pay sahipleri tarafından düzenlenen sözleşmedir. Düzenlenen

⁸⁰ Özalp, Saldıraner ve Dereköy, **a.g.e.**, s.117.

⁸¹ Arzu Tanrısever, "Uluslararası Muhasebe Standardı 31 Ortak Girişimlerdeki Ticari İlişkilerin Mali Raporlanması" **Uluslararası Muhasebe Standardı (1-31)**, Der. Ahmet Hayri Durmuş, İstanbul: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği, 1992, s.256.

sözleşme ile tek ortak girişimcinin faaliyetleri kontrol etmesi engellenmekte ancak yine sözleşmeye bağlı düzenleme ile tek ortak girişimciye, iş ortaklığı işletmecisi veya yöneticisi olarak belirlenen çerçevede finansal ve faaliyet politikaları ile ilgili karar alabilme olanağı tanınabilmektedir.

Ortak özellikleri müşterek kontrolün ve imzalanan bir sözleşmenin varlığı olan iş ortaklıkları birden fazla yapıda olabilmektedir. UMS 31 İş Ortaklıklarındaki Paylar Standardında üç tür ortaklıktan söz edilmektedir. Bunlar;

- a. Müşterek kontrol edilen faaliyetler,
- b. Müşterek kontrol edilen varlıklar,
- c. Müşterek kontrol edilen işletmelerdir.

Müştereken Kontrol Edilen Faaliyetler: Müşterek kontrol edilen faaliyet şeklinde olan iş ortaklıklarında, ortak girişimciler yeni bir işletme kurmayarak kendi varlıklarını, kaynaklarını kullanmakta ve kendi masraflarına, borçlarına katlanmakta ve kendi yükümlülüğünü karşılama amacıyla finansman sağlamaktadırlar. İş ortaklığında yeni bir işletme kurulmamasının yanı sıra iş ortaklığı faaliyetleri ortak girişimci çalışanları tarafından kendi faaliyetleri yanında da yürütülebilmektedir.⁸²

Müşterek kontrol edilen faaliyetlerde ortak girişimciler faaliyetlerini, kaynaklarını ve uzmanlıklarını belirli bir ürünün üretilmesi, pazarlanması ve dağıtımı için birleştirmektedir. Ortak girişimcilerin her biri, söz konusu ürün üretilirken farklı bir üretim sürecini gerçekleştirmektedir. Farklı ortak girişimciler tarafından yürütülen her bir üretim aşaması için her bir ortak girişimci kendi maliyetlerine katlanmakta ve satış hasılatından sözleşmeye bağlı düzenlemenin öngördüğü şekilde pay almaktadır. Sözleşmeye bağlı düzenleme çerçevesinde ortak girişimciler hasılatın pay almak yerine, üretilen üründen de pay alabilmektedir.⁸³

Her ortak girişimci, müşterek kontrol edilen işletmedeki katılım payına ilişkin;

---

⁸² Ümit Gücenme Gençoğlu, **Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamaları**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2007, s.379.

⁸³ IASB, IAS 31 Interest In Joint Ventures, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

- a. Kontrol ettiği varlıkları
- b. Üstlendiği yükümlülükleri
- c. Katlandığı giderleri
- d. İş ortaklığının elde ettiği hasılatın kendine düşen payı

finansal tablo dipnotlarında açıklamalıdır.⁸⁴

Ortak girişimci; iş ortaklığından elde ettiği tüm gelirleri ve katlandığı tüm maliyetleri bireysel finansal tablolarına yansıtır. Bu nedenle konsolide finansal tablo düzenleme sorumluluğu bulunan ortak girişimci konsolidasyon sürecinde, iş ortaklıkları ile ilgili ayrıca düzeltme işlemi yapmamaktadır.

Müştereken Kontrol Edilen Varlıklar: Müştereken kontrol edilen varlık şeklindeki iş ortaklıkları, ortak girişimcilerden ayrı bir işletme kurulmasını gerektirmemektedir. Bu iş ortaklıklarında ortak girişimciler, müştereken kontrol edilen varlıklardaki payları aracılığı ile gelecekte elde edilecek hasılatın veya iş ortaklığının üretiminden pay almaktadırlar.⁸⁵ Ortak girişimciler tarafından iş ortaklığı performansını ölçme amacıyla yönetim kayıtları tutulabilmektedir. Ancak iş ortaklığının ayrı bir tüzel kişiliğinin bulunmaması nedeniyle bireysel finansal tablo düzenleme sorumluluğu bulunmamaktadır.

Müştereken kontrol edilen varlıklar şeklindeki iş ortaklarında, iş ortaklığının amaçları için ortak girişimciler tarafından ortaklığa verilmiş veya tahsis edilmiş, ortak girişimcilerin birden fazla varlığının ortak mülkiyeti bulunmaktadır. Ortak girişimciler tarafından verilen varlıklar ortaklığa yarar (gelecekte ekonomik fayda) sağlanması amacıyla kullanılmaktadır. Ortak girişimciler, ortaklığa tahsis edilen varlıklar üzerinden elde edilen hasılatın pay almakta ve üstlenen giderlere her girişimci sözleşmeye bağlı düzenlemede belirlenen payı kadar katlanmaktadır.⁸⁶

Ortak girişimciler müştereken kontrol edilen varlıktaki payları ile ilgili olarak;

⁸⁴ Gücenme Gençoğlu, **a.g.e.**, s.379.

⁸⁵ Süleyman Üçkuyu, **Ticari Kardan Mali Kara Geçiş**, Editör: Akın Akbulut vd., Ankara: TÜRMOB Yayınları 2011, s.146.

⁸⁶ IASB, IAS 31 Interest In Joint Ventures, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

- a. Niteliğine göre sınıflandırılmış varlıklar üzerindeki payı
- b. Üstlendiği yükümlülükleri (varlıklardaki payını finanse ederken katlandığı yükümlülükler)
- c. İş ortaklığı ile ilgili diğer ortak girişimcilerle birlikte üstlendiği yükümlülüklerdeki payı
- d. İş ortaklığı üretiminden payı kadar alınan ürünün kullanımını veya satışından elde edilen gelirler ile birlikte iş ortaklığının giderlerinde katlandığı payı
- e. İş ortaklığındaki payı ile ilişkili katlandığı giderleri (üründeki payının satışı için katlandığı giderler)

ortak girişimci finansal tablolarında açıklar.

Ortak girişimcinin konsolide finansal tablo düzenlemesi durumunda, iş ortaklığına ilişkin faaliyet sonuçlarını finansal tablolarına yansıttığından, iş ortaklığının konsolide edilmesi için herhangi bir düzeltme işlemi yapılmamaktadır.⁸⁷

Müştereken Kontrol Edilen İşletmeler: Müştereken kontrol edilen işletmelerde ortak girişimcilerin pay sahibi olduğu yeni bir işletme veya ortaklık kurulmaktadır. Diğer işletmelerle aynı şekilde faaliyet gösteren müştereken kontrol edilen işletmeleri diğer işletmelerden ayıran temel fark, sözleşmeye bağlı düzenleme ile işletme faaliyetlerinde müşterek kontrolün oluşturulmasıdır.⁸⁸

Müştereken kontrol edilen işletme kendi adına varlık ve kaynaklarını yönetebilmekte ve bu süreçte bürokratik işlemlere taraf olabilmektedir. Bu işletmeler, kendi adına varlıklarını kontrol ederek gelir elde etmekte ve borç yükümlülüğü altına girebilmektedir. Amaçları çerçevesinde faaliyetlerini sürdüren müştereken kontrol edilen işletmeler, faaliyetlerini sürdürürken kendi adına sözleşmeler yapabilmekte ve kendi adına finansman sağlayabilmektedirler.⁸⁹

⁸⁷IASB, IAS 31 Interest In Joint Ventures, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

⁸⁸Salim Şengel, **UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**, Editör: Necdet Sağlam, Salim Şengel ve Bünyamin Öztürk, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2007, s.828.

⁸⁹IASB, IAS 31 Interest In Joint Ventures, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

Ortak girişimciler, müştereken kontrol edilen işletmeye nakit ve/veya diğer varlıklarını aktararak yatırımlarını gerçekleştirmektedirler. Ortak girişimcilerin gerçekleştirdiği bu yatırımlar ortak girişimcinin muhasebe kayıtlarına yansıtılmaktadır. Söz konusu yatırım ortak girişimcilerin finansal tablolarında müştereken kontrol edilen işletmeye yapılan bir yatırım olarak yansıtılmaktadır. Ortak girişimci, sözleşmeye bağlı düzenlemede belirtilen çerçevede, bu yatırımı karşılığı iş ortaklığının ürününden pay almakta veya söz konusu iş ortaklığından kâr payı almaktadır.

5.4. UMS 31 Standardına Göre İş Ortaklıklarındaki Payların Ortak Girişimci Finansal Tablolarına Yansıtılması

Ortak girişimci müştereken kontrol edilen işletmedeki payını, oransal konsolidasyon yöntemine göre konsolide ederek veya özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirerek finansal tablolarına yansıtılmaktadır.

5.4.1. İş Ortaklıklarının Konsolidasyonu: Oransal Konsolidasyon

Ortak girişimci, finansal tablolarına müşterek kontrol edilen işletmedeki payını yansıtırken; iş ortaklığına ilişkin sözleşmenin ekonomik gerçekliğini ve sözleşmenin özünü yansıtmayı esas almaktadır.⁹⁰ Müşterek kontrol edilen işletmedeki pay sahibi girişimci, girişimin varlık ve yükümlülüklerdeki payları aracılığı ile gelecekte sağlanacak ekonomik yararlarından, kendi payı kadar yararlanmaktadır.

Ortak girişimci, müştereken kontrol edilen işletmedeki payını oransal konsolidasyon veya özkaynak yöntemine göre finansal tablolarına yansıtılmaktadır. Ortak girişimcinin sahip olduğu pay finansal tablolarına yansıtılırken (oransal konsolidasyon yöntemi veya özkaynak yöntemi uygulanarak) ortak girişimcinin konsolide finansal tablo düzenleme sorumluluğu olup olmadığına bakılmamaktadır.

Oransal konsolidasyon; müştereken kontrol edilen işletmedeki varlıklardan ve yükümlülüklerden, gelirlerden ve giderlerden ortak girişimciye düşen payın

---

⁹⁰ Şengel, UFRS/UMS.....a.g.e., s.831.

gösterilmesini ifade etmektedir. Oransal konsolidasyon ile ortak girişimcinin müştereken kontrol ettiği varlıklardaki pay ve müşterek sorumlu olduğu yükümlülüklerdeki pay kendi finansal tablolarına yansıtılmaktadır. Aynı ilke çerçevesinde ortak girişimcinin müştereken kontrol edilen işletme gelir ve giderlerinden aldığı pay kendi finansal tablolarına yansıtılmaktadır.

Oransal konsolidasyon uygulanırken iki farklı raporlama yöntemi uygulanmaktadır. İlk yöntemde; ortak girişimci müştereken kontrol edilen işletmenin aktif, pasif, gelir ve giderlerinden kendine düşen payı kendi finansal tablolarındaki aynı kalemler üzerinden birleştirilerek finansal tablolarına yansıtılmaktadır. Örneğin; ortak girişimci müştereken kontrol edilen işletmenin stoklarındaki payını kendi stok kalemi ile birleştirmektedir.⁹¹

Oransal konsolidasyon uygulamasında ikinci raporlama yöntemine göre; ortak girişimci, müştereken kontrol edilen işletmenin aktif, pasif, gelir ve giderlerinden payına düşen kısmını kendi finansal tablolarında her bir hesap kalemi için ayrı satır ilave ederek söz konusu yatırımını kendi finansal tablolarına yansıtılmaktadır. Örneğin maddi duran varlıklardaki payını kendi maddi duran varlıkları arasında ayrıca bir satırda göstererek ortak girişimci kendi payını raporlamaktadır. Her iki raporlama yönteminde aynı ana sınıflar altında raporlama yapıldığından iki yöntemde de ana sınıfın toplam tutarları aynı olmaktadır.⁹²

Oransal konsolidasyon uygulanırken iki raporlama yönteminde bazı istisnai durumlar hariç mahsuplaşma ve netleştirme yapılmasına standart izin vermemektedir. Yasalar öngörmediği sürece, varlıkların paraya çevrilmesi veya borçların ödenmesine ilişkin beklentiyi destekleyecek kesin bir neden olmadıkça, hiçbir varlık diğer varlıklardan veya borçlardan indirilerek netleştirilemez. Aynı durum gelir ve giderler için de söz konusu olmaktadır. Hiçbir gelir veya gider başka bir gelir veya gider ile karşılıklı indirilerek netleştirilemez.

⁹¹IASB, IAS 31 Interest In Joint Ventures, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

⁹²IASB, IAS 31 Interest In Joint Ventures, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

Oransal konsolidasyon uygulaması, ortak girişimcinin müştereken kontrol edilen işletme üzerindeki, müşterek kontrolü sona erdiği tarih itibariyle sona ermektedir. Müşterek kontrolün sona ermesi; ortak girişimcinin payını elden çıkarmasıyla veya dışsal kısıtlamalar nedeniyle müşterek kontrolün varlığından söz edilememesi halinde olmaktadır.

Örnek: Kumaş dokuma ve boyama faaliyetinde bulunan X işletmesi ve hazır giyim sektöründe faaliyette bulunan Y işletmesi 2010 yılında bir araya gelerek sermayesi 90.000 TL olan Z işletmesini kurmuşlardır. X ve Y işletmesinden ayrı tüzel kişiliğe sahip Z işletmesinin %50 payı X işletmesine, %50 payı Y işletmesine aittir. X ve Y işletmelerinin aralarında yatıkları bir anlaşmaya göre; Z işletmesi müştereken kontrol edilmektedir. X, Y ve Z işletmelerinin finansal tabloları aşağıdaki gibidir.

Tablo 5: X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu

X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu			
Nakit ve Nakit Benzerleri	17.400	Finansal Borçlar	78.400
Ticari Alacaklar	122.600	Ticari Borçlar	108.600
Stoklar	84.500	Özsermaye	
Maddi Duran Varlıklar	80.500	Sermaye	135.000
Z İşletmesi	45.000	Dönem Kârı	28.000
Aktif Toplamı	350.000	Pasif Toplamı	350.000

Tablo 6: X İşletmesi 2010 Yılı Gelir Tablosu

X işletmesi 01.01.2010-31.12.2010 Dönemi Gelir Tablosu	
Net Satışlar	731.100
Satışların Maliyeti (-)	(712.500)
Diğer Gelirler	24.000
Faaliyet Giderleri (-)	(14.600)
Net Kâr	28.000

Tablo 7: Y İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu

Y İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu			
Nakit ve Nakit Benzerleri	24.300	Finansal Borçlar	102.600
Ticari Alacaklar	183.500	Ticari Borçlar	171.200
Stoklar	140.200	Özsermaye	0
Maddi Duran Varlıklar	135.000	Sermaye	225.000
Z İşletmesi	45.000	Dönem Kârı	29.200
Aktif Toplamı	528.000	Pasif Toplamı	528.000

Tablo 8: Y İşletmesi 2010 Yılı Gelir Tablosu

Y İşletmesi 01.01.2010-31.12.2010 Dönemi Gelir Tablosu	
Net Satışlar	860.000
Satışların Maliyeti (-)	(810.400)
Diğer Gelirler	62.000
Faaliyet Giderleri (-)	(82.400)
Net Kâr	29.200

Tablo 9: Z İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu

Z İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu			
Nakit ve Nakit Benzerleri	14.200	Finansal Borçlar	65.000
Ticari Alacaklar	103.000	Ticari Borçlar	89.000
Stoklar	59.800	Özsermaye	
Maddi Duran Varlıklar	78.000	Sermaye	90.000
		Dönem Kârı	11.000
Aktif Toplamı	255.000	Pasif Toplamı	255.000

Tablo 10: Z İşletmesi 2010 Yılı Gelir Tablosu

Z İşletmesi 01.01.2010-31.12.2010 Dönemi Gelir Tablosu	
Net Satışlar	450.000
Satışların Maliyeti (-)	(405.600)
Diğer Gelirler	6.400
Faaliyet Giderleri (-)	(39.800)
Net Kâr	11.000

X ve Y işletmelerinin, Z iş ortaklığındaki payları %50 olduğundan; Z işletmesi bilanço ve gelir tablosundaki kalemler %50 oranında konsolide edilecektir. 2010 yılı içinde X ve Y işletmeleri ile Z iş ortaklığı arasında herhangi bir varlık alım satım işlemi bulunmamaktadır. Bu şartlar altında Z iş ortaklığı, X işletmesi tarafından aşağıdaki gibi konsolide edilecektir.

Tablo 11: X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Oransal Konsolidasyon)

X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu						
	X İşletmesi	Z İşletmesi	Z İşlemesinden X İşletmesine Düşen Pay	Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Bilanço
				Borç	Alacak	
Nakit ve Nakit Benzerleri	17.400	14.200	7.100			24.500
Ticari Alacaklar	122.600	103.000	51.500			174.100
Stoklar	84.500	59.800	29.900			114.400
Maddi Duran Varlıklar	80.500	78.000	39.000			119.500
Z İş Ortaklığı	45.000				45.000	-
Aktif Toplamı	350.000	255.000	127.500			432.500
Finansal Borçlar	78.400	65.000	32.500			110.900
Ticari Borçlar	108.600	89.000	44.500			153.100
Özsermaye						
Sermaye	135.000	90.000	45.000	45.000		135.000
Dönem Kârı	28.000	11.000	5.500			33.500
Pasif Toplamı	350.000	255.000	127.500			432.500

Tablo 12: X İşletmesi 2010 Yılı Konsolide Gelir Tablosu (Oransal Konsolidasyon)

X İşletmesi 01.01.2010-31.12.2010 Dönemi Gelir Tablosu						
	X İşletmesi	Z İşletmesi	Z İşlemesinden X İşletmesine Düşen Pay	Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Gelir Tablosu
				Borç	Alacak	
Net Satışlar	731.100	450.000	225.000			956.100
Satışların Maliyeti (-)	(712.500)	(405.600)	(202.800)			(915.300)
Diğer Gelirler	24.000	6.400	3.200			27.200
Faaliyet Giderleri (-)	(14.600)	(39.800)	(19.900)			(34.500)
Net Kâr	28.000	11.000	5.500			33.500

Z iş ortaklığı, Y işletme tarafından aşağıdaki gibi konsolide edilecektir.

Tablo 13: Y İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Oransal Konsolidasyon)

Y İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu						
	Y İşletmesi	Z İşletmesi	Z İşlemesinden Y İşletmesine Düşen Pay	Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Bilanço
				Borç	Alacak	
Nakit ve Nakit Benzerleri	24.300	14.200	7.100			31.400
Ticari Alacaklar	183.500	103.000	51.500			235.000
Stoklar	140.200	59.800	29.900			170.100
Maddi Duran Varlıklar	135.000	78.000	39.000			174.000
Z İş Ortaklığı	45.000				45.000	-
Aktif Toplamı	528.000	255.000	127.500			610.500
Finansal Borçlar	102.600	65.000	32.500			135.100
Ticari Borçlar	171.200	89.000	44.500			215.700
Özsermaye						
Sermaye	225.000	90.000	45.000	45.000		225.000
Dönem Kârı	29.200	11.000	5.500			34.700
Pasif Toplamı	528.000	255.000	127.500			610.500

Tablo 14: Y İşletmesi 2010 Yılı Konsolide Gelir Tablosu (Oransal Konsolidasyon)

Y İşletmesi 01.01.2010-31.12.2010 Dönemi Gelir Tablosu						
	Y İşletmesi	Z İşletmesi	Z İşlemesinden Y İşletmesine Düşen Pay	Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Gelir Tablosu
				Borç	Alacak	
Net Satışlar	860.000	450.000	225.000			1.085.000
Satışların Maliyeti (-)	(810.400)	(405.600)	(202.800)			(1.013.200)
Diğer Gelirler	62.000	6.400	3.200			65.200
Faaliyet Giderleri (-)	(82.400)	(39.800)	(19.900)			(102.300)
Net Kâr	29.200	11.000	5.500			34.700

5.4.2. İş Ortaklıklarının Muhasebeleştirilmesi: Özkaynak Yöntemi

Müştereken kontrol edilen işletmelerde pay sahibi olan ortak girişimci söz konusu payını kendi finansal tablolarına yansıtırken oransal konsolidasyon yöntemine alternatif olarak özkaynak yöntemini kullanabilmektedir. Ancak alternatif uyguna olan özkaynak yönteminin kullanımı standart tavsiye etmemektedir.⁹³ Çünkü oransal konsolidasyon yöntemi ortak girişimcinin müştereken kontrol edilen işletmedeki katılım payının özü ve ekonomik gerçekliğini (müşterek kontrol edilen işletmenin gelecekte sağlayacağı ekonomik faydadan ortak girişimcinin elde edeceği pay üzerindeki kontrolünü) daha net yansıtmaktadır. Bu nedenle standart;

- Finansal tablo kalemlerinin birleştirilmesinin uygun olmadığı ve
- Ortak girişimcilerin müştereken kontrol edilen işletmede, müşterek kontrolden ziyade önemli etkiye sahip olduğu durumlarda

özkaynak uygulamasını tavsiye etmektedir.

Örnek: Müştereken kontrol edilen işletmelerin konsolidasyonu, oransal konsolidasyon konusunda yer alan örneğin; özkaynak yöntemine göre X ve Y işletmelerinin finansal tablolarına yansıtılması aşağıdaki gibi olmaktadır.

Tablo 15: X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Özkaynak Yöntemi)

X İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu			
Nakit ve Nakit Benzerleri	17.400	Finansal Borçlar	78.400
Ticari Alacaklar	122.600	Ticari Borçlar	108.600
Stoklar	84.500	Özsermaye	
Maddi Duran Varlıklar	80.500	Sermaye	135.000
Z İşletmesi	50.500	Dönem Kârı	33.500
Aktif Toplamı	355.500	Pasif Toplamı	355.500

⁹³ Orhan Kahraman, "Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarındaki Değerleme Ölçüleri", **Vergi Dünyası**, Sayı:296, Nisan 2006

Tablo 16: Y İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Konsolide Bilançosu (Özkaynak Yöntemi)

Y İşletmesi 31.12.2010 Tarihli Bilançosu			
Nakit ve Nakit Benzerleri	24.300	Finansal Borçlar	102.600
Ticari Alacaklar	183.500	Ticari Borçlar	171.200
Stoklar	140.200	Özsermaye	
Maddi Duran Varlıklar	135.000	Sermaye	225.000
Z İşletmesi	50.500	Dönem Kârı	34.700
Aktif Toplamı	533.500	Pasif Toplamı	533.500

X ve Y işletmelerinin Z iş ortaklığındaki payları %50 olduğundan dolayı, Z iş ortaklığının 2010 yılı kârından X ve Y işletmelerine düşen pay 5.500 TL (11.000 X % 50 = 5.500) olacaktır. Z iş ortaklığının kârından X ve Y işletmelerine düşen pay, X ve Y işletmelerinin aktifinde “Z İşletmesi” kalemine, pasifinde ise “Dönem Kârı” kalemine ilave edilerek raporlanmaktadır.

5.5. İş Ortaklığı ve Ortak Girişimci Arasındaki İşlemler

Ortak girişimciler tarafından iş ortaklığına satılan varlıklar veya katılım bedeli olarak teslim edilen varlıklar işlemin özünü yansıtmalı ve bu işlemlerden oluşabilecek her türlü kâr veya zarar raporlanmalıdır. İş ortaklığı ile ortak girişimci arasındaki işlemlerden kaynaklanan değerler ve riskler, sadece diğer ortak girişimcilerin payına isabet eden kâr veya zarar kadar ortak girişimcinin finansal tablolarına yansıtılmaktadır.

5.5.1. İş Ortaklığı ve Ortak Girişimci Arasındaki Varlık Alım Satım İşlemleri

Ortak girişimci tarafından iş ortaklığına varlık satılması veya katılım payı olarak yatırılması durumunda, işlemlerden kaynaklanan kâr/zarar muhasebeleştirilirken işlemin özünün yansıtılması esas alınmaktadır. Bu nedenle varlık alım satım işlemlerinden kaynaklanan kâr/zarar, ortak girişimcinin finansal tablolarına diğer ortak girişimcilerin payı kadar yansıtılmaktadır.⁹⁴

⁹⁴IASB, **The Unaccompanied Interpretations**, <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/en/sic12.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.03.2011).

(Çevrimiçi)

İş ortaklığından ortak girişimciye satılan varlıklardan kaynaklanan kâr/zarar varlık bağımsız, üçüncü kişiye satılana kadar ortak girişimcinin payına düşen kısım ortak girişimci finansal tablolarına yansıtılmamaktadır. Ancak dönen varlıkların net kârının azaldığına veya değer düşüklüğü zararı olduğuna ilişkin göstergelerin söz konusu olması halinde varlığın üçüncü kişiye satışı beklenmeden zarar ortak girişimcinin finansal tablolarına yansıtılmaktadır.⁹⁵

Örnek: X ve Y işlemleri tarafından %50'şer pay sahibi olarak, müştereken kontrol edilen Z işletmesi 12.04.2010 tarihinde 100.000 TL sermaye ile kurulmuştur. Z iş ortaklığı tarafından 20.08.2010 tarihinde, X işletmesine defter değeri 28.000 TL olan araç 20.000 TL karşılığı satılmıştır. Söz konusu satış işleminde 8.000 TL zarar vardır ve X işletmesi aldığı aracı 20.000 TL olarak muhasebeleştirecektir. 8.000 TL zarar kalıcı olduğundan, X işletmesi aracı üçüncü kişilere satışını beklemeden payına düşen 4.000 TL'yi 2010 yılında zarar olarak finansal tablolarına yansıtacaktır.

Aynı aracın 38.000 TL bedel üzerinden satılsaydı; Z iş ortaklığı 10.000 TL kâr edecekti. X işletmesi aldığı aracı, kendi payına ait araç satış kârını düşerek 33.000 TL bedel üzerinden kaydedecekti. 5.000 TL kâr ise itfa edilerek X işletmesi finansal tablolarına yansıtılacaktır. Aracın amortisman oranının %20 (Kıst amortisman uygulanmadığı varsayılmıştır.)'dir. 2010 yılı sonunda X işletmesi finansal tablolarında araç; $38.000 - (38.000 \times \%20) = 26.400$ TL olarak görünecektir.

Ortak girişimci ile iş ortaklığı arasındaki işlemin varlıklarda değer azalışına neden olup olmadığı tespit edilirken kullanım değeri esas alınmaktadır. Kullanım değeri belirlenirken ortak girişimci, varlığın devamlı kullanımını sonucu ve iş ortaklığı tarafından varlığın satışına bağlı olarak gelecekteki nakit akımlarını tahmin etmektedir.

Ortak girişimci nakit yerine iş ortaklığına varlık devrederek iş ortaklığından pay alabilir. Bu durumda devredilen varlıkların gerçeğe uygun değerleri esas alınmaktadır. İş ortaklığının net aktiflerinden ortak girişimciye düşen pay, varlıkların gerçeğe uygun değerini aşıyorsa aradaki fark, diğer ortak girişimcinin payı kadar,

⁹⁵IASB, IAS 31 Interest In Joint Ventures, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

ortak girişimcinin finansal tablolarına kâr olarak yansıtılmaktadır. Aksi durumda yani gerçeğe uygun değer, iş ortaklığının net aktiflerinden fazla ise aradaki fark şerefiyeyi oluşturur.⁹⁶

5.5.2. Ortak Girişimcinin İş Ortaklığından Sağladığı Menfaatler

Müştereken kontrol edilen işletmelerde ortak girişimciler sözleşmeye bağlı düzenleme çerçevesinde belirlenen sınırlarda iş ortaklığının üretiminden veya ortaklığın hasılatından pay almaktadırlar.

Ortak girişimci, iş ortaklığı hasılatından veya ürününden aldığı pay dışında iş ortaklığından çeşitli menfaatler elde edebilmektedir.

Bir veya birden fazla ortak girişimi iş ortaklığının işletmeciliği ve yöneticiliği görevini üstlenebilmektedir. Bu durumda, iş ortaklığı tarafından, bu görevi üstlenen ortak girişimcilere yönetim ücreti ödenmekte ve ödenen ücretler iş ortaklığı tarafından gider olarak muhasebeleştirilmektedir.⁹⁷

5.6. Müştereken Kontrol Edilen İşletmelerde Oransal Konsolidasyon ve Özkaynak Yöntemine İlişkin Muafiyetler

Satış amaçlı elde tutulan varlık olarak sınıflandırılan müştereken kontrol edilen işletmelerdeki paylar, UFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler Standardına göre muhasebeleştirilmektedir. Söz konusu payın, satış amaçlı elde tutulma kistaslarını kaybetmesi durumunda, satış amaçlı elde tutulan varlık olarak muhasebeleştirilmeye başlandığı tarihten itibaren oransal konsolidasyon yöntemine konsolide edilerek veya özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilerek girişimcinin finansal tablolarında gösterilmektedir. Müştereken kontrol edilen işletme satış amaçlı varlık olarak ilk muhasebeleştirildiği tarihten itibaren sonraki raporlama dönemlerine ait finansal tablolar düzeltilmektedir.

⁹⁶IASB, **The Unaccompanied Interpretations,** (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/en/sic13.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

⁹⁷IASB, **IAS 31 Interest In Joint Ventures,** (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

Müştereken kontrol edilen işletmelerde kontrolü sona eren yatırımcı kontrolün sona erme nedenine bağlı olarak payını kendi finansal tablolarına farklı standartları esas alarak yansıtmaktadır.

Müştereken kontrol edilen işletmelerde ortak girişimcinin payı, girişimcinin bağlı ortaklığı haline geldiği tarihten itibaren UMS 27 Konsolide Ve Bireysel Finansal Tablolar Standardı gereği konsolidasyon yöntemine göre girişimcinin finansal tablolarına yansıtılmaktadır.

Müştereken kontrol edilen işletmedeki yatırımcının payı, yatırımcının iştiraki haline gelebilmektedir. Bu durumda yatırımcı sahip olduğu müşterek kontrol hakkını kaybederek önemli etki hakkına sahip olmaktadır. Yatırımcının payı, yatırımcının iştiraki haline geldiği tarihten itibaren UMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar Standardına göre özkaynak yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilmektedir.

Müşterek kontrolü sona eren girişimcinin, yatırımı bağlı ortaklık veya iştirak niteliğine dönüşmediği sürece yatırım UFRS 9 Finansal Araçlar Standardına göre muhasebeleştirilmektedir. Yatırım bu standart gereği, yatırımcının finansal tablolarına gerçeğe uygun değer üzerinden yansıtılmaktadır. Gerçeğe uygun değer ise yatırım üzerinde müşterek kontrolün kaybedildiği tarihteki yatırımın gerçeğe uygun değeri ilk muhasebeleştirilme değeri olmaktadır.

Müşterek kontrolün kaybedilmesi, yatırımın doğrudan elden çıkartılmasıyla eşdeğer tutulmakta ve bunun sonucunda ortaya çıkabilecek zarar yatırımcının finansal tablolarına yansıtılmaktadır. Müşterek kontrolün sona erdiği tarih itibariyle, elden çıkarılan paylardan elde edilen kazanç ve geriye kalan yatırımların gerçeğe uygun değeri ile defter değeri arasındaki fark, yatırımcının finansal tablolarında kâr/zar olarak gösterilmektedir.⁹⁸

⁹⁸IASB, IAS 31 Interest In Joint Ventures, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

5.7. Müştereken Kontrol Edilen İşletmelerle İlgili Dipnotlar

Ortak girişimci finansal tablo dipnotlarında müştereken kontrol edilen işletmedeki payını kendi finansal tablolarına hangi yöntemi (oransal konsolidasyon veya özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirerek) kullanarak yansıttığını açıklamaktadır.

Ortak girişimci, iş ortaklıklarındaki önemli paylarının listesini, türlerini ve müşterek kontrol edilen işletmelerdeki sahiplik hakları oranlarını açıklamaktadır. İş ortaklıklarındaki paylara ilişkin dönen varlık, uzun vadeli varlık, kısa vadeli borç, uzun vadeli borç, gelir ve giderin toplam tutarını açıklamaktadır. Ortak girişimci finansal tablo dipnotlarında bu açıklamaları yaparken payını, hangi yöntem (oransal konsolidasyon veya özkaynak yöntemi) göre finansal tablolarına yansıttığının önemi bulunmamaktadır.

UMS 31 standardı gereği, ortak girişimci zarar ihtimali düşük olmadığı sürece aşağıdaki koşullu yükümlülüklerin toplam tutarını finansal tablolarında açıklar.

- a. Ortak girişimcinin, iş ortaklığındaki payından doğan koşullu yükümlülükleri ve diğer ortak girişimcilerle müştereken maruz kaldığı koşullu yükümlülüklerden kendine düşen payı,
- b. Ortak girişimcinin şarta bağlı olarak yükümlü olduğu, iş ortaklıklarının koşullu yükümlülüklerindeki payı,
- c. İş ortaklığının diğer ortak girişimcilerinin yükümlülükleri için ortak girişimcinin koşullu olarak borçlu olması sebebiyle ortaya çıkan koşullu yükümlülükler.

Ortak girişimcinin diğer taahhütlerinden bağımsız olarak, iş ortaklığındaki payına ilişkin aşağıdaki taahhütlerin toplam tutarını açıklamaktadır.

- a. Ortak girişimcinin iş ortaklıklarındaki payları ile ilgili sermaye taahhüdü ve diğer ortak girişimcilerle birlikte girdiği sermaye taahhütlerindeki payı,

b. İş ortaklıklarının sermaye taahhütlerindeki pay toplamı.⁹⁹

---

⁹⁹ Demir ve Bahadır, **a.g.e.**, s.185.

6. İŞLETME BİRLEŞMELERİ VE KONSOLİDASYON

II. Dünya Savaşı sonrasında iktisadi ve sosyal şartlarda meydana gelen önemli değişimler işletmeleri, sonuçlarını daha kısa sürede görebileceği işletme birleşmelerine yönlendirmiştir.¹⁰⁰

Sanayisi gelişen ekonomilerde özellikle 1980’li yıllardan sonra; birleşmeleri teşvik eden vergi kanunları ve sermaye piyasası kuralları düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeler işletmelerin birleşmeye yönelmesinde etkili olmuştur.¹⁰¹

İşletmelerin birleşmesine ilişkin muhasebe ve raporlama uygulamalarını UFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardında düzenlenmiştir. Bu standart, bir işletmenin diğer bir işletme tarafından iktisap edilmesini ve iktisap eden işletmenin belirlenmemesi durumunda çıkarların birleştirilmesine ilişkin muhasebe politikalarına ait düzenlemeleri de içermektedir.¹⁰²

6.1. İşletme Birleşmeleri Kavramı ve Kapsamı

TTK’ ya göre birleşme, devrolunan işletmenin malvarlığı karşılığında, bir değişim oranına göre devralan işletme paylarının, devrolunan işletmenin ortaklarınca kendiliğinden iktisap edilmesiyle gerçekleşir.¹⁰³

UFRS 3’e göre işletme birleşmesi, edinen işletmenin bir veya birden fazla işletmenin kontrolünü ele aldığı bir işlem veya bir olaydır. Birleşme sonucunda, farklı işletmeler tek finansal raporlama birimi haline gelmektedir. Edinen işletme diğer işletmeler üzerindeki kontrolünü çeşitli şekillerde sağlayabilmektedir. Edinen işletme;

---

¹⁰⁰ Ferah Türkoğlu, “Türk Hukukunda Anonim Şirketlerin Birleşmesi ve Rekabet Hukuku Kuralları Açısından Değerlendirilmesi”, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilimdalı Yayınlamamış Y.L.Tezi, 2002, s.7.

¹⁰¹ Hüseyin Akay, **İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi**, İstanbul: Yayımlı Matbaası, 1997, s.91

¹⁰² Başak Ataman Akgül ve Hüseyin Akay, **Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2004, 2. Basım, s.116.

¹⁰³ 6102 Nolu Türk Ticaret Kanunu (14.02.2011 tarih 27846 sayılı **TC Resmi Gazete**).

- Nakit ve nakit benzeri varlıkların veya diğer varlıkları transfer ederek
- Borç yükümlülüğü altına girerek
- Özkaynak paylarının ihraç edilmesiyle
- Değişik şekilde bedel transferiyle veya
- Bedel transferi olmadan, yalnızca sözleşme aracılığıyla

kontrolü sağlayabilmektedir.

İşletme birleşmeleri farklı yollar ile gerçekleşebilmektedir. Bunun nedeni yasal düzenlemeler, vergisel yükümlülükler veya diğer nedenler olabilmektedir. İşletme birleşme yolları olarak aşağıdaki örnekler sayılabilmektedir.

- Edinen işletme bir veya birden fazla bağlı ortaklığın kontrolünü ele alabilir ya da bir veya birden fazla işletmeye ait net varlıklar edinen işletmeye dahil edilir.
- Birleşen işletme net varlıklarını veya bu işletmelerin pay sahipleri kendi özkaynak paylarını birleşen diğer işletmeye veya onun sahiplerine transfer eder.
- Birleşen işletmeler net varlıklarını veya söz konusu işletmelerin pay sahipleri kendi özkaynak paylarını yeni kurulan işletmeye devreder.
- Birleşen işletmelerden birinin önceki sahiplerinin bir araya gelerek oluşturduğu grup, birleşen işletmenin kontrolünü ele alır.¹⁰⁴

İşletme birleşmelerinin bir tarafında edinilen olarak tanımlanan diğer tarafında bir veya birden fazla işletmenin kontrolünü ele alan edinen olarak tanımlanan işletme bulunmaktadır. UFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardının amacı; edinilen işletmenin tanımlanabilir varlıklarını, üstlenilen borçlarını ve azınlık paylarını finansal tablolarına nasıl yansıtılacağına ilişkin yol göstermektedir.

İşletme birleşmeleri standardının uygulanamayacağı durumlar ise şunlardır:

---

¹⁰⁴IASB, IFRS 3 Business Combinations, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

- İş ortaklığı oluşturma amacıyla işletmelerin bir araya geldiği işletme birleşmeleri,
- Ortak kontrole tabi teşebbüs veya işletmelerin birleşmesi,
- İki veya daha fazla ortak faydalı işletmenin birleşmesi ve
- Ortak girişimcilerin, iş ortaklıklarındaki payları muhasebeleştirilmesinde

UFRS 3 standardı uygulanmaz.¹⁰⁵

6.2. İşletme Birleşmeleri Nedenleri

İşletmelerin dışsal büyüme yöntemlerinden biri olan işletme birleşmeleri, iki veya daha fazla işletmenin, faaliyetlerini ekonomik ve hukuksal açıdan tek birlik haline getirmesi veya işbirliğine gitmesidir. İşletme birleşmelerinde temel amaç büyümek olduğundan, işletmelerin büyüme ve birleşme sebepleri büyük ölçüde paralellik göstermektedir.

İşletmeleri birleşmeye iten nedenlerin bazıları şunlardır:

- Ölçek ekonomisinden yararlanma ve büyük bir işletme yaratma,
- Dışsal büyümenin iç büyümeye göre avantajlı olması,
- Vergi avantajlarından yararlanma,
- Rekabetin azaltılması,
- Psikolojik nedenler,
- Faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve riskin azaltılması,
- Finansal nedenler ve düşük maliyetle borçlanma.

Ölçek Ekonomisinden Yararlanma ve Büyük Bir İşletme Yaratma: Genelde üretim faaliyetleri için söz konusu olan ölçek ekonomisi, pazarlama, muhasebe, finansal kontrol ve üst düzey yönetim gibi merkezi hizmetlerin paylaşımında da geçerli olmaktadır. Ölçek ekonomisinden yararlanılması sonucunda, diğer koşullar aynı kalarak firma kârını arttırılabilmektedir. İşletme birleşmeleri neticesinde artan

---

¹⁰⁵ Gücenme Gençoğlu, *age.*, s.339.

üretim olanakları ve üretim olanaklarının rasyonel kullanımı sonucu maliyetler azaltılmakta ve işletmenin pazardaki etkinliği arttırılmaktadır.¹⁰⁶

İşletme sahipleri, yönetim kurulu veya eş değer idari organının büyümek suretiyle büyük bir işletme yaratma istekleri işletmeleri birleşmeye yöneltmektedir.¹⁰⁷

Birleşme sonucunda ulaşılan ekonomik güç, birleşen işletmelerin ekonomik varlıklarının toplamından daha fazla olabilmektedir. Birleşmiş işletmelerin değeri, işletmelerin toplam değerini aşıyorsa bu durum işletme birleşmelerini teşvik edici bir unsur olmaktadır.¹⁰⁸

Dışsal Büyümenin İç Büyümeye Göre Avantajlı Olması: Birleşme yoluyla gerçekleşen dış büyümenin iç büyüme göre bir takım avantajlı yanları bulunmaktadır. Dışsal büyümenin içsel büyüme göre çok daha kısa sürede gerçekleşmesi, işletmelerin içsel büyümede gerçekleştireceği harcamaların birleşmeden çok daha fazla olması, işletme birleşmeleri sonucu finansman sağlamanın daha kolay olması, risk ve rekabetin firmalar arasında azalması gibi nedenlerle işletmeler birleşme yoluna gitmeyi tercih etmektedirler.¹⁰⁹

Vergi Avantajlarından Yararlanma: Kârlı bir işletme zarar eden bir işletmeyi satın aldığı anda; söz konusu zarar eden işletmedeki zararın kâr eden işletme tarafından mahsup edilmesine vergi kanunlarının olanak tanınması, işletmeleri birleşmeye yöneltmektedir.¹¹⁰

Rekabetin Azaltılması: Aynı endüstri alanında faaliyette bulunan işletmelerin birleşmesi işletmeler arasındaki rekabetin azalmasını sağlamaktadır. Büyüme sürecinde olan işletmeler elverişsiz ve yüksek riskin olduğu rekabet ortamından kaçınmak için birleşmeye yönelebilmektedirler.¹¹¹

---

¹⁰⁶ Akay, **a.g.e.**, s.15.

¹⁰⁷ Akay, **a.g.e.**, s.18.

¹⁰⁸ Ayten Ersoy, "Uluslararası Muhasebeye Göre Ticari Birleşmeler ve Konsolidasyon Uygulamaları – 1", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 136 (Nisan: 2004)

¹⁰⁹ Akay, **a.g.e.**, s.16.

¹¹⁰ İsmail Hakkı Güneş ve Ali Arslan Akbıyık, **İşletmelerde Birleşme ve Tasfiye Uygulamaları**, İstanbul: İSMMMO Yayınları, 2002., s.31.

¹¹¹ Güneş ve Akbıyık, **a.g.e.**, s.28.

Psikolojik Nedenler: İşletme yönetiminin; yönetsel veya finans alanında yeteneklerini gösterme arzusu, daha büyük bir işletme organizasyonunu yönetme isteği, işletmenin sürekliliğini güvence altına alma isteği, kurumsallaşamama kaygısı işletmelerin birleşme kararı almalarında etkili olmaktadır.

Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Riskin Azaltılması: Büyüme hızı düşük olan veya durgun endüstrilerde faaliyet gösteren işletmeler, buldukları sektöre kıyasla daha hızlı büyüyen veya büyüme potansiyeli olan daha kârlı sektörlerle yatırım yaparak faaliyet alanında çeşitlendirme yoluna gidebilmektedirler.¹¹² Böylece sektörün durgun veya büyüme hızının düşük olmasından kaynaklanan risk azaltılabilecektir.

Finansal Nedenler ve Düşük Maliyetle Borçlanma: İşletmeler büyüme için gerekli finansal kaynakları birleşme yoluyla diğer işletmelerden sağlayabilmektedir. Amacı büyüme olan işletmelerin uyguladıkları birleşme stratejileri sonucu kaynak bulmak daha kolay hale gelmektedir.¹¹³

6.3. UFRS 3 Standardına Göre İşletme Birleşmelerinin Muhasebeleştirilmesinde Satın Alma Yöntemi Uygulama Aşamaları

UFRS 3 İşletme Birleşmeleri standardına gereği, tüm işletme birleşmeleri satın alma yöntemine göre muhasebeleştirilmek zorundadır. Satın alma yöntemine göre birleşme sürecindeki işlemlerde edinen işletme esas alınmaktadır. Satın alma yöntemi uygulanırken her işletme birleşmesinde satın alan taraf belirlenmektedir. Satın alma yönteminde; birleşme tarihi itibarıyla devralınan işletmenin tanımlanabilir varlıkları, yükümlülükleri ve koşullu yükümlülükleri gerçeğe uygun değerleri üzerinden ve işletme birleşmesinde iktisap edilen şerefiye değer düşüklüğüne tabi tutularak devralan işletme tarafından muhasebeleştirilir. Satın alan taraf haricinde kalan payların mevcut olması durumunda da azınlık paylarının gerçeğe uygun değer dikkate alınmaktadır.

---

¹¹² Mehmet Civan ve İbrahim Halil Ekşi, “Kobi’lerde Yeniden Yapılanma ve Bu Bağlamda Şirket Birleşmeleri ile İlgili Bir Uygulama”, **I. Orta Anadolu Kongresi, Kobilerin Finansman ve Pazarlama Sorunları**, KOSGEB, Nevşehir, 18-21 Ekim, s.396.

¹¹³ Güneş ve Akbıyık, a.g.e., s.31.

Satın alma yöntemi uygulanırken bir takım tespitler ve ölçümler yapılmaktadır. Bunlar;

- Edinen işletmenin belirlenmesi,
- Birleşme tarihinin belirlenmesi,
- Edinilen tanımlanabilir varlıkların ve yükümlülüklerin, azınlık paylarının finansal tablolara yansıtılması ve ölçülmesi,
- Pazarlıklı satın alma süreci sonucunda oluşabilecek şerefiye veya kazancın muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesidir.

6.3.1. Edinen İşletmenin Belirlenmesi

İşletme birleşmelerinde edinilen bir veya birden fazla işletme ve edinilen işletmelerin kontrolünü ele geçiren edinen bir işletme bulunmaktadır. İşletme birleşmeleri sonucu edinilen ve edinen işletme tek raporlayan işletme haline dönüşmekte ve kontrol gücü edinen işletmede toplanmaktadır.

Edinen işletme, birleşme sonucunda birleşmeye taraf olan edinilen işletme veya işletmeler üzerinde kontrolü ele almaktadır. Edinen işletme belirlenirken UMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar Standardındaki kontrol tanımı rehber alınmaktadır. Kontrol ile ifade edilen; edinen işletmenin, edinilenin işletme finansal ve faaliyet politikalarını söz konusu işletmenin faaliyetlerinden fayda sağlama amacıyla yönetme gücünü elinde bulundurmasıdır. Ancak UMS 27 standardına göre edinilen işletme belirlenemiyorsa aşağıdaki unsurlar dikkate alınarak edinen işletme belirlenmektedir.

- a. Nakit veya başka varlıkların transferi veya borç altına girilmesi yoluyla gerçekleştirilen işletme birleşmelerinde edinen işletme, nakit veya başka varlıkları transfer eden veya borç altına giren işletmedir.
- b. Özkaynak paylarının değişimine dayanan işletme birleşmelerinde, kendi özkaynak paylarını ihraç eden işletme edinen işletmedir. Ters birleşmelerde kendi paylarını ihraç eden işletme, edinilen işletmedir. Özkaynak paylarının

değişimine dayanan işletme birleşmelerinde edinen işletme belirlenirken aşağıdaki faktörler de dikkate alınmaktadır.

- İşletme birleşmesi sonrası genellikle birleşmiş işletmedeki oy kullanma haklarının en büyük kısmını elde eden veya elde tutmaya devam eden işletme edinen işletme olmaktadır. Oy kullanma hakkının en büyük kısmını elde tutan işletme belirlenirken, olağandışı veya özel oy kullanma anlaşmasının ve opsiyonunun, garantisinin veya dönüştürülebilir menkul kıymetlerin var olup olmadığı dikkate alınmaktadır.
  - Edinen işletme genellikle, tek sahibi veya organize olmuş sahipler grubunun birleşmiş işletmede en büyük azınlık oy hakkına sahip olduğu işletmedir.
  - Edinen işletme; birleşen işletmeler arasında, birleşmiş işletmenin yönetim kurulu veya eş değer organı üyelerinin çoğunluğunu seçme, atama veya görevden alma yetkisine sahip olan işletmedir.
  - Birleşen işletmeler arasında, birleşmiş işletmenin yönetimine hâkim olan işletme genellikle edinen işletmedir.
  - Birleşen işletmeler arasında, birleşme öncesi gerçeğe uygun değerler üzerinde diğer işletme veya işletmelere ödeme yapan edinen işletme olmaktadır.
- c. Birleşen işletmeler arasında hasılat, varlıklar veya kâr gibi unsurlarda görece büyüklüğü diğer birleşen işletme veya işletmelerden önemli derecede daha büyük olan işletme edinen işletmedir.
- d. İki'den fazla işletmenin dahil olduğu bir işletme birleşmesinde edinen işletme belirlenirken, birleşen işletmelerden hangisinin birleşmeyi başlattığı da dikkate alınmaktadır.

- e. Bir işletme birleşmesini gerçekleştirmek üzere kurulmuş bir işletmenin edinen işletme olması şart değildir. Eğer bir işletme birleşmesini gerçekleştirmek üzere özkaynak payı ihraç edecek yeni bir işletme kurulmuş ise, birleşen işletmelerden biri edinen işletme olarak belirlenir. Bunun tersine nakit veya başka varlıklar transfer eden veya borç altına giren işletme, edinen işletme olabilir.¹¹⁴

6.3.2. Birleşme Tarihinin Belirlenmesi

Edinen işletmenin, edinilen işletmenin kontrolünü ele geçirdiği tarihi birleşme tarihi olarak kabul edilmektedir.¹¹⁵

Edinen işletme tarafından edinilen işletmenin kontrolünün ele geçirdiği tarih genellikle, edinen işletmenin bedeli transfer ettiği, edinilen işletmenin varlıklarını edindiği ve borçlarını üstlendiği tarih olmaktadır. Söz konusu bu tarihe kapanış tarihi de denilmektedir. Edinen işletme kontrolü, kapanış tarihinden önce veya sonra yazılı bir anlaşma ile ele geçirebilmektedir. Bu durumda yasal olarak birleşmenin gerçekleşmesi önem arz etmemekte ve kontrolün ele geçirildiği tarih birleşme tarihi olmaktadır.¹¹⁶ Birleşme tarihi belirlenirken konu ile ilgili tüm gerçekler ve durumlar edinen işletme tarafından dikkate alınmaktadır.

6.3.3. İktisap Bedelinin Belirlenmesi

6.3.3.1. İktisap Edilen İşletmenin Değerinin Belirlenmesi

İşletme birleşmelerinde transfer edilen bedel gerçeğe uygun değer ile ölçülmektedir. Transfer edilen bedel, edinen işletmenin transfer ettiği varlıkların birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile edinen işletmenin edinilen işletmenin önceki sahiplerine karşı üstlendiği borçların ve edinen işletme tarafından çıkarılan özkaynak paylarının toplamıdır. Transfer edilen bedel; nakit, diğer varlıklar, edinen işletmenin tam bağlı ortaklığı veya iştiraki, koşullu bedeller, sıradan

¹¹⁴Gücenme Gençoğlu, **a.g.e.**, s.345.; IASB, IFRS 3 Business Combinations, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

¹¹⁵ Aydın Karapınar, **İşletme Birleşmeleri**, Ankara: Gazi Kitabevi 2006.s.71

¹¹⁶ Okan Netek, “İşletme Birleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi: TFRS 3 Uygulaması – 1”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:221. (Mayıs 2011)

veya imtiyazlı özkaynağa dayalı finansal araçlar, opsiyonlar, garantiler ve ortak faydalı işletmelerin üye hakları olabilmektedir.

Transfer edilen bedel, edinen işletmenin, birleşme tarihindeki defter değerleri ile gerçeğe uygun değerleri birbirinden farklı olan varlık veya borçları içerebilmektedir. Bu durumda, edinen işletme tarafından, transfer edilen varlık veya borçların birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerleri yeniden ölçülmekte ve ortaya çıkan kâr veya zarar gelir tablosu ile ilişkilendirilmektedir. İşletme birleşmesinden sonra, bazen transfer edilen varlık veya borçlar birleşmiş işletmede kalmakta ve edinen işletme söz konusu varlık veya borçların kontrolüne sahip olmaya devam etmektedir. Bu durumda, kontrolü kendinde kalmaya devam eden varlık ve borçlar edinen işletme tarafından birleşme tarihinden önceki defter değeri ile ölçülür ve aradaki fark (gerçeğe uygun değer ve defter değeri farkı) kâr/zarara yansıtılmaz.

Edinilen işletmenin transfer ettiği bedel, koşullu bedel anlaşmalarından kaynaklanan her türlü varlık veya borcu da içermektedir. Edinen işletme, koşullu bedelin birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerini, transfer edilen bedele dahil olarak muhasebeleştirir.

Aşamalı birleşmelerde edinen işletmenin kontrol gücü olmayan paylarına ilave olarak sonradan edinen işletmenin özkaynak payları satın alınmaktadır. Aşamalı olarak gerçekleşen işletme birleşmelerinde, edinen işletme daha önceden elinde bulundurduğu edinilen işletmenin özkaynak paylarını da birleşme tarihi itibarıyla gerçeğe uygun değer ile ölçerek aradaki farkı kâr/zarara veya diğer kapsamlı gelire yansıtır.¹¹⁷

Edinen işletme bedel transferi olmaksızın edinen işletmenin kontrolünü ele alabilmektedir. Bedel transferi olmasa dahi satın alma yöntemi bu işletme birleşmeleri içinde uygulanmaktadır. Transfer edilen bedel olmaksızın gerçekleşen işletme birleşmeleri şu şekilde olabilmektedir.¹¹⁸

---

¹¹⁷IASB, IFRS 3 Business Combinations, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

¹¹⁸IASB, IFRS 3 Business Combinations, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

- Edinilen işletme, edinen işletmenin kontrolünü ele almak için kendi hissesini geri satın alır.
- Edinen işletmenin, edinilen işletmedeki oy haklarının çoğunluğunu elinde bulundurmasına rağmen, kontrolü engelleyen azınlık veto hakları geçersiz hale gelir.
- Edinen ve edinilen işletmenin birleşme konusunda sözleşme üzerinden anlaşması durumunda, edinen işletme edinilen işletme karşılığı bir bedel transfer etmez. Edinen işletme birleşme öncesinde veya sonrasında edinilen işletmenin özkaynak payına sahip olmamaktadır. Örneğin; borsada işlem gören bir işletme oluşturmak amacıyla, iki işletme sözleşme aracılığı ile bir araya gelebilmektedir.

6.3.3.2. İşletme Birleşmelerinde Satın Alım Giderleri

İşletme birleşme maliyetleri, edinilen işletmenin kontrolünü elde etmek için, edinen işletmenin gerçekleşen veya üstlendiği yükümlülükleri içermektedir. Birleşme nedeniyle gelecekte ortaya çıkacağı beklenen zararlar ve diğer maliyetler işletme birleşmesi maliyetine dahil edilmemektedir. Birleşme nedeniyle gelecekte ortaya çıkması beklenen zararlar ve diğer maliyetler, edinen işletmenin edinilen işletmenin kontrolünü elde etmek için üstlendiği yükümlülükler değildir; bu nedenle söz konusu maliyet ve zararlar birleşme maliyetine dahil edilmemektedir.

İşletme birleşmesi maliyetleri, işletme birleşmesiyle doğrudan bağlantılı maliyetleri içermektedir. Edinen işletmenin işletme birleşmesi için katlandığı satın alma maliyetleri; maliyetlerin gerçekleştiği ve hizmetlerin alındığı dönemlerde giderleştirilmektedir. Aracılık ücretleri, danışmanlık ücretleri, yasal ücretler, muhasebe ve değerlemeye ilişkin ücretler, diğer profesyonel ücretler veya müşavirlik ücretleri; iç satın alma biriminin idamesi katlanılan genel yönetim giderleri ve diğer maliyetler, hisse senetlerinin ihraç edilmesine ilişkin maliyetler satın alma ilişkin maliyetlerdir.¹¹⁹

---

¹¹⁹ Örtten, Kaval ve Karapınar, a.g.e., s.724.

İşletme birleşmesi amacıyla düzenlenen ve ihraç edilen finansal borçlanma araçlarına ilişkin, giderler, doğrudan işletme birleşmesinden kaynaklanmamaktadır. Söz konusu giderler borçlanma işleminden kaynaklandığından bu nedenle işletmeler bu türdeki giderleri işletme birleşmesi maliyetine dahil etmezler. Finansal borçlanma araçlarına ilişkin giderler, finansal borcun ilk muhasebeleştirilmesi sırasında finansal borca dahil edilir.

İşletme birleşmesi amacıyla ihraç edilen özkaynağa dayalı araçlara ilişkin giderler de doğrudan işletme birleşmesi ile ilgili giderler olmadığından işletmeler bu türdeki giderleri işletme birleşmesi maliyetine dahil etmemektedirler. Söz konusu giderler UMS 32 Finansal Araçlar: Açıklamalar ve Sunum standardına göre sermaye araçları ihraç kazancından düşülmektedir.

6.3.3.3. Edinilen Tanımlanabilir Varlık ve Borçların Belirlenmesi, Sınıflandırılması ve Ölçülmesi

Satın alma yönteminde muhasebeleştirme koşullarının sağlanabilmesi için, edinilen tanımlanabilir varlık ve borçların kapsamının belirlenmesi gerekmektedir.

Edinilen Tanımlanabilir Varlık ve Borçların Belirlenmesi: Birleşme tarihi itibarıyla edinilen tanımlanabilir varlıklar ve üstlenilen borçlar, satın alma yöntemine göre muhasebeleştirilirken, söz konusu varlık ve borçların UMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı ve Kavramsal Çerçeve de geçen tanıma uygun olması gerekmektedir. Varlığın veya üstlenilen borcun tanımlanabilir olması aşağıdaki şartlardan birini taşımasına bağlıdır.

- İşletmeden ayrılabilen veya bölünebilen, tek başına veya bir sözleşme sonucu satılabilen, transfer edilen, lisanslanan, kiralanan veya takas edilen, varlık veya borç; veya
- Sözleşmeye dayalı veya diğer yasal haklardan kaynaklanan varlık ve borçlar bu kapsamda değerlendirilir.

İşletme birleşmesinde edinen işletmenin edindiği tanımlanabilir maddi olmayan duran varlıklar şerefiyeden ayrı olarak muhasebeleştirilmektedir. Maddi

olmayan duran varlık, ayrılabilirlik veya sözleşmeye dayalı olma ölçütünü taşıması durumunda tanımlanabilir maddi olmayan duran varlıktır.

Muhasebeleştirme koşullarının sağlanabilmesi için edinilen tanımlanabilir varlıklar ve üstlenilen tanımlanabilir borçlar, edinilen işletme ile edinilen işletme arasında işletme sırasında el değiştiren unsurların parçası olmalıdır.

Tanımlanabilir varlık ve borca ilişkin sınırlı istisnai durumlar; koşullu borçlar, gelir vergileri, çalışanlara sağlanan faydalar, tazminat varlıklarıdır.

Koşullu borçlar; edinen işletmenin üstlendiği koşullu borç geçmişteki olaylardan kaynaklanan cari bir yükümlülük ise ve koşullu borcun gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülebiliyorsa, birleşme tarihi itibarıyla muhasebeleştirir.

Gelir vergileri; edinen işletmenin edindiği varlıklardan üstlendiği borçlardan kaynaklanan ertelenmiş vergi borcu veya varlığı, UMS 12 Gelir Vergileri Standardına göre muhasebeleştirilir.

Çalışanlara sağlanan faydalar; edinilen işletmenin çalışanlarına sağladığı faydalardan kaynaklanan borçlar veya varlıklar UMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardına göre ölçülür ve muhasebeleştirilir.

Tazminat varlıkları; tazminat taahhüdü birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değer ile ölçülerek muhasebeleştirilmiş bir varlığa veya borca ilişkinse, edinen işletme tazminat varlığını birleşme tarihinde ve birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri ile muhasebeleştirir.

Edinilen Tanımlanabilir Varlık ve Borçların Sınıflandırılması: Edinen işletme diğer uygulanacak standartları belirleme amacıyla tanımlanabilir varlık ve üstlenilen borçları birleşme tarihi itibarıyla sınıflandırmalı veya belirlemelidir. Edinen işletme, tanımlanabilir varlık ve üstlenilen borçları sınıflandırırken veya belirlerken; birleşme tarihinde var oldukları şekilde sözleşme hükümlerini, ekonomik koşulları, sahip olduğu operasyonel politikaları, muhasebe politikaları ve konuya ilişkin diğer tüm koşulları dikkate almalıdır.

Standartta bu kurala ilişkin iki istisna getirilmektedir. Bunlar; UMS 17 Kiralama Sözleşmeleri ve TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri'dir. Bir kiralama sözleşmesinin UMS 17 Kiralama Sözleşmeleri uyarınca faaliyet kiralaması veya finansal kiralama olarak sınıflandırılması ve bir sözleşmenin TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri uyarınca sigorta sözleşmesi olarak sınıflandırılmasıdır.

Standartlar bazen işletmenin belirli bir varlığın ya da borcun sınıflandırılmasına göre değişik muhasebeleştirme türleri uygulayabilmektedir. Edinen işletmenin birleşme tarihinde var olan ve bu koşullar altında yapması gereken sınıflandırmalar ve belirlemeler aşağıdakileri de içermektedir:

- Belirli finansal varlık veya borç finansal araç ise, gerçeğe uygun değer veya itfa edilmiş maliyet bedeliyle ölçülür ve finansal varlık veya borç olarak sınıflandırılır.
- UMS 39'a göre türev finansal aracın riskten korunma aracı olarak belirlenmesi ve

Saklı bir türev ürünün finansal araç kapsamı dışındaki bir ana sözleşmeden ayrılmasının gerekip gerekmediğinin değerlendirilmesi.

Edinilen Tanımlanabilir Varlık ve Borçların Ölçülmesi: Edinen işletme, edinilen tanımlanabilir varlıkları ve üstlendiği tanımlanabilir borçları birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçmektedirler. Ölçüm prensibi ile ilgili istisnai konular; gelir vergileri, çalışanlara sağlanan faydalar, tazminat varlıkları, yeniden edinilen haklar, hisse bazlı ödeme işlemleri, satış amaçlı elde tutulan varlıklar' dır. Gelir vergileri, çalışanlara sağlanan faydalar, tazminat varlıkları konuları tanımlanabilir varlık ve borçlara ilişkin istisnai durumlarda da bulunmaktadır.

Yeniden edinilen haklar; edinen işletme, işletme birleşmesine bağlı olarak, daha önce edinilen işletmeye kendisinin bir veya birden fazla muhasebeleştirilmiş veya muhasebeleştirilmemiş varlığını kullanmak üzere verdiği hakkını yeniden edinebilmektedir. Edinen işletmenin ticari ismini acentelik sözleşmesi olarak kullanma hakkı, bu duruma örnek olarak verilebilir. Edinen işletme maddi olmayan

duran varlık kapsamında değerlendirilen, yeniden edinilen hakkın değerini sözleşmenin kalan vadesine göre ölçmektedir. Edinen işletmenin yeniden edinilen hakkını üçüncü kişiye satması durumunda, satıştan kaynaklanan kâr/zarar belirlenirken maddi olmayan duran varlığın defter değeri de hesaba katılır.

Hisse bazlı ödeme işlemleri; edinen işletme, edinilen işletmenin hisse bazlı ödeme işlemleri ile ilgili olan veya edinilen işletmenin hisse bazlı ödeme işlemlerinin yerine edinen işletmenin hisse bazlı ödeme işlemlerinin uygulanması ile ilgili olan borç ve özkaynağa dayalı finansal araçlar birleşme tarihinde piyasa bazlı ölçüm üzerinden ölçer.

Satış amaçlı elde tutulan varlıklar; edinen işletme satış amaçlı elde tutulan varlık olarak edindiği duran varlığı, gerçeğe uygun değerden satış maliyetini düşerek ölçmektedir.

6.3.3.4. Azınlık Paylarının Ölçümü

Ana ortaklık tarafından bağlı ortaklığın hisse senetlerinin büyük çoğunluğunun alındığı durumlarda, ana ortak dışı kontrol edilemeyen paylar azınlık paylarıdır.

İşletme birleşmelerinde; edinen işletme, edinilen işletmedeki kontrol gücü olmayan payları gerçeğe uygun değer veya edinilen işletmenin net tanımlanabilir varlıklarının orantılı payı ile ölçmektedir.

Edinen işletme, bazen azınlık payının gerçeğe uygun değerini, edinen işletme tarafından elde tutulmayan özkaynak hisselerinin aktif piyasa fiyatı esasına göre ölçebilmektedir.

Azınlık paylarının da gerçeğe uygun değer üzerinden gösterilmesi, satın alınan işletmenin yüzde kaçına sahip olduğuna bakılmaksızın net varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin tamamı üzerinden satın alan işletmenin bilançosuna yansıtılır.¹²⁰

---

¹²⁰ Demir ve Bahadır, a.g.e., s.64.

6.3.4. Şerefiye

İşletme birleşmeleri muhasebeleştirilirken satın alan veya devralan işletme, birleşme tarihinde elde edilen ya da devralınan işletmenin tanımlanabilir varlıklarını ve yükümlülüklerini gerçeğe uygun değer üzerinden muhasebeleştirmektedir.

İşletme birleşmelerinde, satın alınan net aktiflerin gerçeğe uygun değerinin üzerinde yapılan ödemeler şerefiyedir. Satın alınan net aktiflerin gerçeğe uygun değerinin altında ödeme söz konusu olduğunda ise aradaki fark alımın gerçekleştiği dönem gelir tablosunda gelir kalemi olarak raporlanmaktadır.¹²¹

İşletme birleşmeleri muhasebeleştirilirken varsa şerefiye de finansal tablolara yansıtılmaktadır.

UFRS 3 İşletme Birleşmeleri standardını ilk kez uygulayan işletmeler önemli değişikliklerle karşı karşıya kalmıştır. Çünkü Uluslararası Muhasebe Standartlarında 2005 yılında yapılan değişiklikle bu standart öncesi yürürlükte olan UMS 22 Borçlanma Maliyetleri standardında şerefiyenin itfa edilmesi öngörülmekteydi. UFRS 3 standardı ile birlikte şerefiyenin, itfa edilmesine son verilmiş ve bunun yerine değer düşüklüğüne tabi tutulacağına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.¹²²

Birleşme sonucu hazırlanan konsolide finansal tablolar ana ortaklık adı altında sunulur ancak dipnotlarda bağlı ortaklığın finansal tablolarının devamı olduğu, edinilen yasal sermayesini geriye dönük olarak edinilen yasal sermayesini yansıtılacak şekilde düzeltme ile belirtilir. Düzeltme işlemi ana ortaklığın sermayesini yansıtmak için gereklidir.

Grup işletmeler, konsolide finansal tablolarının açıklayıcı eklerinde, yıl içerisinde gerçekleşen önemli işletme alımlarını ve satışlarını açıklarlar. İşletmenin satın alması durumunda şerefiyenin hesaplaması ayrıca bir tablo olarak sunulur. Tabloda yer alması gereken bilgiler şunlardır.

- Alım Bedeli,

¹²¹ Akın Akbulut, “Muhasebe Standartlarında Şerefiye Kavramı ve Vergi Kanunları ile Karşılaştırılması”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 357 (Mayıs 2011)

¹²² Burçin Gözlüklü, “Türkiye Muhasebe Standartları Setinin Oluşturulması Sürecinde Geline Son Nokta”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 308 (Nisan 2007).

- Satın alınan net varlıkların gerçeğe uygun değeri,
- Şerefiye (a-b),
- Net varlıkların ana başlıklar halinde dökümü,
- Toplam nakit karşılığı alım bedeli ile satın alınan işletmenin net varlık kalemleri arasında yer alan elde edilen şirketin nakit ve nakit karşılığı değerleri arasındaki fark.

Ortaklık payının % 100'den düşük olması durumunda şerefiye hesaplanırken, yine net aktiflerin gerçeğe uygun değeri üzerinden hesap yapılır. Ancak buna ilaveten net aktiflerin ortaklık payına düşen kısmının hesaplanıp ödenen bedel ile karşılaştırılması gerekmektedir.

Edinilen varlıklar ve yükümlülüklerin defter değerleri ile gerçeğe uygun değerleri arasında fark bulunması durumunda hesaplamalar gerçeğe uygun değer üzerinden yapılır. Eğer gerçeğe uygun değer kullanılmazsa şerefiyenin kaydının yapılması anlamsızlaşır.

6.3.4.1. Şerefiyenin İlk Ölçümü ve Değerlemesi

Edinimler ödenen “transfer edilen bedel (+) azınlık paylarının gerçek değeri” üzerinden muhasebeleştirildiğine göre; şerefiye, transfer edilen bedelin, tanımlanabilir net varlıkların gerçeğe uygun değerinden yüksek olması durumunda ortaya çıkan fark olmaktadır. Bu fark satın alan işletmenin konsolide bilançosunda aktif kalemler arasında gösterilir.

İşletme birleşmelerinde söz konusu bu fark üç şekilde olabilmektedir.¹²³

- a. Transfer edilen bedel (+) azınlık paylarının gerçek değeri=Satın alınan net varlıkların gerçeğe uygun değeri;

Edinilen işletme için ödenen tutar, tanımlanabilir varlıklar, yükümlülükler ve koşullu yükümlülüklerin net gerçeğe uygun değerine eşit olduğundan konsolide bilançoya yansıtıldığında arada fark ortaya çıkmadan kayıtlar yapılmış olur.

---

¹²³ Kaya, a.g.e., s.166.

- b. Transfer edilen bedel (+) azınlık paylarının gerçek değeri > Satın alınan net varlıkların gerçeğe uygun değeri; veya

Ödenen tutar; tanımlanabilir varlıklar, yükümlölükler ve koşullu yükümlölüklerin net gerçeğe uygun değerinden yüksek olduğunda şerefiye ortaya çıkmaktadır. Satın alınan, varlıklar gerçeğe uygun değerleri ile kaydedileceğinden dolayı, satın alma işleminde gerçeğe uygun değerin üstünde olan kısım şerefiye olarak kaydedilmektedir.

- c. Transfer edilen bedel (+) azınlık paylarının gerçek değeri < Satın alınan net varlıklarının gerçeğe uygun değeri.

Ödenen tutar, edinilen net varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin altında olması halidir. Bu durum satın alma işleminin kârlı sonuçlandığını göstermekte ve söz konusu kâr tutarı gelir tablosuna yansıtılmaktadır.¹²⁴

Edinen işletme, iktisap ettiği şerefiyeyi birleşme tarihi itibariyle aşağıdaki şekilde hesaplamaktadır.¹²⁵

- a. Birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülen transfer edilen bedel.
- b. Edinilen işletmede, gerçeğe uygun değer üzerinden veya edinilen işletmenin net tanımlanabilir varlıklarının orantılı payı üzerinden hesaplanan azınlık payı tutarı.
- c. Aşamalı olarak gerçekleşen işletme birleşmesinde edinen işletmenin daha önceden elinde tuttuğu edinilen işletmedeki özkaynak payının birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri.
- d. Edinilen tanımlanabilir varlıkların ve borçların birleşme tarihindeki net tutarları.

---

¹²⁴ Hilmi Kırılıoğlu ve Ahmet Gündoğan Şişman, “İşletme Birleşmelerinde Ertelenmiş Vergilerin Oluşumu ve Özel Bir Durum: Şerefiyeden Kaynaklanan Ertelenmiş Vergiler”, **Mali Çözüm**, Sayı: 98 (Mart – Nisan 2010), s.79.

¹²⁵ Kaya, **a.g.e.**, s.171.

$$\text{Şerefiyenin İlk Ölçümü} = (a + b + c) - d$$

Varlıkların gerçeğe uygun değerleri ile defter değerleri birbirinden farklı olabilmektedir. İlk muhasebeleştirilmesi maliyet bedeli üzerinden olan varlıkların ve borçların zaman içerisinde defter değeri ile gerçeğe uygun değeri arasında farklar ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda işletme başka bir işletme tarafından satın alındığında varlıklar ve borçlar konsolide finansal tablolara gerçeğe uygun değerler ile yansıtılmaktadır.

6.3.4.2. Şerefiyede Değer Düşüklüğü Tespiti ve Muhasebeleştirilmesi

Uluslararası muhasebe standartlarına göre 2005 yılı öncesinde amortismanına tabi iktisadi bir kıymet olarak kabul edilip muhasebeleştirilen şerefiye, 2005 yılından itibaren amortismanına tabi tutulmamaktadır. Söz konusu tarihten sonra şerefiye değerinin azalabileceği bir varlık kalemi olarak kabul edilmiştir. UFRS 3 işletme birleşmeleri standardı ile, 2005 yılına kadar amortismanına tabi tutulan bilançoda bakiye veren şerefiye tutarları için 1 Ocak 2005 itibarıyla amortisman ayrılmasına son verilmiş ve bunlara ilişkin birikmiş amortisman tutarlarının da elimine edilmesi hükme bağlanmıştır. Birikmiş amortisman tutarları silinerek net defter değerleriyle gösterilen şerefiye tutarları, 2005 yılından itibaren değer düşüklüğü testlerine tabi tutularak bu testlerin neticeleri doğrultusunda muhasebeleştirilmektedir.

İşletme birleşmesi sırasında ortaya çıkan şerefiye bir varlık kalemi olarak muhasebeleştirilmektedir. Şerefiyenin ilk muhasebeleştirilme değeri, birleşme maliyetinin, edinilen tanımlanabilir varlıkların, yükümlülüklerin ve koşullu yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerini aşan kısmıdır. İlk muhasebeleştirmeden sonra, edinen işletme, birleşme sırasında iktisap ettiği şerefiyeyi değer düşüklüğü testine tabi tutmaktadır. Değer düşüklüğü testinin sonuçları eğer bir değer düşüklüğüne işaret ediyorsa söz konusu değer düşüklüğü kayıtlara yansıtılmaktadır. Değer düşüklüğü testine tabi tutulan şerefiye için ayrıca amortisman ayrılması mümkün olmamaktadır.

Değer düşüklüğü testi, şerefiyenin yüklendiği birimlerin defter değeri ve geri kazanılabilir tutarları karşılaştırılarak yapılmaktadır. UMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardına göre geri kazanılabilir değer; bir varlığın veya nakit yaratan birimin satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri ile kullanım değerinden yüksek olanıdır. Bir varlığın geri kazanılabilir tutarının belirlenememesi durumunda, büyük ölçüde bağımsız nakit girişleri yaratan en küçük varlık topluluğu tespit edilmektedir.

Raporlama dönemi sonlarında ve koşullarının gerektirdiği durumlarda değer düşüklüğü testine tabi tutulan şerefiyede, değer düşüklüğü UMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardına göre yapılmaktadır. Değer düşüklüğü testlerinin uygulanabilmesi için şerefiyenin nakit sağlayan birimlere yüklenmesi gerekmektedir. Bir varlığın nakit yaratan birimi; söz konusu varlığı içeren ve diğer varlıkların veya varlık gruplarının nakit girişlerinden büyük ölçüde bağımsız olarak nakit girişleri yaratan en küçük varlık grubudur. Bir varlığın nakit yaratan biriminin tespiti yargıda bulunarak belirlenmektedir. UMS 36'da ifade edildiği şekliyle şerefiye, birleşme tarihinden itibaren, devrolunan diğer varlıkları veya borçlarının söz konusu birimlere veya birim gruplarına dağıtılmış olup olmadığını bakılmaksızın, birleşmenin yarattığı sinerjiden faydalanması beklenen devralanın her bir nakit yaratan birimine veya birim grubuna dağıtılır.

Şerefiyenin dağıtıldığı nakit yaratan birimlerin, değer düşüklüğü açısından test edilmesi sonucu ilgili birimin değer düşüklüğüne uğramış olabileceğine ilişkin belirtilerin ortaya çıkması durumunda, nakit yaratan birimlerin şerefiye dahil defter değeri birimin geri kazanılabilir tutarı ile karşılaştırılarak değer düşüklüğü açısından test edilmektedir. Nakit yaratan birimin geri kazanılabilir tutarın defter değerini aşması durumunda, anılan birim ve bu birime dağıtılan şerefiye değer düşüklüğüne uğramamış kabul edilmektedir. Ters durumda yani birimin defter değerinin geri kazanılabilir tutarını aşması söz konusuysa, değer düşüklüğü zararı olarak muhasebeleştirilmektedir.¹²⁶

---

¹²⁶ Hasan Kaval, **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Uygulama Örnekleri ile Muhasebe Denetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi 2005, s.380.

Değer düşüklüğü zararı; ilgili birimin varlıklarının defter değerini azaltmak için öncelikle, nakit yaratan birime dağıtılmış olan şerefiyenin defter değerini azaltacak şekilde; sonrasında, ilgili birimin diğer varlıklarına birimdeki her bir varlığın defter değeri oranında dağıtılmaktadır. İlgili varlıkların defter değerinde meydana gelen azalışlar, değer düşüklüğü zararı olarak ve yeniden değerlendirme değer azalışı olarak dikkate alınmaktadır.

Değer düşüklüğü zararının dağıtılırken, bir varlığın defter değeri satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer; kullanım değerinin; ve sıfırdan, en yüksek olanının altına düşürülememektedir.

Nakit yaratan birimle ilişkilendirilen ancak henüz dağıtılmamış şerefiye, ilgili birimin değer düşüklüğüne uğramış olabileceğine ilişkin belirti ortaya çıktığında, söz konusu birimin kendi defter değeri (şerefiye hariç) ile geri kazanılabilir değeri karşılaştırılarak değer düşüklüğü açısından test edilmektedir.

Şerefiyenin dağıtımından pay alan nakit yaratan bir birimin elden çıkartılması durumunda, şerefiye aşağıdaki unsurlara göre dikkate alınmaktadır.

- a. Nakit yaratan birimin elden çıkartılma kâr veya zararı belirlenirken şerefiye faaliyetin defter değerine dahil edilmektedir.
- b. İşletme, elden çıkarılan faaliyetle ilgili şerefiyeyi daha iyi yansıtan başka yöntemlerin bulunduğunu ortaya koymadığı sürece, elden çıkarılan faaliyet ve nakit yaratan birimin geriye kalan kısmının karşılıklı değerlerini dikkate alarak ölçülmektedir.

Şerefiyenin dağıtıldığı bir veya birden fazla nakit yaratan birimin içeriğini değiştirecek şekilde şerefiyenin yeniden yapılandırması durumunda, yeniden yapılandırmadan etkilenen birimlere şerefiye tekrar dağıtılmaktadır. Tekrar dağıtım işlemi, işletmeyi yeniden yapılandırılan birimlerle ilgili şerefiyeyi daha iyi yansıtan başka yöntemler bulunduğunu ortaya koymadığı sürece, nakit yaratan birimdeki faaliyetin elden çıkarılmasında kullanılan yaklaşıma benzer, göreceli bir değer yaklaşımı kullanılarak yapılmaktadır. İşletme birleşmelerinde elde edilen

şerefiyeye ilişkin finansal tablo dipnotlarında ayrıntılı biçimde açıklama yapılmaktadır.

6.4. İşletme Birleşmelerine İlişkin Açıklanan Bilgiler

İşletmeler, finansal tablolarını kamuya açıklarken dönem içinde gerçekleştirdikleri işletme satın alımları ve işletme birleşmeleri konusunda ayrıntılı bilgi vermektedirler. Söz konusu bilgiler şunlardır:

- a. İşletme birleşmelerinin UFRS 3 İşletme Birleşmeleri standardına göre, satın alma yöntemi uygulanarak muhasebeleştirildiği.
- b. İşletme birleşmesi maliyetinin, elde edilen tanımlanabilir varlık, yükümlülük ve şarta bağlı yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerindeki iktisap edenin payını aşan kısmın şerefiye olarak muhasebeleştirildiği.
- c. Amortismanına tabi tutulmasına izin verilmeyen şerefiyenin yılda bir kez veya şerefiyede değer düşüklüğüne dair öngörülerin mevcut olması halinde daha sık aralıklarla şerefiyenin; değer düşüklüğü testine tabi tutulduğu.
- d. İktisap edilen tanımlanabilir varlık, yükümlülük ve şarta bağlı yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerinin iktisap edenin payının, işletme birleşme maliyetini aşması durumunda farkın gelir olarak kaydedildiği.
- e. 1 Ocak 2005 tarihinden önceki işletme birleşmelerinden kaynaklanan negatif şerefiyenin konsolide finansal tablolardan çıkartılarak Geçmiş Yıl Kârları'ndan düzeltildiği.¹²⁷

---

¹²⁷ Ali Alagöz, **UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**, Editör: Necdet Sağlam, Salim Şengel ve Bünyamin Öztürk, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2007, s.1234; Bayazıtlı, Çelik ve Üstündağ, **a.g.e.**, s.332

6.5. İşletme Birleşmelerinde Konsolidasyona İlişkin Örnek Uygulama

Halı Dokuma fabrikası olan X işletmesi, halı dokuma atölyesi olan Y işletmesini 150.000 TL karşılığı satın almıştır. Alım bedeli X işletmesi tarafından arz edilecek hisse senetleri ile ödenmiştir. X ve Y işletmelerinin birleşme öncesi bilançoları aşağıdaki gibidir.

Tablo 17: X ve Y İşletmeleri Birleşme Öncesi Bilançoları

	X İşletmesi	Y İşletmesi
Nakit ve Nakit Benzerleri	10.000	1.500
Ticari Alacaklar	80.000	8.500
Binalar	260.000	30.000
Demirbaşlar	16.000	2.000
Birikmiş Amortisman	(16.000)	(2.000)
Varlıklar	350.000	40.000
Krediler	135.000	-
Ticari Borçlar	80.000	14.000
Ödenecek Vergi	7.000	1.000
Özsermaye	128.000	25.000
Sermaye	100.000	20.000
Kâr Yedekleri	8.000	2.000
Dönem Kârı	20.000	3000
Kaynaklar	350.000	40.000

Y işletmesine ilişkin aşağıdaki tespitler yapılmıştır:

- Ticari Alacaklar hesabındaki 8.500 TL'nin gerçeğe uygun değeri 8.000 TL'dir.
- Binaların gerçeğe uygun değeri 35.000 TL'dir.
- Demirbaşların gerçeğe uygun değeri 2.500 TL'dir.
- Ticari Borçlar hesabındaki 14.000 TL'nin gerçeğe uygun değeri 13.000 TL'dir.

- Y işletmesi bilançosunda kayıtlı olmayan 100.000 TL olduğu tahmin edilen marka değeri bulunmaktadır.

X işletmesinin Y işletmesini karşılığı ödediği bedel olan 150.000 TL, Y işletmesinin gerçeğe uygun değeridir. X işletmesinin gerçeğe uygun değeri ise 340.000 TL'dir. Finansal tablolar konsolide edilirken şu işlemler yapılacaktır:

1. X işletmesi tarafından ihraç edilmesi gereken hisse senedi tutarı hesaplanacak,
2. X işletmesi tarafından Y işletmesinden alınacak net belirlenebilir varlık tutarı belirlenecek,
3. Şerefiye tutarı hesaplanacak,
4. Y işletmesinin devralınmasına ilişkin muhasebe kaydı yapılacak,
5. Birleşme sonrası X işletmesinin bilançosu düzenlenecek.

1. X işletmesi tarafından ihraç edilecek hisse senedi tutarı hesaplanması;

Devir sonucu X ve Y işletmeleri ortaklık oranlarını belirlenmesi gerekmektedir. Her iki işletmenin gerçeğe uygun değeri alınarak birleşme oranı hesaplanır. Birleşme oranı, her iki işletmenin gerçeğe uygun değerlerinin toplamı içindeki devralan işletmenin payını ortaya koymaktadır.

$$\text{Birleşme Oranı} = \frac{\text{Devralan İşletmenin Cari Değeri}}{(\text{Devralan İşletmenin} + \text{Devrolan İşletmenin}) \text{ Cari Değeri}}$$

$$\text{Birleşme Oranı} = 340.000 / (340.000 + 150.000) = 0,69$$

Birleşme sonrasında X işletmesinin eski ortaklarının yeni duruma göre payları % 69 olacaktır. X işletmesi ortaklarının birleşme öncesi sermaye tutarları toplamı 100.000 TL iken birleşme sonrası ortaklar toplam sermayenin % 69'una

sahip olacaklardır. X işletmesinin Y işletmesini almak için ihraç edeceği sermaye tutarı da şu şekilde hesaplanmaktadır.

$$\text{Ulaşılabacak Sermaye} = \text{Devralan İşletmenin Nominal Sermayesi} / \text{Birleşme Oranı} \\ 100.000 / 0,69 = 144.000$$

$$\text{Arttırılacak Sermaye Tutarı} = 44.000$$

Birleşme sonrası ortaklıkların payları şu şekilde olacaktır:

$$\text{Devralan İşletme Ortaklıklarının Payları} = 144.000 \times 69\% = 100.000$$

$$\text{Devrolan İşletme Ortaklarının Payları} = 144.000 \times 31\% = 44.000$$

$$\text{Değişirme Oranı} = \text{Arttırılacak Sermaye Tutarı} / \text{Devrolan İşletme Nominal Sermayesi} \\ = 44.000 / 20.000 = 2,2$$

Buna göre Y işletmesi bir adet hisse senedine karşılık, X işletmesine 2,2adet hisse senedi vermelidir. X işletmesinin ihraç ettiği hisse senetlerinin nominal bedeli 44.000 TL gerçeğe uygun değeri 150.000 TL'dir.

2. X işletmesi tarafından Y işletmesinden alınacak net belirlenebilir varlık tutarı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

$$\text{Net Belirlenebilir Varlıklar} = \text{Belirlenebilir Varlıklar} - \text{Belirlenebilir Yükümlülükler}$$

Y işletmesinin net belirlenebilir varlıkları tablo 17 'de yer almaktadır.

Tablo 18: Y İşletmesinin Net Belirlenebilir Varlıkları

Belirlenebilir Varlıklar	147.000
Nakit ve Nakit Benzerleri	1.500
Ticari Alacaklar	8.000
Binalar	35.000
Demirbaşlar	2.500
Haklar	100.000
Belirlenebilir Yükümlülükler	(14.000)
Ticari Borçlar	13.000
Ödenecek Vergi	1.000
Net Belirlenebilir Varlıklar	133.000

X işletmesi 133.000 TL tutarında net belirlenebilir varlık elde etmiştir.

3. Şerefiye tutarının hesaplanması;

$$\begin{array}{r} \text{Y İşletmesinin Gerçeğe} \\ \text{Uygun Değeri} \end{array} - \begin{array}{r} \text{Y İşletmesinin Net} \\ \text{Belirlenebilir Varlıkları} \end{array} = \text{Şerefiye}$$

$$150.000 - 133.000 = 17.000 \text{ TL}$$

4. Devralınan Y işletmesine ilişkin muhasebe kaydı;

Nakit ve Nakit Benzerleri	1.500	
Ticari Alacaklar	8.500	
Binalar	35.000	
Demirbaşlar	2.500	
Haklar	100.000	
Şerefiye	17.000	
Borç Reeskontu	1.000	
	Alacak Reeskontu	500
	Ticari Borçlar	14.000
	Ödenecek Vergi	1.000
	Sermaye	44.000
	Hisse Senedi İhraç Primleri	106.000

5. X işletmesinin birleşme sonrası bilançosu aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 19: X İşletmesinin Birleşme Sonrası Konsolide Bilançosu

	X İşletmesi	Y İşletmesi	Birleşme Sonrası X İşletmesi Konsolide Bilançosu
Nakit ve Nakit Benzerleri	10.000	1.500	11.500
Ticari Alacaklar	80.000	8.500	88.500
Alacaklar Reeskontu	-	(500)	(500)
Binalar	260.000	35.000	295.000
Demirbaşlar	16.000	2.500	18.500
Birikmiş Amortisman	(16.000)	-	(16.000)
Haklar	-	100.000	100.000
Şerefiye	-	17.000	17.000
Varlıklar	350.000	164.000	514.000
Krediler	135.000	-	135.000
Ticari Borçlar	80.000	14.000	94.000
Borç Reeskontu	-	(1.000)	(1.000)
Ödenecek Vergi	7.000	1.000	8.000
Özsermaye	128.000	150.000	278.000
Sermaye	100.000	44.000	144.000
Kâr Yedekleri	8.000	106.000	114.000
Dönem Kârı	20.000	-	20.000
Kaynaklar	350.000	164.000	514.000

SONUÇ

İşletmeler artan rekabet koşullarına yenilmemek, küreselleşen dünya ekonomisindeki pazar paylarını korumak, arttırmak ve ekonomik krizlerden en az zarar ile çıkabilmek amacıyla özellikle kendi faaliyet alanından farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin hisse senetlerini alarak yatırımlarını gerçekleştirmektedir.

İşletmelerin gerçekleştirdiği yatırımlarda, yatırım yapılan işletmenin finansal tabloları yatırım kararının alınması konusunda etkilidir. Bu nedenle finansal tabloların güvenilir, tarafsız, ihtiyaca uygun ve karşılaştırılabilir olması gerekmektedir. İşletmelerin bireysel finansal tabloları için geçerli olan bu kavramlar konsolide finansal tablolar için de geçerlidir. Grup işletmelerinin geneli hakkında sahip olunabilecek güvenilir ve ihtiyaca uygun bilgiler de konsolide finansal tablolar ile sağlanmaktadır.

Finansal tablo kullanıcılarının, ana ortaklık hakkında tam olarak bilgi sahibi olması konsolide finansal tablolar ile mümkün olmaktadır. Söz konusu tarafların ana ortaklık ile ilgili alacağı kararın etkinliği ve güvenilirliği, grup işletmelerinin tek çatı altında birleştirilen finansal tablolar ve finansal tabloları açıklayıcı nitelikte olan dipnotlar ile sağlanmaktadır.

Konsolide finansal tablo düzenlenme amaçları genel olsa da konsolidasyon yöntemleri ve konsolide finansal tabloların düzenlenme süreçleri ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Ülkeler arasında uygulanan farklı yöntemlerin olumsuz etkilerinin giderilmesi amacıyla raporlama yöntemlerinde yeknesaklık sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla AB’de çeşitli çalışmalar olmuştur. 1983 yılında yayınlanan Avrupa Birliği Yedinci Yönergesi konsolidasyon konusunda AB üye ülkeleri arasında birlik sağlamıştır. ASEAN Muhasebe Standartları ile Güneydoğu Asya ülkeleri arasında birlik sağlanmaya çalışılmıştır. Söz konusu bu çalışmalar sadece bölgesel uygulama alanı ile sınırlı kalmıştır.

Muhasebe ve Raporlama standartları olarak dünyada en yaygın uygulama alanı bulan çalışmalar günümüzde IASB (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu) Tarafından yayınlanmaktadır. Ayrıca IASB ile Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulunun (FASB) 18 Eylül 2002 tarihinde standartların birbirine yakınlaştırılması konusunda yaptığı açıklamalar, IASB tarafından yayınlanan standartların dünyada daha fazla uygulama alanı bulmasını da sağlamaktadırlar.

Bu tez çalışmasında konsolide finansal tabloların ve düzenlenme süreci ana hatları ile incelenmiştir. Grup işletmelerini kapsayan ve ana ortaklık tarafından düzenlenen konsolide finansal tabloların, ana ortaklığın hisse senetlerini elinde bulundurduğu işletmeleri kapsadığı açıklanmaktadır. Ana ortaklığın, başka işletmelerin hisselerini alarak gerçekleştirdiği yatırımlar haricinde ana ortaklığın kontrol ettiği, yöntemine katılma hakkı bulunduğu ve müştereken kontrol ettiği işletmeler de ana ortaklık tarafından konsolide edilebileceği ve buna ilişkin şartlar açıklanmıştır.

İşletmelerin düzenlediği konsolide finansal tablolar, grup işletmeleri hakkında tam olarak bilgi sağlasa da bir tek işletmenin faaliyet sonuçları ve performansı hakkında bilgi sağlamakta yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle konsolide finansal tablolara ilave olarak işletmelerin bireysel faaliyet sonuçlarını görmek isteyen yatırımcıların, işletmelerin düzenlediği bireysel finansal tablolardan da yararlanması gerekmektedir.

Ana ortaklık tarafından konsolide finansal tablolar düzenlenirken; ana ortaklığın sahip olduğu pay hangi konsolidasyon yönteminin uygulanacağını belirlemektedir.

Ana ortaklığın yatırım yaptığı işletmede kontrol gücü varsa diğer bir ifade ile ana ortaklık yatırım yaptığı işletmenin yönetim kurulunda alınan kararlar üzerinde tek başına etkili olabiliyorsa; ana ortaklık yatırım yaptığı işletmeyi finansal tablolarına tam konsolidasyon yöntemine göre yansıtmaktadır. UMS 27 standardına göre tam konsolidasyon yönteminde ana ortaklık bağlı ortaklıklarının tüm finansal tablo kalemlerini kendi finansal tablo kalemleri ile birleştirmektedir.

Ana ortaklık yatırım yaptığı işletmede önemli etkiye sahipse yani ana ortaklığın yatırım yaptığı işletmenin yönetimine katılma hakkı bulunuyorsa; ana ortaklık UMS 28 standardına göre özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirerek yatırımını kendi finansal tablolarına yansıtmaktadır. Özkaynak yöntemi uygulamasında, yatırım gerçeğe uygun değer ile yatırımcı tarafından muhasebeleştirilmekte ve dönemler itibarıyla değerindeki değişiklikler (iştirakin kâr etmesi, zarar etmesi veya değer düşüklüğü durumları) yatırımın değerine yansıtılmaktadır.

Müşterek kontrol gücünün olduğu durumlarda ise UMS 31 standardına göre ortak girişimci oransal konsolidasyon veya özkaynak yöntemine göre yatırımını kendi finansal tablolarına yansıtmaktadır. Oransal konsolidasyon yönteminde ortak girişimcinin ortaklık oranı önem arz etmektedir. Çünkü ortak girişimci müştereken kontrol edilen işletmede sahip olduğu pay kadar kendi finansal tablo kalemleri ile birleştirme yapmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAP

- AKAY, Hüseyin. **İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi**. İstanbul: Yayılım Matbaası. 1997.
- AKDOĞAN, Nalan ve Nejat TENKER. **Finansal Tablolar Ve Mali Tablolar Analiz Teknikleri**. Ankara: Gazi Kitabevi. 2001.
- AKSOY, Tamer. **Tüm Yönleriyle Denetim**. Ankara: Yetkin Yayınları. 2006.
- ALAGÖZ, Ali. **UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**. Editör: Necdet Sağlam, Salim Şengel ve Bünyamin Öztürk. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları. 2007.
- ALTUĞ, Osman. **Holding Şirketlerinde Muhasebe Düzeni**. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Yayın No: 434. 1986.
- ASLAN, Ümmühan ve Şerife SUBAŞI. **UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**. Editör: Necdet Sağlam, Salim Şengel ve Bünyamin Öztürk. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2007.
- ATAMAN AKGÜL, Başak ve Hüseyin AKAY. **Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma**. İstanbul: Türkmen Kitabevi. 2004.
- ATAMAN, Ümit. **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**. İstanbul: Türkmen Kitabevi. 2003.
- BAYAZITLI, Ercan, Orhan ÇELİK ve Saim ÜSTÜNDAĞ. **Türkiye Muhasebe Standartlarına Genel Bakış**. Ankara: TESMER Yayınları Yayın No: 67. 2006.
- ÇALDAĞ, Yurdakul. **Şirketler Muhasebe ve Vergi Uygulamaları**. Ankara: TÜRMOB Yayınları. 2003.
- DEMİR, Volkan ve Oğuzhan BAHADIR. **UFRS/TFRS Kapsamında İşletme Birleşmeleri ve Konsolidasyon**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 2009.
- EBİÇLİOĞLU, Fatih Kemal ve Abdülkadir KAHRAMAN. **Yönetim Muhasebesi**. Ankara: TÜRMOB Yayınları. 2000.
- GÜCENME GENÇOĞLU, Ümit. **Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamaları**. İstanbul: Türkmen Kitabevi. 2007.

- GÜNEŞ, İsmail Hakkı ve Ali Arslan AKBIYIK. **İşletmelerde Birleşme ve Tasfiye Uygulamaları**. İstanbul: İSMMMMO Yayınları. 2002.
- KARAPINAR, Aydın. **İşletme Birleşmeleri**. Ankara: Gazi Kitabevi. 2006.
- KAVAL, Hasan. **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Uygulama Örnekleri ile Muhasebe Denetimi**. Ankara: Gazi Kitabevi. 2005.
- KAYA, İdil. **Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Konsolide Finansal Tablolar**. İstanbul: Türkmen Kitabevi. 2011.
- MISIRLIOĞLU, İsmail Ufuk. **Türkiye ve Uluslararası Muhasebe Standartlarında Şerefiye**. İstanbul: Yaylım Yayıncılık. 2001.
- ÖNDER, Türkan. “Uluslararası Muhasebe Standardı 28 İlgili Şirketlerdeki Yatırımların Muhasebeleştirilmesi”. **Uluslararası Muhasebe Standardı (1-31)**. Der. Ahmet Hayri Durmuş. İstanbul: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği. 1992.
- ÖRTEN, Remzi, Hasan KAVAL ve Aydın KARAPINAR. **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları**. Ankara: Gazi Kitabevi. 2010.
- ŞAGAR, Eser. **UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**. Editör: Necdet Sağlam, Salim Şengel ve Bünyamin Öztürk, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları. 2007.
- ŞENGEL, Salim. **Ortak Girişim Faaliyetlerinin Raporlanması**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 2004.
- ŞENGEL, Salim. **UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması**. Editör: Necdet Sağlam, Salim Şengel ve Bünyamin Öztürk. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları. 2007.
- TANRISEVER, Arzu. “Uluslararası Muhasebe Standardı 31 Ortak Girişimlerdeki Ticari İlişkilerin Mali Raporlanması”. **Uluslararası Muhasebe Standardı (1-31)**. Der. Ahmet Hayri Durmuş. İstanbul: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği. 1992.
- TENKER, Nejat. **Finansal Muhasebe**. Ankara: Gazi Kitabevi. 1999.
- ÜÇKUYU, Süleyman. **Ticari Kârdan Mali Kâra Geçiş**. Editör: Akın Akbulut vd., Ankara: TÜRMOB Yayınları. 2011.
- YALKIN, Yüksel Koç vd. **Türkiye Muhasebe Standartları: TMS/IFRS 2011**. Ankara: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK). 2011.

MAKALE

- AĞCA, Ahmet ve Rafet AKTAŞ. “Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama (IAS/IFRS) Standartları İMKB’de Yer Alan Firmaların Finansal Tablolarını Nasıl Etkiledi?”. **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Sayı: 18 (Ağustos 2007).
- AKBULUT, Akın. “Muhasebe Standartlarında Şerefiye Kavramı ve Vergi Kanunları ile Karşılaştırılması”. **Vergi Dünyası**. Sayı: 357 (Mayıs 2011).
- AKDOĞAN, Nalan. “TMS-5 Konsolide Finansal Tablolar Standardının İncelenmesi ve Bir Örnek Uygulama”. **Muhasebe ve Denetime Bakış**. Sayı: 5 (Ekim 2001).
- ANIL, Nihat K., B.Bahadır AYCAN ve Ayşe ANIL. “Türkiye Muhasebe Standartları’nın Uluslararası Muhasebe Standartlarına Uyumlaştırılmasında Geline Son Nokta”. **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 34 (Mayıs 2006).
- ERSOY, Ayten. “Uluslararası Muhasebeye Göre Ticari Birleşmeler ve Konsolidasyon Uygulamaları – 1”. **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 136 (Nisan 2004).
- GÖZLÜKLÜ, Burçin. “Türkiye Muhasebe Standartları Setinin Oluşturulması Sürecinde Geline Son Nokta”. **Vergi Dünyası**. Sayı: 308 (Nisan 2007).
- GÖZLÜKLÜ, Burçin ve Tarık BÖLÜKBAŞI. “TMS 27 Çerçevesinde Finansal Tabloların Konsolidasyonu”. **Vergi Dünyası**. Sayı: 337 (Eylül 2009).
- GÜVEMLİ, Oktay. “Birleştirilmiş Mali Tablolar”. **Vergi Dünyası**. Sayı: 112 (Aralık 1990).
- KAHRAMAN, “Orhan. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarındaki Değerleme Ölçüleri”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 296 (Nisan 2006).
- KIRLIOĞLU, Hilmi ve Ahmet Gündoğan ŞİŞMAN. “İşletme Birleşmelerinde Ertelemiş Vergilerin Oluşumu ve Özel Bir Durum: Şerefiyeden Kaynaklanan Ertelemiş Vergiler”. **Mali Çözüm**. Sayı: 98 (Mart – Nisan 2010).
- MENTER, Vahit. “Joint Venture (Ortak Girişim) Sözleşmeleri ve Türk Mevzuatındaki Durumu”. **Vergi Dünyası**. Sayı: 305 (Ocak 2007).
- MISIRLIOĞLU, İsmail Ufuk. “Türkiye Muhasebe Standartları’na Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi”. **Mali Çözüm**. Sayı: 86 (Mart – Nisan 2008).
- NETEK, Okan. “İşletme Birleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi: TFRS 3 Uygulaması – 1”. **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 221 (Mayıs 2011).

- ÖZALP, İnan, Yıldırım SALDIRANER ve Ahmet H. DEREKÖY. **Çok Uluslu İşletmelerin Geleceğine Bir Çözüm Olarak Joint Venture**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları. 1991.
- ÖZDEMİRÇİ, Fahrettin. “Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Tabloların Konsolidasyonu”. **Vergi Dünyası**. Sayı: 307 (Mart 2007).
- ÖZDEN ÜNLÜ, Özen. “Finansal Konsolidasyon ve Türk Bankacılık Sektörü”. **Vergi Dünyası**. Sayı: 247 (Mart 2002).
- ÖZERHAN AKBULUT, Yıldız. “TMS 27 Kapsamında Konsolide Finansal Tabloların Düzenlenmesi”. **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 58 (Mayıs 2008).
- ÖZKAN, Mehmet ve Serkan TERZİ. “Avrupa Birliğinde Finansal Raporlama: İngiltere, Fransa ve Almanya Örnekleri”. **Mali Çözüm**. Sayı: 100 (Temmuz – Ağustos 2010).
- ÖZKAN, Özgür ve Tuğçe UZUN KOCAMIŞ. “UMS – TMS 27’ye Göre Konsolide ve Bireysel Finansal Tabloların Hazırlanması (Uygulama Örnekleri)”. **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 216 (Aralık 2010).
- ÖZMENÇ, Mete. “Türkiye Muhasebe Standardı-5 Konsolide Finansal Tablolar”. **Mali Çözüm**. Sayı: 66 (Ocak – Şubat – Mart 2004).
- SABAN, Metin ve Murat Genç. “Firmalar Arası Yatırımların Muhasebeleştirilmesinde Uluslararası Düzenlemeler ve Türkiye Uygulamaları”. **Mali Çözüm**. Sayı: 60 (Temmuz – Ağustos – Eylül 2002).
- SAYIN, Kudret Şevket. “İştirak Yatırımlarının Özkaynak Yöntemine Göre Muhasebeleştirilmesi”. **Review of Social, Economic & Business Studies**. Eylül 2008.
- SELVİ, Yakup ve Fatih YILMAZ. “SPK Konsolidasyon Tebliği’nin İncelenmesi ve Örnek Bir Uygulama”. **Mali Çözüm**. Sayı: 59 (Nisan – Mayıs - Haziran 2002).
- TATOĞLU, Ekrem. “Uluslararası Stratejik İttifaklar: İş Ortaklıkları ve Şirket Birleşmeleri”. **MÜSİAD Çerçeve Dergisi**. Sayı: 51 (Haziran 2009).
- TOKAY, S.Hüseyin. “İştiraklerin Muhasebeleştirilmesinde Özkaynak Yöntemi” **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 115 (Temmuz 2002).
- TUNÇ, Mehmet Akif. “TMS 27 Kapsamında Konsolidasyon İşlemleri”. **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 43 (Şubat 2007).
- TURANLI, Dursun Ali. “İş Ortaklıklarında Dönem Kâr ve Zararın Dağıtımını ve Vergilendirilmesi”. **Vergi Dünyası**. Sayı: 247 (Mart 2002).

TÜREL, Aslı ve Yiğit Bora ŞENYİĞİT. “İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanmasında Örneklerle Özkaynak Yöntemi”. **Mali Çözüm**. Sayı: 73 (Ekim – Kasım – Aralık – 2005).

TÜRKOT, Mustafa. “Finansal Muhasebede Uluslararası Standartlar”. **Yaklaşım Dergisi**. Sayı: 148 (Nisan 2005).

YARDIMCIOĞLU, Mahmut. “Finansal Tabloların Konsolidasyonu ve Uluslararası Muhasebe Standartları Yönünden Değerlenmesi”. **Mali Çözüm**. Sayı: 90 (Kasım – Aralık 2008).

İNTERNET

AKTAŞ, Rafet ve Ali DERAN. **Konsolide Mali Tablolara İlgili IFRS Çerçevesinde Hazırlanan Ulusal Düzenlemelerin İncelenmesi, (Çevrimiçi)** <http://www.sosbil.gazi.edu.tr> (Erişim:14.03.2011).

Deloitte. Summaries of International Financial Reporting Standards. IAS 27 Consolidated and Separate Financial Statements, (Çevrimiçi) <http://www.iasplus.com/standard/ias27.htm> (Erişim Tarihi: 16.07.2011).

Deloitte. Summaries of International Financial Reporting Standards. IAS 31 Interests In Joint Ventures, (Çevrimiçi) www.iasplus.com/standard/ias31.htm (Erişim Tarihi: 16.07.2011).

EKİCİ, Hadi. “Bankacılıkta Mali Tabloların Konsolidasyonu”. **Mali Çözüm**. Sayı: 59 (Nisan – Mayıs – Haziran 2002), (Çevrimiçi) <http://www.istanbulsmmmodasi.org.tr/htmldergi.asp?id=2359>, (Erişim Tarihi: 07.08.2011)

ELİTAŞ, Cemal. **Muhasebe Araştırmalarında Kullanılan Yöntemler**, (Çevrimiçi) <http://www2.aku.edu.tr/~celitas/sayfalar/MT2.pdf> (Erişim: 12.11.2011)

IASB, IAS 27 IAS 27 Consolidated and Separate Financial Statements, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias27.pdf> (Erişim Tarihi :14.03.2010).

IASB, IAS 28 Investmens In Associates, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias28.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.03.2011).

IASB, IAS 31 Interesrts In Joint Ventures, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).

- IASB, IFRS 3 Business Combinations, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/kz/2010/ias31.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).
- IASB, **The Unaccompanied Interpretations**, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/en/sic12.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.03.2011).
- IASB, **The Unaccompanied Interpretations**, (Çevrimiçi) <http://eifrs.iasb.org/eifrs/bnstandards/en/sic13.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.03.2011).
- TSPAKB, **Muhasebe, Denetim ve Etik Kurallar**. (Çevrimiçi) http://www.tspakb.org.tr/tr/Portals/57ad7180-c5e7-49f5-b282-c6475cdb7ee7/ETM_kilavuzlar_ileri_muhasebe_denetim_062011.pdf (Erişim Tarihi: 07.08.2011)

DiĞER

- CIVAN, Mehmet ve İbrahim Halil EKŞİ. “Kobi’lerde Yeniden Yapılanma ve Bu Bağlamda Şirket Birleşmeleri ile İlgili Bir Uygulama”. **I. Orta Anadolu Kongresi, Kobilerin Finansman ve Pazarlama Sorunları**. KOSGEB. Nevşehir. 18-21 Ekim 2001
- GÜVEMLİ, Oktay. “Yedinci Yönergenin Öngördüğü Konsolide Mali Tablolar ve Ülkemizdeki Uygulamalarla Karşılaştırılması”. **Türkiye 12. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**. Editör: Latif Çakıcı. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi. 1991.
- KAYA, İdil. “FASB-IASB Anlaşması ve Global Finansal Muhasebe Standartlarına Doğru”. **6.Muhasebe Denetimi Sempozyumu**. 16- 19 Nisan 2003.
- Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ, Seri: XI, No:21
- TÜRKOĞLU, Ferah. “**Türk Hukukunda Anonim Şirketlerin Birleşmesi ve Rekabet Hukuku Kuralları Açısından Değerlendirilmesi**”. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilimdalı Yayınlanmamış Y.L.Tezi. 2002.

6102 Nolu Türk Ticaret Kanunu (14.02.2011 tarih 27846 sayılı **TC Resmi Gazete**).